

1951

η φύση

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 164

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2019

Χουχουριστής (*Strix aluco*)
στην Αττική • φωτ. Βασίλης Κωστερές

η φύση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 164

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2019

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Νίκης 20, 105 57 Αθήνα
Τηλ.: 210-3224944, 210-3314563, FAX: 210-3225285
E-mail: info@eepf.gr - Ιστοθέση: www.eepf.gr

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: **Νίκος Πέτρου**
Αντιπρόεδρος: **Σταμάτης Σκαμπαρδώνης**
Γεν. Γραμματέας: **Αλέξια Νικηφοράκη**
Αναπλ. Γεν. Γραμματέας: **Γεράσιμος Ροδοθεάτος**
Ταμίας: **Σπύρος Μπισακούλης**
Έφορος Εκδηλώσεων: **Ντόναλντ Μάθιους**
Μέλη: **Σοφία Καινούργιου, Χρήστος Κατσαρός,**
Χριστίνα Παπαζήση, Ιωάννης Πεχλιβανίδης
Αναπλ. Μέλος: **Άγγελος Σωτηρόπουλος**
Επίτιμος Πρόεδρος: **Γιώργος Σφήκας**

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Σμαργάδα Αδαμαντιάδου, Μίλτος Γκλέτσος,
Χρήστος Κατσαρός, Ντόναλντ Μάθιους,
Νίκος Πέτρου, Σταμάτης Σκαμπαρδώνης,
Μαρία Ρουσομουστακάκη.

Εκδότης - Υπεύθυνος ύλης
Σταμάτης Σκαμπαρδώνης, Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

Τα ευνοπόγγραφα άρθρα αντιπροσωπεύουν
τις απόψεις των συγγραφέων
και όχι αναγκαστικά της Εταιρίας.

Επιμέλεια έκδοσης: **Σταμάτης Σκαμπαρδώνης**

Σελιδοποίηση - επιμέλεια εκτύπωσης
Άρης Βιδάλης

Τυπογραφείο: **ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ Α.Ε.**

Τμή Τεύχους 4 ΕΥΡΩ
Στα μέλη διανέμεται δωρεάν.

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ
Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κλιματική κρίση: η απάντηση είναι άμεσες δράσεις και μακροπρόθεσμη στρατηγική Στ. Σκαμπαρδώνης	3
Φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών: παρόν και μέλλον Ν. Πέτρου	6
Με το βλέμμα στο 2020: Η κρίσιμη δεκαετία 2020-2030 για τη βιοποικιλότητα - Η Χρονιά για τη Φύση Δ.Θ. Αυγερινούπουλου	12
Η πολιτική για το περιβάλλον και η Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Προστασίας του Περιβάλλοντος της Βουλής Κ. Ιγγλέζη	16
Ο ρόλος του Fee στην εκπαίδευση για την αειφορία L. Jones	20
Η εφαρμογή της Οδηγίας Πλαίσιο για τη θάλασσα Στρατηγική στις θάλασσες της Ελλάδας Π. Παναγιωτίδης - Σ. Ορφανίδης	25
Μετά το Παρίσι: Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή ενεργειακή και κλιματική πολιτική. Ν. Μάντζαρης	29
Η στρατηγική για τη βιοποικιλότητα και η πρόκληση του 2020 Ε. Τρύφων	33
Πουλιά-εμπρηστές: Σ. Αδαμαντιάδου	36
Εγκαίνια νέων γραφείων ΕΕΠΦ Μ. Παπαδιόχου	38
Στο Μεσολόγγι με τα Πουλιά! 42	
Βιβλιοπωλείο της ΕΕΠΦ 43	
«ForOpenForests» Χ. Γεωργιάδης	44
«LifePRIMED» Χ. Γεωργιάδης	45
«Life Natura THEMIS» Χ. Γεωργιάδης	46
«Γαλάζια Σημαία» Δ.Ν. Βουρδουμπά	47
Καθαρισμός Υγροτόπου Βραυρώνας 49	
«Green Key» Ν. Αντωνοπούλου, Μ. Συρίγου	50
Δράσεις σχολείων για την κλιματική αλλαγή 53	
«Νέοι Δημοσιογράφοι» 57	
«Φύση χωρίς Σκουπίδια» Μ. Ρουσομουστακάκη	55
Έργο A to A Χ. Αγάογλου	56
Έργο YUNUS Χ. Αγάογλου	57
Καστοριά - Νεστόρια - Γράμμος Γ. Σπαντιδάκης	59
Πρόγραμμα Εκδρομών - Ομιλιών 62	
Εγγραφές μελών - Δωρεές 63	

Εξώφυλλο: Χουκουριστής (*Strix aluco*) στην Αττική (φωτογραφία Βασίλης Κωστερές).

Η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης έχει ως αποστολή της να ενημερώνει και να ευαισθητοποιεί τόσο τους Έλληνες, όσο και αυτούς που αγαπούν την Ελλάδα, για τη φυσική κληρονομιά της χώρας μας και να δραστηριοποιείται για την προστασία της.

Το Πιμνίο Αθύκαινα στην Οίτη (φωτ. Νίκος Πέτρου)

Κλιματική κρίση: η απάντηση είναι άμεσες δράσεις και μακροπρόθεσμη στρατηγική

Αν η Αυστραλία των καταστροφικότερων πυρκαγιών του πλανήτη, που άφησαν πίσω τους 186.000 τ.χλμ καμένης γης, και η Γροιλανδία των 12,5 δις τόνων λιωμένων πάγων την 1η Αυγούστου 2019, της μεγαλύτερης ποσότητας που έχει καταγραφεί ποτέ σε μία μόνο μέρα, για κάποιους εξακολουθούν να είναι πολύ μακριά...

...αν το Μάτι, η Μάνδρα, η Εύβοια, η Χαλκιδική... όλες οι περιοχές της Ελλάδας στις οποίες τα τελευταία χρόνια καταγράφονται με μεγάλη ένταση και όλο και μεγαλύτερη συχνότητα φονικές πλημμύρες τον χειμώνα και σαρωτικές πυρκαγιές το καλοκαίρι για κάποιους άλλους είναι μακριά από τη δική τους καθημερινότητα και τον μικρόκοσμό τους...

...η κλιματική αλλαγή είναι αναμφισβήτητο επιστημονικό γεγονός και η απειλητική κλιματική κρίση είναι εδώ για ολόκληρο τον πλανήτη!

Η νέα προειδοποίηση του ΟΗΕ είναι πιο ξεκάθαρη από ποτέ: αν ο κόσμος καθυστερήσει κι άλλο να προβεί στις άμεσες και δραστικές ενέργειες που είναι απαραίτητες για τον περιορισμό της έκλυσης των αερίων του θερμοκηπίου, δεν θα μπορέσει να αντιστραφεί η κλιματική αλλαγή.

Για να επιτευχθεί ο στόχος του περιορισμού της υπερθέρμανσης του πλανήτη στον 1,5 βαθμό Κελσίου, πρέπει να μειώνεται η έκλυση αερίων του θερμοκηπίου σε ποσοστό 7,6% κάθε χρόνο από το 2020 έως το 2030 τονίζει η ετήσια έκθεση του Προγράμματος του ΟΗΕ για το Περιβάλλον (UNEP). Δηλαδή, συνολική μείωση 55% από το 2018 έως το 2030.

Η έκθεση «Emission Gap Report» του ΟΗΕ δόθηκε στη δημοσιότητα πριν τη διεξαγωγή της συνόδου του ΟΗΕ για το κλίμα στη Μαδρίτη (COP25), με στόχο να ωθήσει τους παγκόσμιους ηγέτες να αναλάβουν δράση για τον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής.

Ωστόσο, η σύνοδος αυτή, η οποία ολοκληρώθηκε στις 14.12.19, δεν στάθηκε στο ύψος της επείγουσας κλιματικής κατάστασης, εγκρίνοντας μια συμφωνία ως προς τα ελάχιστα, χωρίς να συμφωνήσει σε σημαντικά σημεία, λόγω των επιφυλάξεων ορισμένων χωρών. Στη Μαδρίτη, η διεθνής κοινότητα

τητα «έχασε μια σημαντική ευκαιρία» να σταθεί στο ύψος της «κλιματικής κρίσης», δήλωσε ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών λίγο μετά το τέλος της συνόδου.

– «Στην Ελλάδα οι θάνατοι από πλημμύρες έχουν ήδη ξεπεράσει τους θανάτους από σεισμούς και αν δεν ληφθούν άμεσα μέτρα, σε μερικά χρόνια θα βλέπουμε τις περισσότερες ελληνικές παραλίες σε καρτ ποστάλ». Παράλληλα «[...] σε ερημοποίηση θα οδηγηθεί το 40% της χώρας μέχρι το τέλος του αιώνα, σε περίπτωση μη προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή».

Τις δραματικές αυτές επισημάνσεις έκαναν σε ημερίδα της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού και του φόρουμ «Συγκλίσεις», στο Μουσείο της Ακρόπολης, οι καθηγητές κ.κ. Κώστας Συνολάκης και Χρήστος Ζερεφός, διακεκριμένα μέλη της Ειδικής Επιτροπής για την Αντιμετώπιση της Κλιματικής Αλλαγής που έχει συστήσει το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

Οι τεκμηριωμένες προειδοποιήσεις της παγκόσμιας επιστημονικής κοινότητας και των κορυφαίων διεθνών οργανισμών δεν φαίνεται να πιάνουν τόπο. Οι καταστροφικές συνέπειες, τοπικά και παγκόσμια, της κλιματικής αλλαγής εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται με παθητικότητα και έναν ιδιότυπο μιθριδατισμό, κάθε φορά μέχρι την επόμενη καταστροφή...

Σε αυτές τις συνθήκες, ο ρόλος των ενεργών πολιτών, των περιβαλλοντικών οργανισμών και φορέων, των συντεταγμένων κρατών, των κυβερνήσεων, της υγιούς επιχειρηματικότητας, της ακαδημαϊκής κοινότητας, εν γένει των δυνάμεων της προόδου, της γνώσης και της προάσπισης των αξιών της ζωής, του φυσικού περιβάλλοντος και της αειφορίας των πόρων του πλανήτη γίνεται εξαιρετικά πιο απαιτητικός και υπεύθυνος:

Στο μυαλό μας έρχεται αβίαστα από το Άξιον εστί του Οδυσσέα Ελύτη: Για να γυρίσει ο ήλιος θέλει δουλειά πολλή...

Για να αντιμετωπιστούν η κλιματική κρίση και οι συνέπειές της απαιτούνται μέτρα άμεσης δράσης και μακροπρόθεσμες στρατηγικές.

Πολιτικές και παρεμβάσεις ευρύτατης κοινωνικής γνώσης και συνείδησης, ευρύτατης πολιτικής συναίνεσης, της μεγαλύτερης δυνατής σύγκλισης των τομέων της επιχειρηματικότητας και της οικονομίας στις επιταγές της νέας Πράσινης Οικονομίας, που ευτυχώς αποτελούν πλέον επίσημη πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των χωρών μελών της.

Η νέα στρατηγική ανάπτυξης της Ευρώπης είναι το ευρωπαϊκό Green Deal. Η Ευρώπη, λοιπόν, κινείται προς συγκεκριμένη κατεύθυνση. Την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης. Για να αντιμετωπίσουμε την κλιματική αλλαγή με ενίσχυση της καινοτομίας και της ανταγωνιστικότητας. Στη θέση της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, λιτότητας και ανεργίας που εξέθρεψε τα τελευταία πολλά χρόνια τα γνωστά σε όλους αποκρουστικά φαινόμενα πολιτικής ακρότητας, κοινωνικής βίας και αρνητισμού, δημιουργείται τώρα ένα νέο ελπιδοφόρο πεδίο.

Πεδίο επενδύσεων εκατοντάδων δις ευρώ, χρηματοδότησης της πράσινης επιχειρηματικότητας σε όλους τους τομείς της οικονομίας, που δίνει ώθηση στην επιστήμη, την καινοτομία, την υγιή επιχειρηματικότητα και σε εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας.

Οι πολιτικές για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής είναι ταυτοχρόνως και οι νέες πολιτικές οικονομικής ανάπτυξης, κοινωνικής συνοχής και Δημοκρατίας για τη σωτηρία αλλά και την πρόοδο της ανθρωπότητας και του πλανήτη.

Αυτή η πρόκληση μοιάζει με στοίχημα μιας γενιάς για την ίδια την ύπαρξή της αλλά και για τη δικαίωση της εξέλιξης και της προόδου για τις παρελθούσες και τις μέλλουσες γενιές της ανθρωπότητας.

Ποιος θα τολμήσει να λείψει;

Ποιος θα μείνει θεατής και κατώτερος των περιστάσεων;

Ποιος από όλους μπορεί ή έχει το δικαίωμα να το κάνει;

Απαιτούνται μέτρα άμεσης δράσης και μακροπρόθεσμες στρατηγικές.

Στην Ελλάδα σήμερα τον δρόμο δείχνουν οι θεσμικές πρωτοβουλίες της κυβέρνησης και του

Υπουργείου Περιβάλλοντος για τη σύσταση Ειδικής Επιστημονικής Επιτροπής για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, με τη συμμετοχή κορυφαίων επιστημόνων. Υπενθυμίζεται ότι έχει οριστεί ως Εθνικός Εκπρόσωπος της χώρας μας για θέματα κλιματικής αλλαγής ο ακαδημαϊκός κ. Χρήστος Ζερέφος και Πρόεδρος της Επιτροπής αυτής ο ακαδημαϊκός κ. Κωνσταντίνος Συνολάκης.

Παράλληλα, έχει συσταθεί διυπουργική Επιτροπή για την Κυκλική Οικονομία υπό την προεδρία του Γενικού Γραμματέα Φυσικού Περιβάλλοντος και Υδάτων καθηγητή κ. Κωνσταντίνου Αραβώση, για να καταλήξει σε μέτρα, έργα και προγράμματα βιομηχανικής συμβίωσης, αντιμετώπισης της ρύπανσης από πλαστικά, διαχείρισης των απορριμμάτων και προώθησης της ανακύκλωσης, ανάπτυξης της έρευνας και της καινοτομίας σε όλους τους τομείς της πράσινης οικονομίας.

Έχει εκπονηθεί και έχει κατατεθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με εξαιρετικά φιλόδοξους στόχους, το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα. Το νέο ΕΣΕΚ της Ελλάδας πρωτοπορεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο ως προς τους περιβαλλοντικούς στόχους του και κινητοποιεί επενδυτικούς πόρους άνω των 44 δις ευρώ, ως ένα ολοκληρωμένο σχέδιο πράσινης ανάπτυξης για την Ελλάδα, που θα δημιουργήσει πολλαπλασιαστικά οφέλη σε όλους τους τομείς της οικονομίας μας.

Πρώτα απ' όλα, φυσικά, στην ενέργεια, όπου είναι σε άμεση εφαρμογή η προσπάθεια της απολιγνιτοποίησης και της ενεργειακής μετάβασης με ανάπτυξη των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, αλλά και της εξοικονόμησης ενέργειας. Άλλωστε η πιο καθαρή ενέργεια είναι αυτή που δεν καταναλώνεται. Βέβαια, είναι πολύ σημαντικό ο ενεργειακός σχεδιασμός να περιλαμβάνει όλες τις δυνατές λύσεις, ώστε να μεγιστοποιείται η αποτελεσματικότητά του, και να συνυπολογίζει τις άλλες μεγάλες προκλήσεις της χώρας, όπως είναι η προστασία της βιοποικιλότητας και η διατήρηση του τουριστικού προϊόντος. Παράλληλα, οι επενδυτικοί στόχοι του νέου ΕΣΕΚ αφορούν τις μεταφορές, τον χρηματοπιστωτικό τομέα, τις κατασκευές, τον τουρισμό, τη ναυτιλία, τη γεωργία. Με νέες ευκαιρίες και νέες προοπτικές για όλους.

Οι αποφάσεις του ΟΗΕ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι θεσμικές πρωτοβουλίες της ελληνικής πολιτείας, οι δράσεις των φορέων της οικολογίας, της κοινωνίας των πολιτών και της επιχειρηματικότητας έχουν κοινούς, σαφείς και ξεκάθαρους στόχους. Συγκλίνουν σε άμεσες δράσεις και μακροπρόθεσμες στρατηγικές. Και αυτό τον δρόμο θέλουμε, μπορούμε και πρέπει να ακολουθήσουμε.

Ψηλαφώντας ωστόσο τα γεγονότα και τις εξελίξεις, διαπιστώνουμε πως αυτός ο δρόμος για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, αν και είναι ο μονόδρομος της ζωής και της σωτηρίας του πλανήτη, θα είναι μακρής και δύσβατος... ■

Σταμάτης Σκαμπαρδώνης

Σχινιάς (φωτ. Άρης Βιδάλης)

Φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών: Παρόν και μέλλον

Νίκος Πέτρου

Η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών (ΠΠ) απασχολεί τη Διοίκηση εδώ και πέντε δεκαετίες. Ο νόμος 1650/1986 (άρθρο 21) προέβλεπε τη σύσταση «ειδικών υπηρεσιών», με έδρα κοντά στα προστατευόμενα μέρη για «την αποτελεσματικότερη προστασία και διατήρησή» τους. Κύριο αντικείμενο των υπηρεσιών αυτών θα ήταν η ανά πενταετία κατάρτιση μελέτης της προστατευόμενης περιοχής ώστε να αξιολογούνται τα μέτρα προστασίας σε συνδυασμό με τις μεταβαλλόμενες συνθήκες.

Ο νόμος 2052/1992 (άρθρο 6) προέβλεπε την ανάθεση της κατάρτισης και εφαρμογής των ειδικών σχεδίων ανάπτυξης ή διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών σε φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα ή νομικά προσώπου ιδιωτικού δικαίου «που έχουν διακριθεί για το έργο τους στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος και διαθέτουν την κατάλληλη επιστημονική και τεχνική υποδομή», με συμβάσεις και κριτήρια κατά περίπτωση, υπό τον έλεγχο του Υπουργείου Περιβάλλοντος.

Με τη δημιουργία του Δικτύου Natura 2000, και τις σαφείς πλέον επιταγές της Οδηγίας 92/43, ξεκίνησε η πιο συγκροτημένη προσπάθεια για τη

δημιουργία διαχειριστικών σχημάτων. Με τον νόμο 2742/1999 ιδρύθηκαν οι Φορείς Διαχείρισης (ΦΔ), με τη μορφή του νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου, ώστε να υπάρχει μεγαλύτερη ευελιξία και ελευθερία κατά τη δράση τους και αποδέσμευση από το δημόσιο λογιστικό και άλλες σχετικές πολύπλοκες και βραδυκίνητες διαδικασίες(!).

Πρώτος ιδρύθηκε ο ΦΔ Σχοινιά το 2000 και αμέσως μετά ο ΦΔ Ζακύνθου, ενώ ακολούθησαν και άλλοι, για να φτάσουν, με σταδιακές προσθήκες αντίστοιχα με την προσθήκη νέων περιοχών Natura 2000, τους 36 σήμερα.

Δυστυχώς, η πληθμελής εκπλήρωση των υποχρεώσεων του Υπουργείου Περιβάλλοντος (θεσμικών και οικονομικών) δημιούργησε, από τα πρώτα βήματα, προβλήματα, κάποια από τα οποία, όπως θα δούμε στη συνέχεια, παραμένουν άλυτα μέχρι σήμερα.

Οι ΦΔ εμφανίζουν διαχρονικά αδυναμίες που οφείλονται κυρίως στην ασταθή ροή χρηματοδοτήσεων (από ΕΠΠΕΡ, ΕΣΠΑ, περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα και πρόσφατα το Πράσινο Ταμείο), την ελλιπή στελέχωση, την έλλειψη θε-

Το λιμνίο στις Λιβαδιές στην Οίτη (φωτ. Άρης Βιδάλης)

ομοθετημένων σχεδίων διαχείρισης και τη μηδαμινή πολιτική στήριξη. Αυτές οι αδυναμίες έχουν, σε ορισμένες περιπτώσεις, οδηγήσει σε ελλειμματική προστασία των περιοχών ευθύνης τους (βλ. σχετικά Η Φύση 122 και 123 για τα προβλήματα του ΦΔ Σχοινιά). Εντούτοις, στα σχεδόν 20 χρόνια λειτουργίας τους, έχουν παίξει καθοριστικό ρόλο για την προστασία σημαντικών πυρήνων βιοποικιλότητας της χώρας. Πολλοί ΦΔ έχουν επιτύχει ουσιαστική βελτίωση της κατάστασης διατήρησης οικοτόπων και ειδών στις περιοχές ευθύνης τους, συνήθως σε συνεργασία με φορείς και περιβαλλοντικές οργανώσεις που συμμετέχουν στα Διοικητικά τους Συμβούλια. Πρωτοβουλίες ΦΔ έχουν συμβάλει καθοριστικά στην τόνωση των τοπικών οικονομιών μέσα από την προώθηση δραστηριοτήτων βιώσιμης ανάπτυξης σε τομείς όπως ο τουρισμός και η πρωτογενής παραγωγή, αλλά και στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού μέσω της λειτουργίας Κέντρων Ενημέρωσης και άλλων δράσεων (βλ. σχετικά Η Φύση 141 για το έργο των ΦΔ Δέλτα Έβρου και Λίμνης Κερκίνης, και Η Φύση 149 για αφιέρωμα στο έργο των ΦΔ).

Το 2009, η τότε Διυπουργική Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής έλαβε την ατυχή, και σαφώς αντιφατική με τον σχεδιασμό του Υπουργείου Περιβάλλοντος και τις εθνικές δεσμεύσεις έναντι της ΕΕ για το Δίκτυο Natura 2000, απόφαση να μειώσει τον αριθμό των ΦΔ (27 τότε), με καταργήσεις και συγχωνεύσεις, για να εξοικονομήσει πόρους

και να απλοποιήσει τη λειτουργία του Δημοσίου (βλ. σχετικά Η Φύση 125). Μετά τις έντονες αντιδράσεις, η απόφαση αυτή πάγωσε, το θέμα όμως παρέμεινε στην ουσία ανοιχτό μέχρι και την ψήφιση του νόμου 4519/2018.

Τα επόμενα χρόνια, με πρωτοβουλίες του Υπουργείου Περιβάλλοντος, ακολούθησε διάλογος με συμμετοχή σχετικών φορέων και υπηρεσιών μέσα από ομάδες εργασίας και σχετικές διαβουλεύσεις το 2011, το 2014 και το 2017. Ο διάλογος αυτός, στον οποίο συμμετείχε ενεργά και ουσιαστικά η Εταιρία μας μαζί με τις αδελφές περιβαλλοντικές οργανώσεις, οδήγησε σε σημαντικά πορίσματα που παραμένουν επίκαιρα ακόμα και σήμερα.

Ο νόμος για τη βιοποικιλότητα (3937/2011) θέσπισε για πρώτη φορά το εθνικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών, εντάσσοντας όλες τις προστατευόμενες περιοχές της χώρας σε ένα ενιαίο πλαίσιο διοίκησης. Προέβλεπε επίσης τη σύσταση στο ΥΠΕΝ του Τμήματος Προστατευόμενων Περιοχών ως κεντρικού συντονιστή του συστήματος που παρέχει υποστήριξη, κατευθυντήριες γραμμές και προδιαγραφές για τους ΦΔ (π.χ. κανονισμοί των ΔΣ, σχέδια διαχείρισης, πρότυπα επιστημονικής παρακολούθησης και αξιολόγησης κ.ά.), καθώς και ουσιαστική αξιολόγηση της λειτουργίας των προστατευόμενων περιοχών.

Στις 9.2.2018 ψηφίστηκε ο νόμος 4519, που αύξησε τον αριθμό των ΦΔ σε 36, αναθέτοντάς τους ενεργό ρόλο στον σχεδιασμό και την αποτε-

Λιμνοθάλασσες στο βόρειο μέρος του Αμβρακικού κόλπου (φωτ. Άρης Βιδάλης)

λεσματική διαχείριση των περιοχών ευθύνης τους. Παρότι παρέμεναν ακόμη προβλήματα, ο νόμος αυτός όριζε, για πρώτη φορά, ότι το Υπουργείο Περιβάλλοντος αναλαμβάνει ρητά πλέον τον κεντρικό ρόλο στην υποστήριξη και τον συντονισμό του εθνικού συστήματος προστατευόμενων περιοχών, αλλά και της Επιτροπής Φύση 2000, καθώς και ότι οφείλει να διασφαλίσει τους απαραίτητους ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους. Οι περισσότερες από τις διατάξεις του, όπως αυτή που προβλέπει χρηματοδότηση από τον τακτικό προϋπολογισμό του ΥΠΕΝ, δεν έχουν εφαρμοστεί ακόμη.

Πρόσφατα, η νέα ηγεσία του ΥΠΕΝ ξεκίνησε διαβούλευση για την αναμόρφωση, για μια ακόμη φορά, του συστήματος διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών, ενόψει και της παραπομπής της χώρας μας, τον Ιούλιο 2019¹, στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) για μη συμμόρφωση με την Οδηγία 92/43. Η διαφαινόμενη πρόθεση του Υπουργείου είναι μεταφορά της αρμοδιότητας για τις ΠΠ στις Περιφέρειες, μέσω των ΦΔ ή άλλων τροποποιημένων σχημάτων.

Κατά τη γνώμη μας κάτι τέτοιο θα δημιουργήσει πολύ περισσότερα και μεγαλύτερα προβλήματα από όσα φέρεται ότι θα επιλύσει.

Οι ΦΔ είναι, αυτή τη στιγμή, ένα ρεαλιστικό σχήμα διαχείρισης των ΠΠ, που ενσωματώνει διεθνώς ενδεδειγμένες πρακτικές. Προσφέρουν ένα δυναμικό πλαίσιο για την προστασία της φύσης και τη βιώσιμη ανάπτυξη των περιοχών, αλλά και δυνατότητες εφαρμογής της περιβαλλοντικής πολιτικής του ΥΠΕΝ σε τοπικό επίπεδο. Η μεταφο-

ρά των αρμοδιοτήτων τους στην αυτοδιοίκηση θα διαταράξει την υπάρχουσα ισορροπία και θα θέσει σε κίνδυνο διαδικασίες που έχουν δρομολογηθεί σε πολλές περιοχές της χώρας, με τις οποίες, μέσα από μακρόχρονο διάλογο και συναινετικές λύσεις, προωθείται η προστασία αλλά και η εναλλακτική αειφόρος ανάπτυξη.

Προτείνουμε λοιπόν να παραμείνουν οι Φορείς Διαχείρισης υπό κεντρικό συντονισμό, με βελτιώσεις των διαχρονικών αδυναμιών που όλοι αναγνωρίζουμε (αρμοδιότητες, χρηματοδότηση, στελέχωση κ.ά.).

Αναλυτικά:

Κεντρικός συντονισμός

Στην «Έκθεση Χώρας» για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ στην Ελλάδα το 2019², η ΕΕ επεσήμανε ως θετική εξέλιξη το ότι η χώρα «ανέπτυξε νομοθεσία για τη θέσπιση φορέων διαχείρισης των τόπων που έχουν ενταχθεί στο δίκτυο Natura 2000» και ανέφερε ότι το σύστημα των ΦΔ ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της Οδηγίας 92/43 για αποτελεσματική διαχείριση και προστασία του δικτύου Natura 2000, αναμένεται μάλιστα να αποφέρει σημαντικά οφέλη προς την κατεύθυνση της ολοκληρωμένης διαχείρισης, διοίκησης και λειτουργίας των ΠΠ.

Σχετικά, πρέπει να διευκρινίσουμε ότι η προ-

1. https://europa.eu/rapid/press-release_IP-19-4257_el.htm

2. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (4.4.2019) Επισκόπηση της εφαρμογής της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ 2019 Έκθεση χώρας – Ελλάδα.

αναφερθείσα πρόσφατη παραπομπή στο ΔΕΕ δεν αφορά τη διαχείριση των ΠΠ και τη λειτουργία των ΦΔ, αλλά το ότι η Ελλάδα δεν έχει καθορίσει τους απαιτούμενους στόχους και τα αναγκαία μέτρα διατήρησης για τις Ειδικές Ζώνες Διατήρησης του δικτύου Natura 2000, δεν έχει υλοποιήσει δηλαδή τις οριζόντιες εθνικές της υποχρεώσεις.

Το Σύνταγμα προβλέπει (άρθρο 24) ότι «η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους». Το εθνικό σύστημα ΠΠ λοιπόν, ως κομβικό εργαλείο για την προστασία της βιοποικιλότητας, αποτελεί ευθύνη και αρμοδιότητα του ΥΠΕΝ και η ανάθεση της διαχείρισης σε φορείς της αυτοδιοίκησης δεν συνάδει με τη συνταγματική υποχρέωση του κράτους. Ειδικά για τις περιοχές Natura 2000, η Οδηγία 92/43 ορίζει ότι αυτές αποτελούν μέρος ενός δικτύου το οποίο πρέπει να προστατεύεται ως σύνολο και όχι τμηματικά. Η διαχείρισή τους σε περιφερειακό επίπεδο θα οδηγήσει σε αποσπασματική προστασία και σε διάσπαση της συνεκτικότητας και συνοχής του δικτύου σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Επιπλέον, πολλές από τις περιοχές του δικτύου εμπíπτουν στη δικαιοδοσία περισσότερων του ενός οργανισμών αυτοδιοίκησης, καθιστώντας αδύνατη τη διαχείριση με βάση τα διοικητικά όρια των οργανισμών αυτών.

Η εξάρτηση της διαχείρισης των ΠΠ από την πολιτική βούληση αιρετών προσώπων (Περιφερειάρχης και Περιφερειακό Συμβούλιο), με ποικίλες και μεταβαλλόμενες πολιτικές προτεραιότητες μπορεί να αποδυναμώσει την προστασία και να επιτρέψει την προώθηση κάθε είδους «συμφερόντων». Ακόμη, οι υπηρεσίες των περιφερειών δεν διαθέτουν την απαιτούμενη εμπειρία και επιστημονική κατάρτιση προκειμένου να ανταποκριθούν στο εξειδικευμένο έργο σχεδιασμού και υλοποίησης της διαχείρισης των ΠΠ, και μια τέτοια μετάβαση θα καθυστερούσε, ενδεχομένως για χρόνια, την ουσιαστική άσκηση διαχείρισης.

Από την άλλη, οι περιφέρειες θα διαχειριστούν το μεγαλύτερο μέρος των πόρων που θα διατεθούν για την εφαρμογή των διαχειριστικών μέτρων τα επόμενα χρόνια (π.χ. αγρο-περιβαλλοντικά μέτρα), συνεπώς το σχήμα που θα επιλεγεί θα πρέπει να ενισχύει τη συμμετοχή και συνεργασία με υπηρεσίες της αυτοδιοίκησης.

Είναι απαραίτητο να διατηρηθεί ο κεντρικός συντονισμός του συστήματος από το ΥΠΕΝ, ιδιαίτερα με παροχή υποστήριξης, κατευθυντήριων γραμμών και προδιαγραφών που θα διαμορφώσουν ενιαίο, εναρμονισμένο και αποτελεσματικό πλαίσιο λειτουργίας των ΦΔ. Αυτό θα μπορούσε να γίνει με τη δημιουργία ενός ειδικού τμήματος για τον συντονισμό και την υποστήριξη των ΦΔ στη Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού (ήδη

προβλεπόμενος στον ν. 3937/2011 αλλά καταργήθηκε με τον ν. 4519/2018), με τη ενίσχυση και διεύρυνση σχετικά των αρμοδιοτήτων της Επιτροπής Φύση 2000, ή ακόμη και με τη δημιουργία άλλης ειδικής δομής υπό τον έλεγχο του Υπουργείου.

Αρμοδιότητες

Μια αστοχία του ν. 4519/2018 είναι ότι περιορίζει τη χωρική ευθύνη των ΦΔ στις περιοχές Natura 2000, αποκλείοντας άλλες προστατευόμενες περιοχές (όπως ορίζονται στα τροποποιημένα άρθρα 18, 19 και 21 του ν. 1650/1986), όπως π.χ. τα προστατευόμενα τοπία ή οι προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί. Προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία της βιοποικιλότητας της χώρας, οι ΦΔ θα πρέπει να έχουν αρμοδιότητα για όλες τις προστατευόμενες περιοχές που προβλέπονται στον ν. 1650/1986 όπως ισχύει.

Παρότι ο ν. 4519/2018 διασφαλίζει κάποιες αρμοδιότητες, προκειμένου να μπορέσουν οι ΦΔ να ανταποκριθούν πληρέστερα στο έργο τους θα πρέπει να προβλεφθούν περαιτέρω αρμοδιότητες που θα αφορούν σε κρίσιμα στοιχεία για τη διαχεί-

Τοπίο στον Αώο (φωτ. Νίκος Πέτρος)

Τοπίο στην Πίνδο (φωτ. Νίκος Πέτρου)

ριση των ΠΠ, σαφώς διακριτές από αρμοδιότητες άλλων φορέων και υπηρεσιών και με σαφείς διαδικασίες σε περίπτωση συναρμοδιότητας.

Με βάση τη γνώση των τοπικών συνθηκών, την εμπειρία αλλά και τη συμμετοχή εκπροσώπων της κοινωνίας, τοπικής και μη, οι ΦΔ μπορούν να συμβάλουν καθοριστικά με γνωμοδότηση για έργα και δραστηριότητες. Η γνωμοδοτική αρμοδιότητα των ΦΔ πρέπει να ενισχυθεί με θέσπιση ανάγκης για «σύμφωνη» και όχι «απλή» γνώμη, αλλά και να επεκταθεί σε έργα ή δραστηριότητες που δεν υπόκεινται στη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης, μπορούν όμως να επηρεάσουν τα προστατευτέα αντικείμενα και την ακεραιότητα των περιοχών (π.χ. ρύθμιση δόμησης, δασοπονική εκμετάλλευση, παραχώρηση αιγιαλού, θήρα, αλιεία κ.ά.).

Κρίνεται απαραίτητο να δοθεί στους ΦΔ η δυνατότητα να λαμβάνουν αποφάσεις κανονιστικού περιεχομένου για την αλλαγή διαχειριστικών δράσεων και ανθρώπινων δραστηριοτήτων σε περιπτώσεις απρόβλεπτων ή έκτακτων γεγονότων ή αλλαγών στα προστατευτέα αντικείμενα. Η δυνατότητα αυτή θα πρέπει να συνδέεται ρητά με το πρόγραμμα παρακολούθησης και την αξιολόγηση της εφαρμογής των σχεδίων διαχείρισης που θα παρέχουν τις απαιτούμενες πληροφορίες και τα

δεδομένα για την τεκμηρίωση των αποφάσεων.

Το ισχύον θεσμικό πλαίσιο δυσχεραίνει την αποτελεσματική φύλαξη των ΠΠ, καθώς οι φύλακες/επόπτες των ΦΔ δεν έχουν ανακριτικά καθήκοντα και συνεργάζονται υποχρεωτικά με τις αρμόδιες αρχές και σώματα (λιμεναρχεία, δασαρχεία, αστυνομία κ.ά.), με προφανείς δυσκολίες. Για να διασφαλιστεί ο συντονισμός μεταξύ των αρμόδιων αρχών και σωμάτων και η αποτελεσματική καταστολή και επιβολή κυρώσεων σε περιπτώσεις παραβάσεων, προτείνεται η θέσπιση νομικού πλαισίου για την υποχρεωτική συγκρότηση μικτών κλιμακίων που θα περιπολούν στις ΠΠ. Προτείνεται επίσης η αναγνώριση ανακριτικών καθηκόντων στο προσωπικό φύλαξης των ΦΔ σε περιπτώσεις παράβασης των πράξεων χαρακτηρισμού ή της εν γένει περιβαλλοντικής νομοθεσίας, στο πρότυπο των σχετικών αρμοδιοτήτων της Δασικής Υπηρεσίας ή των Επιθεωρητών Περιβάλλοντος. Η μεταφορά των αρμοδιοτήτων αστυνόμευσης των ΠΠ απευθείας στις αρμόδιες αρχές και σώματα, που έχει επίσης προταθεί, προσκρούει στην έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού και γνώσης για τα προστατευτέα αντικείμενα, αλλά και στις λειτουργικές δυσκολίες αυτών των υπηρεσιών (υποστελέχωση, έλλειψη πόρων κ.ά.).

Χρηματοδότηση

Ο ν. 4519/2018 προβλέπει τη χρηματοδότηση των ΦΔ από τον τακτικό προϋπολογισμό, το δε συνολικό κόστος λειτουργίας όλων των Φορέων εκτιμάται σε περίπου 10 εκατομμύρια ευρώ ετησίως. Η ανάγκη για τακτική κεντρική χρηματοδότηση είχε επισημανθεί από την Επιτροπή Φύση όταν αξιολόγησε τη λειτουργία των ΦΔ το 2011 και από τα πορίσματα του εθνικού διαλόγου (θεματική ομάδα 2 «Οικονομική βιωσιμότητα – Πηγές χρηματοδότησης»). Η μεταφορά της διαχείρισης στις περιφέρειες θα απαιτήσει επιπλέον χρηματοδότηση των περιφερειών από το κράτος.

Εκτός από την εξασφάλιση οικονομικής αυτοτέλειας, είναι σημαντικό να δοθεί στους ΦΔ η δυνατότητα εναλλακτικής εξεύρεσης πόρων, π.χ. από υλοποίηση προγραμμάτων, ανταποδοτικά τέλη, εταιρικές συμφωνίες, αντισταθμιστικά έσοδα από δραστηριότητες στην περιοχή τους, από την είσπραξη περιβαλλοντικών προστίμων, από πιστοποιημένα προϊόντα ή/και βιώσιμο τουρισμό κ.λπ. Αυτό είναι σύμφωνο και με τις επιταγές της ΕΕ για τη λειτουργία του δικτύου Natura 2000 και εφαρμόζεται στις περισσότερες άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η επαναδιαμόρφωση των κανονισμών διοίκησης και λειτουργίας των ΦΔ και η στελέχωσή τους με επαρκές προσωπικό θα ενισχύσει την πρόσβασή τους σε χρηματοδοτικά μέσα.

Στελέχωση

Δυστυχώς οι προβλέψεις του ν. 4519/2018 για στελέχωση των ΦΔ με κατάλληλο, καταρτισμένο και ειδικευμένο τακτικό προσωπικό δεν έχουν εφαρμοστεί ακόμη. Τα πρώτα βήματα για την εφαρμογή του νομικού πλαισίου είναι η ρύθμιση των εσωτερικών κανονισμών διοίκησης και λειτουργίας ώστε να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες στελέχωσης, και η ολοκλήρωση της διαδικασίας για την κάλυψη των οργανικών θέσεων μέσω ΑΣΕΠ. Οι ανάγκες στελέχωσης (και εξεύρεσης επιπλέον πόρων για την κάλυψη των θέσεων) θα πρέπει να επανεξεταστούν στο μέλλον, στο πλαίσιο της αξιολόγησης της διαχείρισης του συστήματος των ΠΠ.

Λειτουργία των ΔΣ

Η λειτουργία των ΔΣ μπορεί να διευκολυνθεί με την πρόβλεψη στους κανονισμούς λειτουργίας τους της συμμετοχής μέσω τηλεδιάσκεψης και την παροχή της απαιτούμενης υλικοτεχνικής υποδομής.

Η μέχρι σήμερα εμπειρία δείχνει ότι η/ο πρόεδρος του ΔΣ παίζει τον καίριο ρόλο για την αποτελεσματική διοίκηση. Η διαδικασία διορισμού προέδρων πρέπει να εξασφαλίζει την ανεξαρτησία τους από πολιτικά ή άλλα συμφέροντα, καθώς και την επιστημονική τους επάρκεια. Η Επιτροπή Φύση 2000, ως κεντρικό επιστημονικό γνωμοδοτικό όργανο του κράτους για την προστασία της ελληνικής βιοποικιλότητας και τη λειτουργία του συστήματος των ΠΠ, θα μπορούσε να αναλάβει την αξιολόγηση των υποψηφιοτήτων και να υποβάλει στον Υπουργό πρόταση για τελική απόφαση διορισμού.

Συμμετοχική διαχείριση

Οι ΦΔ προσφέρουν εξειδικευμένη διαχείριση στηριζόμενοι στη γνώση των τοπικών συνθηκών και σε συνέργειες με την τοπική κοινωνία. Η συμμετοχή αρμόδιων εθνικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών, ενδιαφερομένων μερών και της τοπικής κοινωνίας στη διαμόρφωση και λήψη αποφάσεων για τις ΠΠ ενισχύει σημαντικά την αποτελεσματική εφαρμογή και υλοποίηση των διαχειριστικών μέτρων, έργων και δράσεων. Εφόσον η ολιγομελής σύνθεση των ΔΣ δεν επιτρέπει άμεση εκπροσώπηση όλων των εμπλεκόμενων, προτείνουμε να ενισχυθεί ο ρόλος των συμβουλευτικών επιτροπών που προβλέπει ο ν. 4519/2018. Οι συμβουλευτικές επιτροπές μπορεί να είναι θεματικές ή χωρικές/τοπικές, θα μπορούν να συσταθούν με αποφάσεις των ΦΔ και όχι του ΥΠΕΝ, και οι προτάσεις τους θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε όλα τα στάδια διαχείρισης.

Στην παρούσα στιγμή, με τις μεγάλες εκκρεμότητες στις εθνικές υποχρεώσεις έναντι της ΕΕ και τις σε εξέλιξη διαδικασίες για την κατάρτιση σχεδίων διαχείρισης και τη σύνταξη Προεδρικών Διαταγμάτων για όλες τις περιοχές του δικτύου Natura 2000, είναι απαραίτητη η συνεργασία όλων, κεντρικού κράτους, τοπικής αυτοδιοίκησης και κοινωνίας των πολιτών, για ολοκληρωμένη προσέγγιση στη διαχείριση του εθνικού συστήματος Προστατευόμενων Περιοχών και την ενίσχυση και αποτελεσματική λειτουργία των Φορέων Διαχείρισης. ■

Άποψη του καθαριώνα Ροδιάς στο βόρειο μέρος του Αμβρακικού κόλπου (φωτ. Άρης Βιδάλης)

Αργυροπελεκάνοι στην Κερκίνη (φωτ. Νίκος Πέτρου)

Με το βλέμμα στο 2020: Η κρίσιμη δεκαετία 2020-2030 για τη βιοποικιλότητα - Η Χρονιά για τη Φύση

Διονυσία – Θεοδώρα Αυγερινοπούλου*

Το 1992 αποτέλεσε τη χρονιά κατά την οποία διοργανώθηκε η σπουδαία διάσκεψη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο ντε Τζανέιρο της Βραζιλίας και υιοθετήθηκαν σημαντικές διεθνείς συνθήκες, όπως η Σύμβαση για την Προστασία της Βιοποικιλότητας (Convention on Biological Diversity, CBD)¹. Ακολούθως, το 2010 χαρακτηρίστηκε ως το Διεθνές Έτος Βιοποικιλότητας, στο πλαίσιο της 10ης Διάσκεψης των Συμβαλλομένων Μερών (Conference of the Parties, COP 10) της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιολογική Ποικιλότητα, αποτελώντας μια συνεχή υπενθύμιση στην ανθρωπότητα για τον διαρκώς αυξανόμενο ρυθμό απώλειας

της βιοποικιλότητας και τις σοβαρές επιπτώσεις που επιφέρει η απώλεια αυτή σε περιβαλλοντικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, καθώς και στον τομέα της υγείας, επηρεάζοντας την ποιότητα της ζωής των ατόμων. Οι διεθνείς στόχοι και οι δεσμεύσεις για τη βιοποικιλότητα που υιοθετήθηκαν την περίοδο εκείνη είχαν χρονικό ορίζοντα το 2020, όπως το Στρατηγικό σχέδιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη βιοποικιλότητα 2011-2020 (Our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020) με πρωταρχικό μέλημα την «ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας και της υποβάθμισης των οικοσυστημάτων υπηρεσιών στην ΕΕ μέχρι το 2020 και την αποκατάστασή τους στον βαθμό του εφικτού»².

Στην εκπνοή του χρονικού ορίζοντα υλοποίησης των είκοσι στόχων Aichi (Aichi Biodiversity Targets) για την προστασία της βιολογικής ποικιλότητας³ και επίτευξης των δώδεκα σχετικών υπο-στόχων που εμπεριέχονται στους 17 Στό-

* Η Διονυσία – Θεοδώρα Αυγερινοπούλου είναι Βουλευτής Ν.Δ. Νομού Ηλείας, Πρόεδρος της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Προστασίας Περιβάλλοντος του Ελληνικού Κοινοβουλίου και Μέλος της Επιτροπής Περιβάλλοντος και Ενέργειας του Διεθνούς Εμπορικού Επιμελητηρίου (International Chamber of Commerce, ICC) και της Ελληνικής Επιτροπής του Διεθνούς Εμπορικού Επιμελητηρίου (ICC Ελλάς).

χους της Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ (UN Sustainable Development Goals)⁴ διαφαίνεται ήδη ότι και η επόμενη δεκαετία 2020-2030 θα αφιερωθεί στη βιοποικιλότητα. Η σημασία της βιοποικιλότητας είναι πολυσήμαντη. Ενδεικτική είναι η προειδοποίηση του Παγκόσμιου Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας του ΟΗΕ (Food and Agriculture Organisation of the United Nations) ότι χωρίς επαρκή βιοποικιλότητα η παγκόσμια παραγωγή τροφίμων θα γίνεται ολοένα και πιο ασταθής, απειλώντας εντέλει την παγκόσμια επισιτιστική ασφάλεια.⁵

Αναγκαία προϋπόθεση για την επίτευξη της ανάσχεσης απώλειας της βιοποικιλότητας είναι η περαιτέρω αξιοποίηση των διαθέσιμων οικονομικών εργαλείων προς τον σκοπό αυτό, αλλά και η δραστηριοποίηση του ιδιωτικού τομέα, αναλαμβάνοντας σημαντικές πρωτοβουλίες. Προς αυτή την κατεύθυνση, καίριας σημασίας ήταν η Εβδομάδα Φυσικού Κεφαλαίου (Natural Capital Week) που πραγματοποιήθηκε στις 5-9 Νοεμβρίου 2019 στη Μαδρίτη⁶. Η Εβδομάδα Φυσικού Κεφαλαίου συνδιοργανώθηκε από έναν σημαντικό αριθμό οργανισμών και δικτύων, όπως η Γραμματεία της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιοποικιλότητα (Secretariat of the UN Convention on Biological Diversity), η Παγκόσμια Σύμπραξη για τις Επιχειρήσεις και τη Βιοποικιλότητα (Global Partnership for Business and Biodiversity), ο Συνασπισμός Φυσικού Κεφαλαίου (Natural Capital Coalition) και ο Συνασπισμός των Επιχειρήσεων για τη Φύση (Business for Nature Coalition), μια νέα συμ-

μαχία ηγετικών παγκόσμιων οργανισμών, συμπεριλαμβανομένων του Παγκόσμιου Συμβουλίου Επιχειρήσεων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (World Business Council for Sustainable Development, WBCSD), του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ (World Economic Forum) και του Διεθνούς Εμπορικού Επιμελητηρίου (ICC), που έχει διαμορφώσει μια ενιαία επιχειρηματική φωνή για να συνηγορήσει εξ ονόματος της φύσης.

Η Εβδομάδα Φυσικού Κεφαλαίου εστίασε, μεταξύ άλλων, αφενός στην ανάπτυξη καλύτερων εργαλείων διαχείρισης για να αξιοποιηθούν από τον ιδιωτικό τομέα, προκειμένου να μετριάσουν οι επιπτώσεις του τομέα αυτού στο φυσικό μας κεφάλαιο (φυσικοί πόροι και οικοσυστήματα) και αφετέρου στην ανάληψη δράσεων του ιδιωτικού τομέα για τη φύση. Η 9η Ετήσια Συνάντηση της Παγκόσμιας Εταιρικής Συνεργασίας για τις Επιχειρήσεις και τη Βιοποικιλότητα (Global Partnership for Business and Biodiversity, GPBB) αποτέλεσε την εναρκτήρια εκδήλωση και συζητήθηκαν διάφορες πρωτοβουλίες, όπως το Σχέδιο Δράσης για τη φύση και τους ανθρώπους (Action Agenda for Nature and People) και τα βήματα για το Παγκόσμιο Στρατηγικό Σχέδιο για τη Βιοποικιλότητα μετά το 2020 (the Post-2020 Global Biodiversity Framework).

Ο Συνασπισμός των Επιχειρήσεων για τη Φύση διαδραματίζει καίριο ρόλο στην προστασία της βιοποικιλότητας, καθώς θα φέρει μια ενιαία «φωνή» για τις επιχειρήσεις στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, καλώντας τις κυβερνήσεις να υιοθε-

Ανοιξιότικα αγριολούλουδα (φωτ. Νίκος Πέτρου)

Σαλαμάνδρα (φωτ. Νίκος Πέτρου)

τήσουν μια νέα συμφωνία για τη φύση και τους ανθρώπους, η οποία θα παρέχει τα απαραίτητα στοιχεία πολιτικής για την αύξηση της επιχειρηματικής δράσης. Το 2020 θα είναι σίγουρα η χρονιά για τη φύση. Οι κυβερνήσεις θα έχουν την ευκαιρία να διαμορφώσουν διεθνείς συμφωνίες για την αντιστροφή της απώλειας του φυσικού κεφαλαίου, συμπεριλαμβανομένου του πλαισίου για τη βιοποικιλότητα μετά το 2020, το οποίο θα επισπεύσει την επίτευξη των Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης και της Συμφωνίας των Παρισίων για την Κλιματική Αλλαγή (Paris Climate Agreement)⁷. Τα μέλη του Συνασπισμού Φυσικού Κεφαλαίου θα καταρτίσουν λεπτομερείς προτάσεις πολιτικής προς τις κυβερνήσεις, παρουσιάζοντας τις πολιτικές που απαιτούνται για τον μετασχηματισμό των υφιστάμενων οικονομικών και χρηματοπιστωτικών συστημάτων και την παρότρυνση των επιχειρήσεων, ώστε να ενισχύσουν και να αυξήσουν τις τρέχουσες δράσεις και δεσμεύσεις τους ενόψει του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ, που θα πραγματοποιηθεί στο Νταβός τον Ιανουάριο του 2020, και εν συνεχεία της 15ης Συνόδου των Συμβαλλομένων Μερών της Σύμβασης για τη Βιοποικιλότητα (CBD COP 15) στο Κουνμίνγκ της Κίνας τον Φεβρουάριο του 2020. Στο πλαίσιο της κρίσιμης Συνόδου των Συμβαλλομένων Μερών στη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα στην Κίνα το 2020,

ο Συνασπισμός Φυσικού Κεφαλαίου θα ανακοινώσει και θα ξεκινήσει τη «Δέσμευση για το Φυσικό Κεφάλαιο» (Natural Capital Commitment)⁸. Ο Συνασπισμός καλεί τις επιχειρήσεις να δεσμευτούν για την εφαρμογή δράσεων σκεπτόμενες το φυσικό κεφάλαιο, να δρουν βάσει των αποτελεσμάτων για να βελτιώνουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και να διατηρούν, καθώς και να ενδυναμώνουν, το φυσικό κεφάλαιο, από το οποίο εξαρτόμαστε όλοι. Οι βέλτιστες πρακτικές θα δημοσιευθούν και θα προωθηθούν ως έμπνευση για τις υπόλοιπες επιχειρήσεις και τις κυβερνήσεις. Εξίσου σημαντική είναι η αλληλεπίδραση μεταξύ των επιχειρήσεων και των κυβερνήσεων για την αποτελεσματική προστασία της βιοποικιλότητας, όπως κατέστη σαφές κατά τη διάρκεια των συζητήσεων. Οι επιχειρήσεις που σκέφτονται μακροπρόθεσμα και καταναούν ότι η παγκόσμια οικονομική ευημερία βασίζεται σε έναν υγιή φυσικό κόσμο ήδη δεσμεύονται και ενεργούν για την προστασία, την αποκατάσταση και τη βιώσιμη διαχείριση της φύσης. Ωστόσο, χρειάζεται να υιοθετηθούν από τις κυβερνήσεις οι κατάλληλες πολιτικές, οι οποίες θα συνθέσουν ένα πολιτικό πλαίσιο που θα ενθαρρύνει την περαιτέρω ανάληψη επιχειρηματικών δράσεων και πρωτοβουλιών.

Η Ελλάδα παρουσιάζει πλούσια και ιδιαίτερη βιοποικιλότητα. Ως εκ τούτου, η Ελλάδα θα πρέπει

να διερευνήσει την πιθανότητα δημιουργίας μιας εθνικής συνεργασίας για τις επιχειρήσεις και τη βιοποικιλότητα, καθώς και να προωθήσει περαιτέρω τις εθνικές πολιτικές για τη βιοποικιλότητα, θέτοντας αλλά και επιτυγχάνοντας φιλόδοξους στόχους και ενσωματώνοντας οριζόντια τη διατήρηση της βιοποικιλότητας σε όλες τις πολιτικές. Η Κύπρος, επί παραδείγματι, έχει ήδη ξεκινήσει τη διαδικασία διαβούλευσης της Στρατηγικής και του Σχεδίου Δράσης για τη Βιοποικιλότητα με χρονικό ορίζοντα το 2020-2030 και περιλαμβάνει 81 μέτρα με ενδεικτικό κόστος εφαρμογής τους τα €25.085.000.

Η Επιτροπή Περιβάλλοντος της Βουλής, με στόχο να πετύχει την αναδόμηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ώστε να στηριχθούν ενεργά οι περιβαλλοντικές και υπεύθυνες επενδύσεις στην Ελλάδα, έχει εγκαινιάσει σειρά σχετικών Συνεδριάσεων. Έχει, ήδη, συνεδριάσει τρεις φορές με τη συμμετοχή φορέων από το τραπεζικό και το ασφαλιστικό σύστημα της χώρας, καθώς και με το οικονομικό επιτελείο της κυβέρνησης, ενώ 30 με 31 Ιανουαρίου θα πραγματοποιηθεί και σχετικό workshop, ολοκληρώνοντας τον κύκλο αυτό. Μετά το πέρας του, η Επιτροπή Περιβάλλοντος της Βουλής θα εγκαινιάσει νέο κύκλο συνεδριάσεων εστιασμένων στη βιοποικιλότητα, συμβαδίζοντας με τα διεθνή δρώμενα. ■

Βιβλιογραφία

1. Ηνωμένα Έθνη (1992). Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα στο: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf> (τελευταία πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2019).
2. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020, Brussels: COM(2011) 244, διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0244&from=EL> (τελευταία πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2019).
3. Για περισσότερες πληροφορίες: <https://www.cbd.int/sp/targets/> (τελευταία πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2019).
4. Ηνωμένα Έθνη (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. A/RES/70/1, διαθέσιμο στο: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> (τελευταία πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2019).
5. FAO (2019). The State of the World's Biodiversity for Food and Agriculture. Rome, διαθέσιμο στο: <http://www.fao.org/3/CA3129EN/ca3129en.pdf> (τελευταία πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2019).
6. Για περισσότερες πληροφορίες: https://naturalcapitalsummit.com/wp-content/uploads/2019/11/NatCapWeek2019_final-joint-PR.pdf και <https://naturalcapitalsummit.com/en/natural-capital-week-2019-natcapweek2019/> (τελευταία πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2019).
7. Ηνωμένα Έθνη (2015). Συμφωνία του Παρισιού, διαθέσιμο στο: https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf (τελευταία πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2019).
8. Για περισσότερες πληροφορίες: <https://naturalcapitalcoalition.org/projects/business-for-nature/natural-capital-commitment/> (τελευταία πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2019).

Αμμοδρόμος (φωτ. Νίκος Πέτρου)

Η πολιτική για το περιβάλλον και η Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Προστασίας του Περιβάλλοντος της Βουλής

Κατερίνα Ιγγλέζη*

Στην εποχή της κλιματικής κρίσης, στην εποχή που το μέλλον του πλανήτη εξαρτάται πλέον από την καθημερινότητά μας δεν νοείται η άσκηση οποιασδήποτε ανθρώπινης δραστηριότητας, πολύ δε περισσότερο η άσκηση πολιτικής, που να μην έχει ως κύριο πυλώνα την προστασία του περιβάλλοντος.

Μία μικρή ιστορική αναδρομή στις σχέσεις πολιτικής και περιβάλλοντος νομίζω ότι είναι απαραίτητη για την ανάδειξη της σπουδαιότητας αυτής της σχέσης.

Μετά από δεκαετίες ζωής που μετρά το περιβαλλοντικό και οικολογικό κίνημα διεθνώς, κατόπιν πληθώρας διεθνών ευρωπαϊκών και εθνικών συνθηκών, συμφωνιών και νομοθεσιών και παρόλο που τα περιβαλλοντικά προβλήματα βρίσκονται ανάμεσα στα σοβαρότερα ζητήματα που ο σύγχρονος κόσμος καλείται να αντιμετωπίσει, ψευδοδιλήμματα όπως «ανάπτυξη ή περιβαλλοντική

προστασία», καθώς και η αμφισβήτηση της σπουδαιότητας και της ιεράρχησής τους, όπως γίνεται για παράδειγμα με την κλιματική αλλαγή και την απόσυρση των ΗΠΙΑ από τη Συμφωνία των Παρισίων, δείχνουν ότι έχουμε ακόμη πολύ δρόμο να διανύσουμε.

Από τη δεκαετία του '50 τα περιβαλλοντικά προβλήματα αρχίζουν να εντείνονται. Η υπερσυσώρευση και η οικονομική μεγέθυνση κυρίως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η παραγωγή τεράστιου πλούτου και η ολοένα πιο άνιση κατανομή του έχει οδηγήσει σε μεγάλης κλίμακας καταστροφές στο περιβάλλον αλλά και στις ανθρώπινες δομές. Το μέγεθος και η ένταση των περιβαλλοντικών προβλημάτων αμφισβητούν το μοντέλο της οικονομικής ανάπτυξης και απαιτούν την ύπαρξη ορίων στην οικονομική μεγέθυνση του βιομηχανικού πολιτισμού. Στα τέλη της δεκαετίας του '60 το περιβαλλοντικό κίνημα έρχεται να συμπορευτεί και να αποτελέσει ενεργό κομμάτι του κινήματος αμφισβήτησης του οικονομικού και κοινωνικού μοντέλου της εποχής (Μάης '68, αντιπολεμικό

* Η Κατερίνα Ιγγλέζη είναι δασολόγος, πρώην βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ Νομού Χαλκιδικής και πρώην Πρόεδρος της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Προστασίας Περιβάλλοντος του Ελληνικού Κοινοβουλίου.

Βόρεια άποψη της Οίτης από τον κάμπο της Λαμίας (φωτ. Άρης Βιδάλης)

κίνημα στις ΗΠΑ – Βιετναμ, αντιπυρηνικό κίνημα κ.λπ.). Για αρκετά χρόνια τα περιβαλλοντικά προβλήματα αντιμετωπιζόνταν ως απόρροια των μεγάλων ατυχημάτων, σαν περιορισμένα και τοπικά προβλήματα, καθώς και σαν ζητήματα μικρής σημασίας για την οικονομία. Η ανησυχία όμως για την ανορθολογική και μη βιώσιμη διαχείριση του περιβάλλοντος αποτυπώνεται σε διεθνείς συνθήκες και διακηρύξεις, και τα περιβαλλοντικά και οικολογικά προβλήματα διεθνοποιούνται, όπως και η υποχρέωση της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας. Από την αρχή της δεκαετίας του 1980 η αντιμετώπιση αλλάζει και ξεκινάει ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των περιβαλλοντικών πολιτικών που έχουν ως άνωτερο στόχο την αειφόρο ανάπτυξη.

Η περιβαλλοντική πολιτική που ακολούθηθηκε από τα κράτη ανά τον κόσμο είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το επίπεδο ανάπτυξής τους, το μέγεθος της οικονομίας τους και τους στόχους που θέτουν για τη διεθνή αγορά. Τη δεκαετία του 1970 οι ΗΠΑ προπορεύονταν στην περιβαλλοντική νομοθεσία και η επιρροή τους σε θέματα πολιτικής και νομοθεσίας στην ΕΕ ήταν σημαντική, ιδίως για θέματα όπως η ατμοσφαιρική ρύπανση, η διαχείριση επικίνδυνων αποβλήτων και η περιβαλλοντική εκτίμηση. Τη δεκαετία του 1990 αυτή η εικόνα αρχίζει να αντιστρέφεται αφού η ρυθμιστική δραστηριότητα της ΕΕ αυξάνεται και συνεπώς η ευρωπαϊκή νομοθεσία σε θέματα προστα-

σίας του περιβάλλοντος, της δημόσιας υγείας και του καταναλωτή αρχίζει να επηρεάζει τις ΗΠΑ. Μάλιστα, η διεύρυνση της ΕΕ αυξάνει πληθυσμιακά το μέγεθός της συγκριτικά με τις ΗΠΑ και η οικονομία της είναι αντίστοιχου μεγέθους. Η ΕΕ αποτελεί πλέον μια ισχυρή εναλλακτική δύναμη σε θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής και τόσο η νομοθεσία της όσο και οι υπόλοιπες δράσεις πολιτικής που αναπτύσσει δημιουργούν επιπτώσεις και πέρα από τον Ατλαντικό. Αν δούμε δε και τις πρόσφατες διατλαντικές συμφωνίες, θα διαπιστώσουμε την έντονη επίδραση που –εάν καταλήξουν– θα έχουν στο προστατευτικό για το περιβάλλον και την υγεία πλαίσιο, καθώς και τη διαφορετική προσέγγιση και τις απαιτήσεις από τις διαφορετικές πλευρές του Ατλαντικού.

Οι πολιτικές που διαμορφώθηκαν αρχικά τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην ΕΕ έκριναν απαραίτητη την κρατική παρέμβαση στην ιδιωτική σφαίρα, ώστε να προστατευτεί το περιβάλλον ως δημόσιο αγαθό. Θεσπίστηκαν νομοθετικές πράξεις και συγκεκριμένοι κανόνες, απαγορεύτηκαν ορισμένες δραστηριότητες και τέθηκαν προϋποθέσεις για την άσκηση άλλων. Τέθηκαν ακόμα και περιβαλλοντικοί στόχοι, όπως για παράδειγμα η ποσότητα των ρύπων που επιτρέπεται να αποβληθούν στην ατμόσφαιρα, ή ακόμα ορίστηκαν οι τεχνολογίες που θα έπρεπε να χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη των συγκεκριμένων στόχων. Παράλληλα, όλες αυτές οι ρυθμίσεις συνοδεύονται από δι-

Centaurea triumfettii (φωτ. Νίκος Πέτρου)

οικητικές και ποινικές κυρώσεις για την περίπτωση της μη συμμόρφωσης.

Στη χώρα μας η άσκηση της περιβαλλοντικής πολιτικής ανήκει κυρίως στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, αν και θα έπρεπε να αποτελεί προτεραιότητα στις νομοθετικές πρωτοβουλίες και στις εκτελεστικές πράξεις όλων των υπουργείων.

Φυσικά από την άσκηση της περιβαλλοντικής πολιτικής δεν θα μπορούσε να απουσιάζει το νομοθετικό σώμα της Ελληνικής Δημοκρατίας, το ελληνικό κοινοβούλιο, με τη θέσπιση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Προστασίας του Περιβάλλοντος (ΕΜΕΠΠ) της Βουλής, στην οποία είχα την τιμή να προεδρεύω κατά την προηγούμενη ΙΖ Κοινοβουλευτική Περίοδο.

Σύμφωνα με το άρθρο 43Α του Κανονισμού της Βουλής, το αντικείμενο της Επιτροπής Προστασίας Περιβάλλοντος είναι η παρακολούθηση και η αξιολόγηση της κατάστασης του περιβάλλοντος στη χώρα και των συνεπειών των διαφόρων δράσεων επ' αυτού. Η επιτροπή συμβάλλει συμβουλευτικά στη λήψη αποφάσεων και στη χάραξη της εθνικής στρατηγικής για την προστασία του περιβάλλοντος.

Συγκεκριμένα, στόχοι της Επιτροπής είναι η προστασία του αστικού και φυσικού περιβάλλοντος από ανθρωπογενείς δράσεις και φυσικές κα-

ταστροφές, η βελτίωση και η ανάπλαση του αστικού περιβάλλοντος, η αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος, η διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας της ελληνικής φύσης και των οικοσυστημάτων, η ορθολογική διαχείριση των αποβλήτων, η προστασία και η διαχείριση των υδάτινων πόρων, η διαχείριση των ορυκτών πόρων, όπως επίσης και η προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, καθώς και η ενθάρρυνση πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης στους τομείς της γεωργίας, του τουρισμού, της βιομηχανίας, των μεταφορών, της βιοτεχνολογίας και της ενέργειας.

Επιπλέον, στην αρμοδιότητα της Επιτροπής ανήκει η έκφραση γνώμης επί της Ετήσιας Εθνικής Έκθεσης για την κατάσταση του περιβάλλοντος και επί των λοιπών εκθέσεων που κατατίθενται στη Βουλή, επί της εθνικής στρατηγικής για τη μείωση εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου, επί της εθνικής στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη, επί της εφαρμογής των κοινοτικών οδηγιών και διεθνών συμβάσεων κ.λπ.

Για την επίτευξη του σκοπού της, η Επιτροπή Προστασίας Περιβάλλοντος μπορεί να συνδέεται, επί θεματικής βάσης, με ανάλογες δραστηριότητες των κοινοβουλίων άλλων χωρών, διεθνών οργανισμών, κρατικών ή μη κυβερνητικών οργανώσεων, ιδρυμάτων, ερευνητικών κέντρων κ.ά., καθώς επίσης να ενθαρρύνει τη διεθνή συνεργασία και έρευνα, ιδίως εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος.

Κατά τη διάρκεια της προεδρίας μου στην Επιτροπή έγινε φιλότιμη προσπάθεια τόσο από το προεδρείο όσο και από όλα τα μέλη της Επιτροπής ώστε αυτή να επιτελέσει το σκοπό της αλλά, πολύ περισσότερο, να συμβάλει στη διαμόρφωση περιβαλλοντικής πολιτικής.

Έφερε προς συζήτηση στο κοινοβούλιο περιβαλλοντικά ζητήματα διαφόρων περιοχών της χώρας, ζητήματα που αφορούν στο σύνολο της επικράτειας αλλά και παγκόσμια περιβαλλοντικά ζητήματα όπως η κλιματική αλλαγή. Ανάδειξε όμως και καλές πρακτικές για το περιβάλλον από φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, από φορείς της εκπαίδευσης αλλά και από την κοινωνία των πολιτών.

Κύριο μέλημα της Επιτροπής ήταν πάντα η συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών στις συνεδριάσεις της και η συνδιαμόρφωση γνώμης για τα περιβαλλοντικά θέματα. Η ανάδειξη του σημαντικού έργου των περιβαλλοντικών ΜΚΟ ήταν πάντα στις προτεραιότητες της επιτροπής.

Τέλος, με θέματα που ανέδειξε και προώθησε συνέβαλε στην νομοθέτηση φιλικών προς το περιβάλλον διατάξεων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη νομοθέτηση των διατάξεων για τη μείωση της χρήσης της πλαστικής σακούλας. Η σημαντι-

κότερη όμως πρωτοβουλία της ΕΜΕΠΠ κατά την προηγούμενη κοινοβουλευτική περίοδο ήταν η νομοθέτηση της Εθνικής Στρατηγικής για τα Δάση, καλύπτοντας έτσι ένα κενό δεκαετιών στην περιβαλλοντική πολιτική της χώρας.

Ο τρόπος που η Επιτροπή ανέπτυξε το θέμα της Εθνικής Στρατηγικής για τα Δάση (εφεξής «ΕΣΔ») εισήγαγε μια διαφορετική προσέγγιση για τον τρόπο συνεργασίας της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας, κι αυτό γιατί είναι η πρώτη φορά που κυβέρνηση θέλησε να διαμορφώσει στρατηγική και άνοιξε τον διάλογο με την κοινωνία μέσα από τις κοινοβουλευτικές διαδικασίες. Η πρωτοβουλία για την έναρξη της διαδικασίας για την ανάπτυξη της ΕΣΔ ανήκει στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας σε συνεργασία με την ΕΜΕΠΠ. Μέσα από τη Συνεδρίαση της ΕΜΕΠΠ στις 18.04.2018 τέθηκε το πλαίσιο του διαλόγου, οι αρχές που διέπουν τη συγκρότηση της ΕΣΔ, οι γενικοί στόχοι και οι θεματικοί άξονες στους οποίους αναπτύσσεται. Παράλληλα, η κοινοβουλευτική διαδικασία αποτέλεσε αφορμή για ένα ευρύ κάλεσμα στην κοινωνία, σε όσους ζουν και εργάζονται σε βασικά οικοσυστήματα, στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, σε κυβερνητικούς φορείς και υπηρεσίες, σε ακαδημαϊκούς, επιστημονικούς, επαγγελματικούς, συνδικαλιστικούς φορείς, στα επιμελητήρια, στις περιβαλλοντικές ΜΚΟ, στις κυνηγετικές οργανώσεις, στους λοιπούς χρήστες των οικοσυστημάτων και σε όλους όσους με οποιονδήποτε τρόπο επηρεάζουν την κατάσταση των δασών ή επηρεάζονται από αυτή για να συμμετάσχουν στον διάλογο και να συνδιαμορφώσουν την ΕΣΔ.

Το μέγεθος της έκτασης που αφορά μια τέτοια προσπάθεια, το χρονικό της βάθος, η σημασία της για την κατάσταση του περιβάλλοντος, την κοινωνία και την οικονομία και το εύρος των ενδιαφερομένων μερών εύλογα ανέδειξαν την Εθνική Αντιπροσωπεία ως τον πλέον κατάλληλο φορέα της δημόσιας ζωής για να αναδείξει αυτά τα ζητήματα, να θέσει τις βάσεις του διαλόγου, να συμβάλει στη διαμόρφωση στρατηγικών επιλογών.

Σήμερα, το φυσικό περιβάλλον της χώρας μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την ανασυγκρότησή της. Η οικολογικά ορθή αξιοποίηση του μοναδικού αυτού φυσικού διαθεσίμου αποτελεί από μόνη της μοχλό βιώσιμης ανάπτυξης. Η χώρα είναι ο θεματοφύλακας της βιοποικιλότητας για όλη την Ευρώπη, έχει φυσικό περιβάλλον με χαρακτηριστικά παγκόσμιας κληρονομιάς και μπορεί να αξιοποιήσει αυτό το «συγκριτικό πλεονέκτημα» στους τομείς του τουρισμού, του οικολογικού μετασχηματισμού του ενεργειακού μοντέλου, της γεωργίας και των τροφίμων, της δασοπονίας, των υπηρεσιών ποιότητας, της έρευνας και της καινοτομίας, της επικοινωνίας αλλά ακόμη και της μεταποίι-

σης και κλάδων της βιομηχανίας στον βαθμό που συνδέονται με την προώθηση οργανωμένων και ορθολογικά χωροθετημένων βιομηχανικών περιοχών. Η προστασία του περιβάλλοντος δεν αποτελεί «κόστος» αλλά όρο ικανοποίησης των κοινωνικών αναγκών.

Την πρόσφατη περίοδο, υπό το βάρος της οικονομικής κρίσης, είναι διάχυτη η τάση της οπισθοχώρησης σε θέματα περιβαλλοντικής προστασίας και ανάπτυξης για τη διασφάλιση «επενδύσεων» και αύξησης του ρυθμού ανάπτυξης. Όμως, θα επαναλάβω αυτό που πολλάκις έχουμε δηλώσει: ότι οικονομική και οικολογική κρίση συνδέονται και αλληλοτροφοδοτούνται. Και γι' αυτό τον λόγο η αντιμετώπισή τους είναι κοινή.

Εάν θέλουμε να πορευτούμε πέρα από τις πολιτικές της λιτότητας και του νεοφιλελευθερισμού, οφείλουμε να προτάξουμε ένα μέλλον με άξονα τον οικολογικό μετασχηματισμό. Τα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση μπορεί να είναι μικρά και αυτά που οφείλουμε να κάνουμε να είναι ακόμη αρκετά και σημαντικά.

Χαράσسونτας λοιπόν αλλά και εφαρμόζοντας μια σύγχρονη περιβαλλοντική πολιτική, που έχει ως άξονες τη δημοκρατία, τη δικαιοσύνη και τη βιωσιμότητα σκεφτόμαστε με βάση αυτά που το διεθνές περιβαλλοντικό κίνημα και οι διεθνείς συνθήκες θέτουν, αλλά δρούμε τοπικά, ενισχύοντας τους θεσμούς, τις διαδικασίες και τον κοινωνικό έλεγχο. ■

Dactylorhiza saccifera (φωτ. Νίκος Πέτρου)

(φωτ. Άρης Βιδάλης)

Ο ρόλος του Fee στην εκπαίδευση για την αειφορία

Lesley Jones* (μετάφραση Ν. Πέτρου)

1. Ο πυρήνας και οι αξίες του FEE

Το Ίδρυμα για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Foundation for Environmental Education, FEE) προωθεί τη βιώσιμη ανάπτυξη μέσω της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε παγκόσμιο επίπεδο. Συντονίζει διεθνώς πέντε προγράμματα που καλύπτουν διαφορετική θεματολογία. Τρία από αυτά, τα Οικολογικά Σχολεία (σε 67 χώρες), το Μαθαίνω για τα Δάση (σε 26 χώρες) και οι Νέοι δημοσιογράφοι για το περιβάλλον (σε 38 χώρες) αφορούν το εκπαιδευτικό σύστημα μέσω των σχολείων, ενώ τα Γαλάζια Σημαία (σε 45 χώρες) και Green Key (σε 57 χώρες) αφορούν τον τομέα του τουρισμού. Λόγω της μακρόχρονης παρουσίας του, το FEE έχει αναπτύξει ένα μεγάλο δίκτυο, που περιλαμβάνει σήμερα περισσότερες από 70 χώρες. Τα πέντε βασικά χαρακτηριστικά των προγραμμάτων του FEE είναι:

- υψηλή ποιότητα
- επίλυση προβλημάτων μέσω στοχευμένων θετικών δράσεων
- συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων μερών
- η εκπαίδευση ως κύριο συστατικό
- ευρεία διάχυση μέσω των μελών σε κάθε χώρα.

2. Η μετάβαση από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφορία και ο ρόλος του FEE σε αυτήν

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕ) στην παρούσα μορφή της εμφανίστηκε μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1960, ως αντίδραση στα περιβαλλοντικά προβλήματα που προκλήθηκαν από δραστηριότητες που σχετίζονταν με την εκβιομηχάνιση, τον καταναλωτισμό και την αστικοποίηση. Αρχικά, η ΠΕ περιελάμβανε θέματα όπως η μελέτη και η προστασία της φύσης, η φυσική ιστορία κ.ά (Hume, Barry 2015).

Η μετάβαση από την ΠΕ στην Εκπαίδευση για την Αειφορία (ΕΑ) ξεκίνησε τη δεκαετία του 1990, οι πρώτες όμως αναφορές στη βιώσιμη (ή αειφόρο) ανάπτυξη είναι παλαιότερες. Στη Διάσκεψη για το Ανθρώπινο Περιβάλλον που οργάνωσαν τα Ηνωμένα Έθνη στη Στοκχόλμη το 1972 αναγνωρίστηκε, για πρώτη φορά σε παγκόσμιο επίπεδο, η σύγκρουση ανθρώπου - περιβάλλοντος και προτάθηκε η δημιουργία ενός διεθνούς προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Στη συνέχεια, η Χάρτα του Βελιγραδίου, το 1975, ξεκάθαρα τοποθέτησε την ΠΕ σε συγκεκριμένο πλαίσιο, το οποίο αναγνώριζε την αυξανόμενη ανισότητα στον πλα-

* Η Lesley Jones είναι πρόεδρος του FEE.

νήτη και την ανάγκη ολιστικής προσέγγισης των περιβαλλοντικών προβλημάτων σε συνάρτηση με άλλα θέματα, όπως η πείνα, η φτώχεια, ο αναλφαβητισμός και η εκμετάλλευση και καταπίεση ανάλογα με το φύλο, τη φυλή ή την κοινωνική τάξη.

Μετά την έκθεση Brundtland (Διεθνής Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, 1988), στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη που έγινε στο Ρίο το 1992 μπήκαν οι βάσεις για τη στροφή προς την ΕΑ. Η Ατζέντα 21 τόνισε τη σημασία της εκπαίδευσης για την «προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και τη βελτίωση της δυνατότητας των πολιτών να αντιμετωπίζουν περιβαλλοντικά και αναπτυξιακά προβλήματα» (UNCED 1992). Αυτό έφερε την ΠΕ πιο κοντά σε θέματα ανάπτυξης, ενώ παράλληλα διευκόλυνε την εμπλοκή των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) και τόνισε την ανάγκη ατομικής και συνολικής ενδυνάμωσης των πολιτών, συμμετοχής, εκδημοκρατισμού και κοινωνικής δράσης (Hume, Barry 2015).

Το FEE, μέσα από τις αρχές που διέπουν τα προγράμματά του και τις βασικές του αξίες, υποστήριξε εξαρχής τη μετάβαση από την ΠΕ στην ΕΑ. Τα πέντε προγράμματα, εκτός από τα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, επεκτείνονται και σε τομείς που αντιστοιχούν πλήρως με τους πρόσφατους Στόχους για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (ΣΒΑ – Sustainable Development Goals, SDGs), όπως η εξάλειψη της φτώχειας, η οικονομική ενδυνάμωση και η αξιοπρεπής εργασία, η ισότητα των φύλων κ.λπ. Οι στόχοι των προγραμμάτων μας κατακτώνται μέσα από τη συμμετοχή των εμπλεκόμενων μερών, της τοπικής αυτοδιοίκησης και τοπικών φορέων, των παιδιών και μαθητών, των πολιτών και επαγγελματιών, που επίσης αξιολογούν την υλοποίηση των δράσεων.

Από την προσωπική μου εμπειρία γνωρίζω ότι πολλοί εκπαιδευτικοί αντιστάθηκαν σε αυτή τη μετάβαση από την ΠΕ στην ΕΑ. Το FEE όμως αναγνώρισε από νωρίς το όραμα και τις αξίες της Εκπαίδευσης για την Αειφορία ως ευκαιρία για να δημιουργήσει προγράμματα που έχουν κεντρικό πυρήνα την εκπαίδευση, μπορούν όμως, εκτός από τα περιβαλλοντικά, να αντιμετωπίσουν και πολλά άλλα προβλήματα που ανακύπτουν λόγω της εκβιομηχάνισης, για παράδειγμα, ή της κλιματικής αλλαγής.

3. Η διασύνδεση των 17 Στόχων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

Η ανάπτυξη και το περιβάλλον είναι αλληλένδετα σε πολλά επίπεδα. Για παράδειγμα, το ποσοστό των συνολικών υδάτινων πόρων που αξιοποιούνται, ή η ευρύτερη αντίληψη της βιοποικιλότητας συνδέονται με την εξάλειψη της πείνας και

της ακραίας φτώχειας μέσω της συμβολής τους στην επάρκεια τροφής, τη βιωσιμότητα και την αποδοτικότητα της γεωργίας και της αλιείας, και στον περιορισμό της υποβάθμισης των εδαφών. Η μείωση της αντοχής των οικοσυστημάτων έχει άμεση σχέση με την εμφάνιση επιδημικών, μεταδοτικών ή μεταφερόμενων μέσω του νερού ασθενειών, ενώ, σε κοινωνικό επίπεδο, η αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού που έχει πρόσβαση σε καθαρό πόσιμο νερό ενδυναμώνει τις γυναίκες και προάγει την ισότητα των φύλων.

Έτσι, τα προγράμματα του FEE προσεγγίζουν και τους 17 Στόχους, είτε άμεσα, μέσα από την κεντρική τους θεματολογία, είτε έμμεσα, μέσα από τ' αποτελέσματά τους. Στη συνέχεια παραθέτω ενδεικτικά κάποιες από τις συνδέσεις των προγραμμάτων μας με τους Στόχους για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη.

Σε πρώτη ματιά, όποιος δεν γνωρίζει καλά τους 17 Στόχους μάλλον θα θεωρήσει ότι κάθε ένα από τα πέντε προγράμματά μας σχετίζεται μόνο με έναν ή δύο από τους Στόχους, και μάλιστα αυτούς που έχουν προφανή σύνδεση με την κεντρική θεματολογία του. Έτσι, κάποιος μπορεί να θεωρεί ότι η Γαλάζια Σημαία προσεγγίζει μόνο θέματα του ΣΒΑ 14 – Ζωή κάτω από τη Θάλασσα, όταν στην πραγματικότητα η μεθοδολογία της ακουμπά σχεδόν όλους τους Στόχους. Για παράδειγμα,

σχετίζεται με τον ΣΒΑ 8 –Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη–, καθώς η εφαρμογή του προγράμματος από την τοπική αυτοδιοίκηση και επιχειρηματικότητα αυξάνει τις θέσεις εργασίας και ενισχύει το εισόδημα των ντόπιων κατοίκων, με επίδραση, κατ’ επέκταση, και στον ΣΒΑ 1 –Μηδενική Φτώχεια. Για τα τρία εκπαιδευτικά προγράμματα είναι προφανές ότι, λόγω της κεντρικής τους κατεύθυνσης, σχετίζονται στενά με τον ΣΒΑ 4 – Ποιοτική Εκπαίδευση. Μέσα όμως από το ευρύτατο φάσμα θεμάτων και δραστηριοτήτων τους συνεισφέρουν και στην επίτευξη των επιδιώξεων πολλών άλλων Στόχων. Για παράδειγμα, οι δράσεις των Οικολογικών Σχολείων αφορούν τον ΣΒΑ 5 – Ισότητα των Φύλων–, καθώς και τον ΣΒΑ 10 –Διγότερες Ανισότητες–, αφού οι βασικές αρχές του προγράμματος αποκλείουν κάθε μορφής διάκριση και δίνουν σε όλα τα παιδιά ίσες ευκαιρίες συμμετοχής. Επίσης, τα Οικολογικά Σχολεία ακουμπούν και τον ΣΒΑ 11 –Βιώσιμες Πόλεις και Κοινότητες–, αφού το εκπαιδευτικό προφίλ τους προάγει την ανάπτυξη ικανοτήτων, αλλά και ευαισθητοποιεί τα παιδιά σχετικά με αειφορικές πρακτικές, οδηγώντας στη δημιουργία πιο βιώσιμων κοινοτήτων μέσα από τις ενέργειες των νέων πολιτών.

Το πρόγραμμα Μαθαίνω για τα Δάση εναρμονίζεται με τον ΣΒΑ 4 και τον ΣΒΑ 15 – Ζωή στην Ξηρά. Επιπλέον, υποστηρίζει τον ΣΒΑ 13 –Δράση για το Κλίμα–, καθώς μέσα από τις διαδικασίες μάθησης που προωθεί τονίζει τον ρόλο των δασών για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, αλλά

και τον ΣΒΑ 3 –Καλή Υγεία και Ευημερία–, αφού αναδεικνύει τα οφέλη για την υγεία, σωματική και ψυχική, που παρέχουν τα δάση.

Το πρόγραμμα Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον, εκτός από τον ΣΒΑ 4, σχετίζεται με τον ΣΒΑ 17 –Συνεργασία για τους Στόχους–, καθώς έχει δημιουργήσει ένα ευρύ δίκτυο νέων που επιδιώκουν να μοιραστούν τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους για το περιβάλλον μέσα από τις δράσεις τους ως δημοσιογράφοι. Οι Νέοι Δημοσιογράφοι, αλλά και τα υπόλοιπα προγράμματα του ΕΕΕ, δημιουργούν συνεργασίες και δίκτυα που διευκολύνουν τη διάχυση καλών πρακτικών και εμπειριών ώστε να βοηθήσουν και άλλους.

Το Green Key συμβάλλει στην επίτευξη πολλών ΣΒΑ, όπως του ΣΒΑ 7 –Φτηνή και Καθαρή Ενέργεια–, αφού τα κριτήρια που πρέπει να πληρούν οι επιχειρήσεις για να βραβευθούν βοηθούν στην εξοικονόμηση και στην ορθή χρήση ενέργειας, αλλά και του ΣΒΑ 9 –Βιομηχανία, Καινοτομία και Υποδομές–, αφού οι απαιτήσεις του προγράμματος προωθούν τη δημιουργία πιο βιώσιμων υποδομών.

4. Η σημασία του ΣΒΑ 4 και του υποστόχου 4.7

Η εκπαίδευση είναι η ισχυρότερη οδός προς τη βιωσιμότητα. Οικονομικές και τεχνολογικές λύσεις, πολιτικοί κανονισμοί και οικονομικά κίνητρα δεν επαρκούν χωρίς ριζική μεταβολή του τρόπου σκέψης και δράσης μας (UNESCO 2013).

Σύμφωνα με την Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη «η εκπαίδευση είναι κεντρικό στοι-

(φωτ. Άρης Βιδάλης)

χείο της βιώσιμης ανάπτυξης και μπορεί να οδηγήσει σε αξιοπρεπή διαβίωση για όλους» (UNESCO 2015). Η εκπαίδευση παίζει επίσης καταλυτικό ρόλο στην επίτευξη των ΣΒΑ. Αναγνωρίζοντας αυτό τον κείμενο ρόλο, η Ατζέντα 2030 θέτει την εκπαίδευση ως έναν ξεχωριστό Στόχο της, τον ΣΒΑ 4, και παράλληλα θέτει υποστόχους σχετιζόμενους με την εκπαίδευση σε πολλούς άλλους ΣΒΑ, ιδιαίτερα σε αυτούς που αφορούν την υγεία, την ανάπτυξη και την απασχόληση, την υπεύθυνη παραγωγή και κατανάλωση, και την κλιματική αλλαγή. Η εκπαίδευση συνεπώς, πρέπει να είναι αναπόσπαστο τμήμα κάθε στρατηγικής για την επίτευξη των 17 Στόχων.

Υποστόχος 4.7: «Έως το 2030 διασφαλίζεται ότι όλοι οι εκπαιδευόμενοι θα αποκτήσουν τη γνώση και θα καλλιεργήσουν τις δεξιότητες που χρειάζονται για να προάγουν τη βιώσιμη ανάπτυξη, μέσω, μεταξύ άλλων, της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τον βιώσιμο τρόπο ζωής, τα ανθρωπίνως δικαιώματα, την ισότητα των φύλων, μέσω της προαγωγής της κουλτούρας της ειρήνης και της μη βίας, της ταυτότητας του παγκόσμιου πολίτη, καθώς και μέσω της αναγνώρισης της πολιτιστικής

ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη». Πρέπει να τονίσω τη σημασία του υποστόχου 4.7, ο οποίος εναρμονίζεται απόλυτα με τις αρχές της ΕΑ, καθώς θέτει την ανάγκη να δοθούν στους πολίτες η ενημέρωση, οι γνώσεις και οι δυνατότητες να αντιμετωπίσουν τα διάφορα και αλληλένδετα προβλήματα που σχετίζονται με την υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

5. Η σημασία της τοπικής αυτοδιοίκησης και των τοπικών κοινωνιών για την επίτευξη των ΣΒΑ

«Η χωρική εστίαση των ΣΒΑ κάνει πιο χειροπιαστές τις φιλοδοξίες για την επίτευξη τους σε επίπεδο κοινότητας, οικογένειας και ατόμου, ιδιαίτερα για αυτούς που κινδυνεύουν να καθυστερήσουν» (UNESCO 2013).

Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη, η τοπική αυτοδιοίκηση παίζει καθοριστικό ρόλο για την επίτευξη των ΣΒΑ, αφού οι τοπικές κοινωνίες και οι πολίτες γνωρίζουν καλύτερα τις ανάγκες και τις δυνατότητες που υπάρχουν στην περιοχή τους για την εφαρμογή των διεθνών συμφωνιών. Οι σημαντικότερες προϋποθέσεις για να πραγματοποιηθούν οι αλλαγές που χρειάζονται είναι:

- ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση των τοπικών παικτών
- μηχανισμοί διαφάνειας - λογοδοσίας
- συμμετοχικός σχεδιασμός και προσφορά υπηρεσιών
- τοπική οικονομική ανάπτυξη
- συνεργασίες.

Το FEE συνεργάζεται με πολλά και ποικίλα ενδιαφερόμενα μέρη, αναγνωρίζουμε όμως την ιδιαίτερη σημασία των τοπικών διοικήσεων που, λόγω αρμοδιοτήτων, είναι σε θέση να συμβάλουν ουσιαστικά στην κατάσχεση στρατηγικών για τους ΣΒΑ και ταυτόχρονα να ενεργοποιήσουν τις κοινότητες στην περιοχή ευθύνης τους και να τις εμπλέξουν στις απαραίτητες διαδικασίες. Αυτό επιβεβαιώνει και η προσωπική μου εμπειρία, ιδιαίτερα σε χώρες όπου η κεντρική κυβέρνηση έχει εκχωρήσει αυξημένες αρμοδιότητες σε τοπικό επίπεδο.

6. Η μελλοντική πορεία του FEE

Για περισσότερα από 30 χρόνια το FEE επικεντρώθηκε στη βελτίωση των προγραμμάτων του και στην επέκτασή τους παγκοσμίως, και είναι πια καταξιωμένο ως ένας από τους πλέον αξιόπιστους διεθνείς οργανισμούς στον τομέα της ΕΑ. Για να διατηρήσουμε αυτή την καταξίωση και τον σεβασμό, προσπαθούμε, μέσα από τα προγράμματα αλλά και το έργο των μελών μας στις διάφορες χώρες, να παρακολουθούμε τα μεγάλα περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κόσμος μας και να συμβάλλουμε στην αντιμετώπισή τους.

Το παρόν Διοικητικό Συμβούλιο του FEE, αναγνωρίζοντας την κρισιμότητα της γοργά επιταχυνόμενης περιβαλλοντικής κρίσης, ιδιαίτερα μετά την τελευταία έκθεση της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Αλλαγή του Κλίματος (IPCC) που δημοσιεύτηκε πρόσφατα, αποφάσισε να επαναπροσδιορίσει τις προτεραιότητές μας για τα επόμενα χρόνια. Με αυτό το σκεπτικό καθορίσαμε τρεις κείριους τομείς στους οποίους θα κατευθύνουμε πλέον την ενέργεια και τους διαθέσιμους πόρους μας. Αυτοί οι τομείς, αλληλένδετοι και αλληλοτροφοδοτούμενοι, είναι η κλιματική αλλαγή, η απώλεια βιοποικιλότητας και η ρύπανση.

Πιστεύουμε ότι το FEE μπορεί να βοηθήσει ουσιαστικά στην αντιμετώπιση και στον μετριασμό των επιπτώσεων και στους τρεις αυτούς τομείς και έτσι, άμεσα, να διαμορφώσουμε τη νέα στρατηγική μας ώστε τα σχετικά θέματα να βρεθούν στο επίκεντρο των δράσεων όλων των προγραμμάτων μας. ■

Βιβλιογραφία

- Hume T., Barry J., 2015. Environmental Education and Education for Sustainable Development, International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences - 10.1016/B978-0-08-097086-8.91081-X
- UNCED, 1992
- UNESCO, 2013. National Journeys towards Education for Sustainable Development
- UNESCO, 2015. Τελική Έκθεση του Παγκόσμιου Φόρουμ για την Εκπαίδευση
- Steiner A., 2017. Localizing the Implementation of the SDGs, United Nations Development Program

Ακτές στην ανατολική πλευρά της Νάξου (φωτ. Άρης Βιδάλης)

Η εφαρμογή της Οδηγίας Πλαίσιο για τη Θαλάσσια Στρατηγική στις θάλασσες της Ελλάδας

Δρ Παναγιώτης Παναγιωτίδης – Δρ Σωτήριος Ορφανίδης*

Στόχος και εφαρμογή

Η Οδηγία Πλαίσιο 2008/56/ΕΚ για τη Θαλάσσια Στρατηγική (ΟΠΘΣ) αποτελεί περιβαλλοντικό πυλώνα, υιοθετώντας μια ολιστική προσέγγιση όλων των πολιτικών που αφορούν την προστασία και διαχείριση του θαλάσσιου περιβάλλοντος στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στοχεύει στη διατήρηση και αποκατάσταση της Καλής Περιβαλλοντικής Κατάστασης (ΚΠΚ – Good Environmental Status, GES) του θαλάσσιου περιβάλλοντος έως το έτος 2020. Δηλαδή, την κατάσταση των θαλάσσιων υδάτων στην οποία αυτά παρέχουν ένα οικολογικά ποικίλο και δυναμικό θαλάσσιο περιβάλλον, που είναι καθαρό, υγιές και παραγωγικό στο πλαίσιο των εγγενών συνθηκών του, και στην οποία η χρήση του βρίσκεται σε επίπεδο αειφορίας, διασφαλίζοντας έτσι τη δυνατότητα

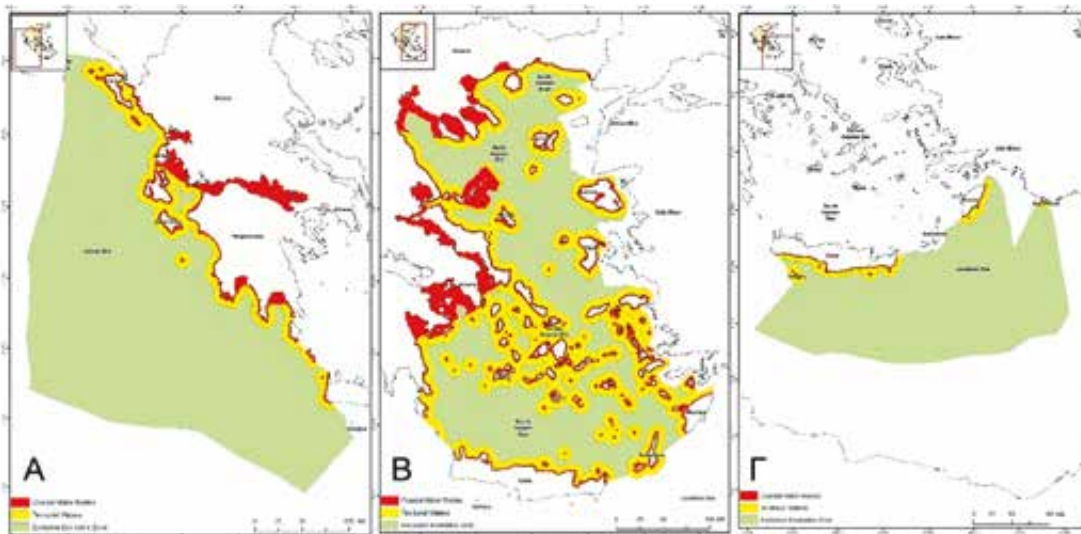
για χρήσεις και δραστηριότητες από τις σημερινές και τις μελλοντικές γενεές.

Ο στόχος της ΚΠΚ πραγματοποιείται μέσω της προαγωγής της αειφόρου χρήσης των θαλασσών, της διατήρησης των θαλάσσιων οικοσυστημάτων και της προστασίας των φυσικών ή άλλων πόρων, στους οποίους τα κράτη μέλη ασκούν κυριαρχικά δικαιώματα ή δικαιοδοσία.

Στη χώρα μας, που τα χωρικά της ύδατα φτάνουν μέχρι τα έξι ναυτικά μίλια (6), αντί του συνήθους των δώδεκα (12) (Εικόνα 1), η Οδηγία εφαρμόζεται σε τρεις υπο-περιοχές, όπως αυτές ορίζονται από τη Σύμβαση της Βαρκελώνης και την ΟΠΘΣ: (α) Αδριατική θάλασσα, (β) Ιόνιο Πέλαγος – Κεντρική Μεσόγειος, (γ) Αιγαίο πέλαγος – Δεβαντινή Θάλασσα (Ανατολική Μεσόγειος). Παρά την περιορισμένη έκτασή τους, τα χωρικά ύδατα της Ελλάδας έχουν ιδιαίτερη κοινωνική και οικονομική σημασία, λόγω της συμβολής τους στην απασχόληση και το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (τουρισμός, μεταφορές, ναυτιλία, αλιεία, ιχθυοκαλλιέργεια κ.λπ.).

* Ο Δρ Παναγιώτης Παναγιωτίδης είναι Διευθυντής Ερευνών του Ελληνικού Κέντρου Θαλασσίων Ερευνών (ΕΛΚΕΘΕ).

Ο Δρ Σωτήριος Ορφανίδης είναι Διευθυντής Ερευνών του Ινστιτούτου Αλιευτικής Έρευνας (ΙΝΑΛΕ-ΕΛΓΟ ΔΗΜΗΤΡΑ).

Εικόνα 1. Όρια των παράκτιων υδάτων (με κόκκινο χρώμα), στα οποία εφαρμόζεται η Οδηγία Πλάισιο για τα Ύδατα [2000/60/ΕΕ], χωρικά ύδατα (με κίτρινο), στα οποία εφαρμόζεται η Οδηγία Πλάισιο για τη θαλάσσια Στρατηγική, και η μεθυστική Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της Ελλάδας (με πράσινο). Α) Η υπο-περιοχή της Αδριατικής – Ιονίου Πελάγους, Β και Γ) Η υπο-περιοχή του Αιγαίου Πελάγους – Λεβαντινής Θάλασσας

Ιστορική αναδρομή

Η ΟΠΘΣ, υπό τον συντονισμό της τότε Ειδικής Γραμματείας Υδάτων (ΕΓΥ), εναρμονίστηκε με την ελληνική νομοθεσία με τον νόμο 3983/2011 (ΦΕΚ Α΄ 144): «Εθνική Στρατηγική για την Προστασία και τη Διατήρηση του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος – Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/56/ΕΚ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 17ης Ιουνίου 2008 και άλλες διατάξεις». Έκτοτε, η διαδικασία εφαρμογής περιλάμβανε τα ακόλουθα βήματα:

Σεπτέμβριος 2012, έγκριση της «προπαρασκευαστικής φάσης» εφαρμογής της ΟΠΘΣ, Υπουργική Απόφαση 1175/2012 (ΦΕΚ Β΄ 2939): «Έγκριση των περιβαλλοντικών στόχων και δεικτών για τα θαλάσσια ύδατα σύμφωνα με το Άρθρο 10 (παράγραφος 3) του Νόμου 3983/2011» (ΦΕΚ Α΄ 144). Η «προπαρασκευαστική φάση» περιλάμβανε: (α) την Αρχική Εκτίμηση (GR Initial Assessment) της επικρατούσας κατάστασης των θαλάσσιων υδάτων και των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της ανθρώπινης δραστηριότητας, (β) τον ορισμό της ΚΠΚ και (γ) τον καθορισμό περιβαλλοντικών στόχων και αντίστοιχων περιβαλλοντικών δεικτών.

Νοέμβριος 2016, έγκριση των προγραμμάτων περιβαλλοντικής παρακολούθησης της ΟΠΘΣ με την Υπουργική Απόφαση 126635/2016 (ΦΕΚ Β΄ 3799): «Έγκριση προγραμμάτων παρακολούθησης για τη συνεχή εκτίμηση της περιβαλλοντικής κατάστασης, όπως περιγράφεται στο Άρθρο 11 του Νόμου 3983/2011» (ΦΕΚ Α΄ 144).

Ιανουάριος 2017, ορισμός του Ελληνικού Κέντρου Θαλασσίων Ερευνών (ΕΛΚΕΘΕ) και του Ινστιτούτου Αλιευτικής Έρευνας (ΙΝΑΛΕ-ΕΛΓΟ ΔΗΜΗΤΡΑ) ως αρμόδιων φορέων για την εφαρμογή των προγραμμάτων παρακολούθησης με την Κοινή Υπουργική Απόφαση 126856/2017 (ΦΕΚ Β΄ 11): «Ορισμός των αρμόδιων φορέων για την παρακολούθηση των θαλασσίων υδάτων και περιγραφή των καθηκόντων τους σύμφωνα με το Άρθρο 19 (παράγραφος 1) του Νόμου 3983/2011» (ΦΕΚ Α΄ 144).

Δεκέμβριος 2017, έγκριση Προγράμματος Μέτρων με την Υπουργική Απόφαση 142569/2017 (ΦΕΚ Β΄ 4728): «Έγκριση Προγράμματος Μέτρων για την επίτευξη της Καλής Περιβαλλοντικής Κατάστασης των Θαλασσίων Υδάτων, σύμφωνα με το Άρθρο 12 (παράγραφος 9) του Νόμου 3983/2011» (ΦΕΚ Α΄ 144).

Ποιοτικοί Περιγραφείς (Descriptors) και νέα Οδηγία 2017/845/ΕΚ

Η ΟΠΘΣ προβλέπει στο Άρθρο 9 (παρ. 3) κριτήρια και μεθοδολογίες ώστε να εξασφαλιστεί η συνοχή και να είναι εφικτή η σύγκριση μεταξύ θαλάσσιων περιοχών και υπο-περιοχών ως προς την επίτευξη της ΚΠΚ. Αυτή η πρόβλεψη αποτέλεσε τη βάση της Απόφασης ΕΥ2010/477, η οποία καθοδήγησε τα κράτη μέλη στην υλοποίηση του πρώτου εξαετούς κύκλου εφαρμογής της, ιδιαίτερα ως προς την υποβολή εκθέσεων σχετικά με τον ορισμό της ΚΠΚ και της Αρχικής Εκτίμησης του 2012.

Το 2013, η Ρυθμιστική Επιτροπή (Regulatory Committee) ζήτησε την αναθεώρηση της Απόφασης ΕΥ 2010/477 και την προετοιμασία ενός αναθεωρημένου σχεδίου Απόφασης ή την αντικατάσταση του υπάρχοντος Παραρτήματος ΙΙΙ της Οδηγίας έως το 2016. Η νέα Απόφαση της Επιτροπής (ΕΥ 2017/848) περιλάμβανε κριτήρια και μεθοδολογίες για τον καθορισμό της ΚΠΚ, για τους 11 Περιγραφείς της ΟΠΘΣ.

Η Απόφαση ΕΥ2017/848 είχε ως στόχο να δώσει:

- **Περισσότερη ευελιξία:** Τα κράτη μέλη μπορούν να εστιάσουν τις προσπάθειές τους στα

α/α	Περιγραφέας
1	D1 (Βιοποικιλότητα)
2	D2 (Ξενικά είδη)
3	D3 (Εμπορικά εκμεταλλεύσιμα αλιεύματα)
4	D4 (Θαλάσσια τροφικά δίκτυα)
5	D5 (Ευτροφισμός)
6	D6 (Ακραιότητα του θαλάσσιου βυθού)
7	D7 (Μόνιμη ανθρωπογενής μεταβολή των υδρογραφικών συνθηκών)
8	D8 (Συγκεντρώσεις των ρυπογόνων ουσιών)
9	D9 (Ρυπογόνες ουσίες σε ψάρια και άλλα θαλασσινά που προορίζονται για ανθρώπινη κατανάλωση)
10	D10 (Θαλάσσια απορρίμματα)
11	D11 (Υποθαλάσσιος θόρυβος)

Πίνακας 1. Περιγραφείς για την παρακολούθηση και καταγραφή της κατάστασης των θαλάσσιων υποπεριοχών της Ελλάδας.

κύρια προβλήματα των δικών τους θαλάσσιων υδάτων, έχοντας τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν «risk-based approach» στην εφαρμογή των θαλάσσιων στρατηγικών τους.

- **Συγκρίσιμα και συνεκτικά αποτελέσματα μεταξύ των κρατών μελών:** Καθορισμός εύρους εντός του οποίου μπορεί να κυμαίνεται η ΚΠΚ μέσω οριακών τιμών (threshold values), που θα συμβάλλουν σε έναν βελτιωμένο και σαφή τρόπο για την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων.
- **Καθορισμό ειδικών συνθηκών για κάθε θαλάσσια περιοχή ή υπο-περιοχή:** Προϋπόθεση για περισσότερη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών γύρω από μια θαλάσσια περιοχή, στο πλαίσιο των Συνθηκών για τις Περιφερειακές Θάλασσες. Έτσι θα αποφεύγονται οι επαναλήψεις και παράλληλα εξασφαλίζεται ότι τα

Χριστόψαρο

κράτη μέλη θα εστιάσουν σε ό,τι είναι πράγματι σημαντικό.

- **Αξιοποίηση των αποτελεσμάτων που απορρέουν από τη συναφή ευρωπαϊκή νομοθεσία** [π.χ. Οδηγία για τους Οικοτόπους και την Ορνιθοπανίδα (2009/147/ΕΚ & 92/43/ΕΟΚ), Οδηγία Πλαίσιο για τα Ύδατα (WFD, 2000/60/ΕΚ), Κοινή Αλιευτική Πολιτική (CFP, EU Regulation 1380/2013)], αποφεύγοντας περιττές επαναλήψεις και επιβαρύνσεις.

Ωστόσο, οι σχέσεις μεταξύ του Παραρτήματος ΙΙΙ της ΟΠΘΣ και των Περιγραφέων για τον καθορισμό της ΚΠΚ ήταν ασαφείς κι έτσι προτάθηκε η νέα Οδηγία (2017/845/ΕΚ). Το νέο Παράρτημα ΙΙΙ παρέχει στοιχεία για την καταγραφή του θαλάσ-

Βενθική βιοποικιλότητα των ελληνικών θαλάσσιων

Κοράθια του γένους *Cladocora*

σιου περιβάλλοντος (Άρθρο 8 της ΟΠΘΣ), για τον καθορισμό της ΚΠΚ (Άρθρο 9 της ΟΠΘΣ) και για την περιβαλλοντική παρακολούθηση (Άρθρο 11 της ΟΠΘΣ), τα οποία είναι συμπληρωματικά των απλών μετρήσεων (π.χ. θερμοκρασία, αλατότητα) και των στοιχείων για τον καθορισμό περιβαλλοντικών στόχων (Άρθρο 10 της ΟΠΘΣ). Τα στοιχεία αυτά θα ποικίλλουν ανάλογα με τη θαλάσσια περιοχή στην οποία ανήκει το κράτος μέλος, λόγω των διαφορετικών περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών των θαλάσσιων περιοχών. Στο πλαίσιο της νέας Οδηγίας τα στοιχεία για την εκτίμηση της ΚΠΚ πρέπει να είναι εφαρμόσιμα σε όλη την ΕΕ. Στοιχεία που θα είναι περισσότερο εξειδικευμένα μπορούν να καθοριστούν από την Επιτροπή βασισμένα στο Άρθρο 9, ή στο πλαίσιο του ορισμού της ΚΠΚ βασισμένα στο Άρθρο 8 της ΟΠΘΣ.

Συμπεράσματα από τον πρώτο κύκλο εφαρμογής της ΟΠΘΣ στην Ελλάδα

Σε περίπτωση μη επίτευξης της ΚΠΚ, τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης οφείλουν να λάβουν τα κατάλληλα διαχειριστικά μέτρα για την εξάλειψη των απειλών και τη βελτίωση της περιβαλλοντικής κατάστασης των θαλασσών τους, εφαρμόζοντας μια ευέλικτη διαχείριση με βάση την οικοσυστημική προσέγγιση. Στις απειλές των θαλασσών περιλαμβάνονται ο ευτροφισμός, η ρύπανση, τα πλαστικά απορρίμματα, οι απορρίψεις επικίνδυνων ουσιών, οι πετρελαιοκηλίδες, ο υποθαλάσσιος θόρυβος και βεβαίως η υπεραλίευση και οι επιπτώσεις από την αλλαγή του κλίματος στην αλιεία.

Από τα αποτελέσματα του πρώτου κύκλου εφαρμογής της ΟΠΘΣ (2012-2018) φαίνεται ότι ο στόχος της ΚΠΚ επιτυγχάνεται σχεδόν για το σύνολο των κριτηρίων των 11 Περιγραφέων για τα οποία υπήρχαν αρκετά δεδομένα, χωρίς να περιλαμβάνονται τα αλιευτικά δεδομένα. Η σύγκριση των αποτελεσμάτων αυτών με την Αρχική Εκτίμηση του 2012 δείχνει τάση βελτίωσης της περιβαλλοντικής κατάστασης των ελληνικών θαλασσών. Η τάση βελτίωσης πρέπει να αποδοθεί τόσο στην αποτελεσματικότερη εφαρμογή μέτρων που είχαν ήδη δρομολογηθεί από παλαιότερες Οδηγίες (π.χ. της 91/271/ΕΟΚ για την επεξεργασία αστικών αποβλήτων, της 92/43/ΕΟΚ για την προστασία των οικοτόπων), όσο και στα μέτρα που προέκυψαν από τα διαχειριστικά σχέδια λεκανών απορροής, κατ' εφαρμογή της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα (2000/60/ΕΕ). ■

Ακτές στην ανατολική πλευρά της Νάξου (φωτ. Άρης Βιδάλης)

(φωτ. Άρης Βιδόλης)

Μετά το Παρίσι: Εξελίξεις στην ευρωπαϊκή ενεργειακή και κλιματική πολιτική

Νίκος Μάντζαρης¹

Το 2015 στο Παρίσι οι ηγέτες 195 χωρών ανέλαβαν συγκεκριμένες δεσμεύσεις για την αντιμετώπιση της ανθρωπογενούς κλιματικής κρίσης σύμφωνα με τα αναμφισβήτητα συμπεράσματα της επιστήμης. Η Συμφωνία στην ιστορική COP21² για κοινή προσπάθεια συγκράτησης της ανόδου της θερμοκρασίας του πλανήτη όσο το δυνατόν πιο κοντά στον 1,5 °C σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα αποτέλεσε ίσως τη μεγαλύτερη τομή στην ιστορία της παγκόσμιας κλιματικής πολιτικής, δίνοντας ελπίδα ότι η ανθρωπότητα θα κατορθώσει να αντιμετωπίσει τη μεγαλύτερη πρόκληση του 21ου αιώνα.

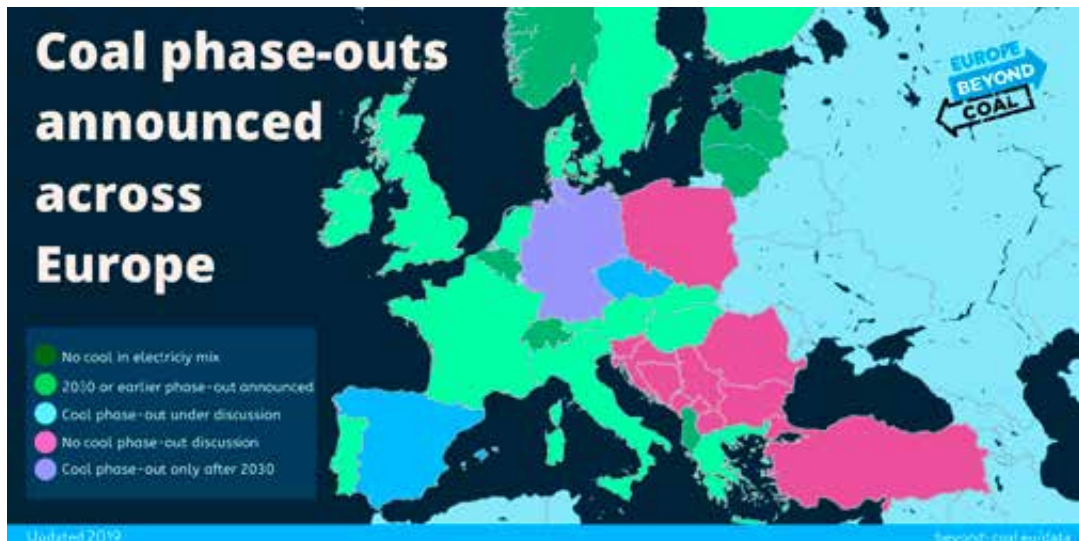
Η Ευρωπαϊκή Ένωση, τόσο μέσω της επίσημης εκπροσώπησής της στην COP21 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή όσο και μέσω της γαλλικής αντιπροσωπείας που διοργάνωσε την παγκόσμια συνδιάσκεψη και ηγήθηκε των διαπραγματεύσεων,

είχε κομβικό ρόλο στην επίτευξη της Συμφωνίας. Το σημαντικότερο όμως ήταν ότι, στα χρόνια που ακολούθησαν, η Ευρώπη προχώρησε σε μια σειρά μεταρρυθμίσεων που δικαίως της δίνουν τον άτυπο τίτλο της ηγέτιδας δύναμης στην παγκόσμια κλιματική πολιτική.

Ήδη πριν από το Παρίσι, η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε δεσμευτεί να μειώσει μέχρι το 2030 τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα κατά 40% σε σύγκριση με το 1990, ένας στόχος που σήμερα θεωρείται εντελώς ξεπερασμένος και αναμένεται να αναθεωρηθεί από τη νέα Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ήδη αναθεώρησε τους επιμέρους στόχους για διείσδυση ΑΠΕ και ενεργειακή αποδοτικότητα ως το 2030 από 27% και 27% σε 32% και 32,5%, αντίστοιχα. Επιπλέον, οι φάκελοι που συμπεριλήφθηκαν στο λεγόμενο πακέτο «Καθαρής Ενέργειας για όλους του Ευρωπαίους» δίνουν σημαντική ώθηση στην εξοικονόμηση ενέργειας, την ενεργειακή αποδοτικότητα και την ανάπτυξη των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, παρέχοντας κίνητρα για τη χρήση τους σε επίπεδο τοπικών ενεργειακών κοινοτήτων και παροτρύνοντας τους Ευρωπαίους πολίτες να

1. Ο Νίκος Μάντζαρης είναι αναλυτής πολιτικής και συνιδρυτής του GreenTank.

2. COP21 είναι η συντομωμένη αναφορά στην 21η συνδιάσκεψη των κρατών μερών της σύμβασης-πλαίσιο του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή.

γίνονται οι ίδιοι παραγωγοί της καθαρής ενέργειας που θα καταναλώνουν.

Ίσως η σημαντικότερη μεταρρύθμιση που έλαβε χώρα ήταν η αναθεώρηση της οδηγίας για το χρηματιστήριο ρύπων, επειδή στόχευε στον περιορισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από μεγάλους ρυπαντές. Μέχρι εκείνο το σημείο, η εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας είχε συσσωρεύσει υπερ-πλεονάσματα δικαιωμάτων εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα στην αγορά, πράγμα που με τη σειρά του οδήγησε σε μια καθήλωση των τιμών των δικαιωμάτων σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα, παντελώς ανίσχυρα να προκαλέσουν την απολύτως απαραίτητη αλλαγή στο ενεργειακό μοντέλο των μεγαλύτερων ρυπαντών. Σχεδόν όλες οι πολιτικές ομάδες στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, αλλά και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προχώρησαν σε σειρά αλλαγών και δέσμευση να υπάρξει μείωση των εκπομπών από τους ρυπογόνους τομείς που εντάσσονται στο εμπόριο ρύπων κατά 43% σε σύγκριση με το 2005. Οι αλλαγές αυτές τελικά οδήγησαν σε εκτόξευση των τιμών των δικαιωμάτων εκπομπών από 5 ευρώ/τόνο το 2017 σε 25 ευρώ/τόνο την τελευταία περίοδο.

Η αναθεώρηση της Οδηγίας για το χρηματιστήριο ρύπων, που διήρκεσε για πάνω από 2,5 χρόνια, είχε μια πτυχή που έμελλε να αποκτήσει καθοριστική σημασία για την εθνική ενεργειακή και κλιματική πολιτική. Η αντίσταση στην αλλαγή εκφράστηκε κυρίως από τις λιγνιτοπαραγωγές χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Η ελληνική κυβέρνηση και η διοίκηση της ΔΕΗ διεκδίκησαν με ιδιαίτερη αφοσίωση και ζήλο την απόκτηση δωρεάν δικαιωμάτων εκπομπών για την ενίσχυση της λιγνιτικής βιομηχανίας και δη των δύο νέων, υπό

σχεδιασμό, λιγνιτικών μονάδων (Πτολεμαΐδα 5 και Μελίτη 2). Το νομικό όχημα ήταν η υπαγωγή της χώρας στην εξαίρεση του άρθρου 10γ της οδηγίας που έδινε δωρεάν δικαιώματα εκπομπών στον κλάδο ηλεκτροπαραγωγής στις οικονομικά ασθενέστερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφαιρώντας τα όμως ταυτόχρονα από τα δημόσια έσοδα που θα μπορούσαν να χρηματοδοτήσουν την κοινωνικά δίκαιη ενεργειακή μετάβαση σε καθαρές μορφές ενέργειας. Καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων η επιδίωξη αυτή συνάντησε τη σθεναρή αντίσταση των μη κυβερνητικών οργανώσεων σε Ελλάδα και Ευρώπη, με αποτέλεσμα το Ευρωκοινοβούλιο τελικά να απορρίψει το ελληνικό αίτημα. Εκτιμάται ότι αυτή η εξέλιξη στέρησε από την ελληνική λιγνιτική βιομηχανία περίπου 3 δις ευρώ κατά τη 4η φάση του Ευρωπαϊκού Συστήματος Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών (ΕΣΕΔΕ) 2021-2030. Χωρίς αυτή την εξέλιξη τα οικονομικά των λιγνιτικών μονάδων της ΔΕΗ θα ήταν σήμερα εντελώς διαφορετικά, πράγμα που πολύ πιθανόν να μην οδηγούσε στην πρόσφατη απόφαση για απολιγνιτοποίηση της χώρας ως το 2028.

Επίσης, σημαντική εξέλιξη στην ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική ήταν η έναρξη εφαρμογής της οδηγίας βιομηχανικών εκπομπών τον Ιανουάριο του 2016. Η συγκεκριμένη οδηγία θέτει αυστηρότερα όρια εκπομπών ρύπων (πλην διοξειδίου του άνθρακα) για τις μεγάλες μονάδες καύσης, αναγκάζοντάς τις έτσι να προχωρήσουν σε αναβαθμίσεις της αντιρρυπαντικής τους τεχνολογίας. Καθοριστικό σημείο ήταν η υιοθέτηση από την πλειοψηφία των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον Απρίλιο του 2017 των νέων Βέλτιστων Διαθέσιμων Τεχνικών (ΒΔΤ), που ενσωματώθηκαν στην

οδηγία Βιομηχανικών Εκπομπών για την περίοδο από το 2021 και μετά. Η απόφαση αυτή έθετε ακόμα αυστηρότερα όρια εκπομπών για μεγάλες μονάδες καύσης, οδηγώντας σε ακόμα μεγαλύτερη επιβάρυνση των οικονομικών τους. Παρά την αρχική αρνητική στάση της ελληνικής κυβέρνησης, η Ελλάδα τελικά έγινε η μόνη λιγνιτοπαραγωγός χώρα στην Ευρώπη που υπερψήφισε τα νέα όρια εκπομπών. Η πολιτική αυτή επιλογή ήταν κομβικής σημασίας, καθώς η ψήφος της Ελλάδας ήταν αυτή που επέτρεψε στο κείμενο των ΒΔΤ να ξεπεράσει το κατώφλι του 65% που απαιτείται για να τεθεί σε ισχύ. Έτσι, η Ευρώπη και οι πολίτες της απέκτησαν ένα πολύ σημαντικό νομικό εργαλείο, που συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας της ατμόσφαιρας, η οποία επιβαρύνεται ιδιαίτερα από τις μεγάλες μονάδες καύσης και δη αυτές που καίνε λιγνίτη και λιθάνθρακα.

Ο λιγνίτης και ο λιθάνθρακας δέχθηκαν ένα ακόμα καίριο πλήγμα στο πλαίσιο του πακέτου «Καθαρή Ενέργεια για όλους τους Ευρωπαίους». Συγκεκριμένα, ο νέος Κανονισμός για τη λειτουργία της ευρωπαϊκής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας απαγορεύει εντελώς τις επιδοτήσεις σε νέες μονάδες ηλεκτροπαραγωγής που καίνε λιγνίτη ή λιθάνθρακα, μέσω της συμμετοχής τους σε μηχανισμούς διασφάλισης επάρκειας ισχύος, ενώ θέτει ως όριο για τη συμμετοχή υφιστάμενων μονάδων σε τέτοιους μηχανισμούς τον Ιούνιο του 2025. Δυστυχώς και πάλι τόσο η ΔΕΗ όσο και η ελληνική κυβέρνηση ως τον Ιούνιο του 2019 επιδίωξαν την υπαγωγή της χώρας σε καθεστώς εξαίρεσης, που θα επέτρεπε στη νέα λιγνιτική μονάδα της ΔΕΗ «Πτολεμαΐδα 5», αλλά και στις προς πώληση (τότε) λιγνιτικές μονάδες, να επιδοτούνται. Ο

νέος Κανονισμός τέθηκε σε εφαρμογή στις 4 Ιουλίου του 2019 χωρίς και πάλι να εγκριθεί το ελληνικό αίτημα.

Μέρος του πακέτου καθαρής ενέργειας ήταν και η πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να θεσπίσει την πλατφόρμα των ανθρακικών περιφερειών υπό μετάβαση (Coal Regions in Transition). Με αυτή την πρωτοβουλία η Ευρωπαϊκή Ένωση έκανε το πρώτο (δειλό) βήμα για την ενίσχυση των περιοχών εκείνων οι οικονομίες των οποίων βασίστηκαν για δεκαετίες στη δραστηριότητα εξόρυξης και καύσης κάρβουνου, συνεισφέροντας έτσι καθοριστικά στην οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης, αλλά παράλληλα θυσιάζοντας την ποιότητα ζωής των κατοίκων τους. Χάρη στις προσπάθειες των Ελλήνων δημάρχων και κυρίως του πρώην δημάρχου Κοζάνης, η Δυτική Μακεδονία εντάχθηκε από την αρχή ανάμεσα στις πρώτες πιλοτικές περιφέρειες της πλατφόρμας άνθρακα και έγινε η πρώτη λιγνιτική περιφέρεια της ΕΕ που δέχεται τεχνική βοήθεια από ομάδα εμπειρογνομώνων της Παγκόσμιας Τράπεζας για την κατάρτιση ενός αναλυτικού σχεδίου διαφοροποίησης της τοπικής οικονομίας και απεξάρτησης από τη λιγνιτική δραστηριότητα.

Ως αποτέλεσμα όλων αυτών των μεταρρυθμίσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι μονάδες ηλεκτροπαραγωγής που καίνε κάρβουνο στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 28 περιήλθαν σε οικονομικό αδιέξοδο. Η εξέλιξη αυτή, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη ευαισθητοποίηση για την προστασία του κλίματος, της ποιότητας της ατμόσφαιρας και της δημόσιας υγείας οδήγησαν τη μία μετά την άλλη τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης να εγκαταλείψουν τον λιθάνθρακα και τον λιγνίτη. Αυτή τη στιγμή,

(φωτ. Άρης Βιδάλης)

23 από τα 28 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είτε έχουν ήδη απεξαρτηθεί από το κάρβουνο, είτε έχουν δεσμευθεί ότι θα το πράξουν σε συγκεκριμένη ημερομηνία, είτε δεν στηρίζονταν ποτέ στην καύση κάρβουνου για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Από αυτά τα κράτη μέλη, μόνο η Γερμανία –που έχει όμως και το μεγαλύτερο στόλο μονάδων λιθάνθρακα και λιγνίτη– έθεσε ημερομηνία πλήρους απεξάρτησης μετά το 2030. Μόνο σε 5 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 28 (Πολωνία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Σλοβενία και Κροατία) δεν υπάρχει ακόμα συζήτηση για συγκεκριμένη ημερομηνία πλήρους απεξάρτησης από το κάρβουνο, με το μεγαλύτερο πρόβλημα να εντοπίζεται στην Πολωνία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, καθώς Σλοβενία και Κροατία έχουν πολύ μικρή ισχύ θερμοηλεκτρικών μονάδων που καίνε κάρβουνο.

Κομβικής σημασίας ήταν η πρόσφατη απόφαση της Ελλάδας για πλήρη απολιγνιτοποίηση ως το 2028 το αργότερο, που ανακοινώθηκε από τον Έλληνα πρωθυπουργό από το πλέον επίσημο βήμα, εκείνο του ΟΗΕ, στις 23 Σεπτεμβρίου του 2019. Έκτοτε, το νέο Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα, που πρόσφατα εγκρίθηκε από το υπουργικό συμβούλιο και τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση, ενσωματώνει αυτή την ιστορική απόφαση, παρουσιάζοντας μάλιστα και μια πιο εμπροσθοβαρή εφαρμογή της με την πλειοψηφία των υφιστάμενων λιγνιτικών μονάδων να αποσύρονται μεταξύ 2023 και 2025. Με αυτή την απόφαση η Ελλάδα γίνεται η πρώτη λιγνιτοπαραγωγός χώρα στη Ευρωπαϊκή Ένωση η οποία απεξαρτάται πλήρως από τον λιγνίτη πριν το 2030, μια πολιτική επιλογή που ενδέχεται να αποδειχθεί καταλυτική και για τις υπόλοιπες λιγνιτοπαραγωγές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για την ίδια τη χώρα μας η απόφαση αυτή ισοδυναμεί με

εξάλειψη της οικονομικής εκείνης δραστηριότητας με τη μεγαλύτερη συμβολή στις εθνικές εκπομπές αερίου του θερμοκηπίου, καθώς οι λιγνιτικές μονάδες της ΔΕΗ εξέπεμψαν σωρευτικά μεταξύ 1990 και 2017 το 34% της συνολικής ποσότητας αερίων του θερμοκηπίου.

Παρά τις ενθαρρυντικές εξελίξεις στο μέτωπο της απεξάρτησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τα δύο πιο ρυπογόνα καύσιμα του πλανήτη με τη μεγαλύτερη συμβολή στην αποσταθεροποίηση του κλίματος, ο αγώνας για τη στροφή του ευρωπαϊκού ενεργειακού μοντέλου προς τη βιωσιμότητα βρίσκεται ακόμα μακριά από τη νίκη. Ενδιάμεσες αξιολογήσεις των αρχικών Εθνικών Σχεδίων για την Ενέργεια και το Κλίμα που κατέθεσαν τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο τέλος του 2018 ανέδειξαν το γεγονός ότι αυτά δεν αντιμετωπίζουν επαρκώς την κλιμακούμενη κλιματική κρίση και δεν αναλαμβάνουν τις απαραίτητες δεσμεύσεις στην απαιτούμενη κλίμακα για να επιτύχουν τους μακροπρόθεσμους στόχους της Συμφωνίας του Παρισιού. Πολλές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, στρέφονται στο φυσικό αέριο για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και λιγότερο στις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, ενώ η απανθρακοποίηση των τομέων των μεταφορών, της ενεργοβόρου βιομηχανίας και των κτηρίων αναδεικνύονται πλέον στις νέες μεγάλες προκλήσεις της ευρωπαϊκής ενεργειακής και κλιματικής πολιτικής.

Η πολυ-αναμενόμενη επικείμενη ανακοίνωση της νέας Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το «Green New Deal» και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (Just Transition Fund) ενδέχεται να δώσουν απαντήσεις στις μεγάλες αυτές προκλήσεις των καιρών μας. ■

(φωτ. Άρης Βιδάλης)

Θαμνοσιραβάκος (φωτ. Νίκος Πέτρου)

Η στρατηγική για τη βιοποικιλότητα και η πρόκληση του 2020

Δρ Ελένη Τρύφων*

Σύμφωνα με τον επίσημο ορισμό της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα του ΟΗΕ, η βιοποικιλότητα είναι η ποικιλία της ζωής σε όλη της την κλίμακα, τα γονίδια, τα είδη και τα οικοσυστήματα που υπάρχουν σε έναν συγκεκριμένο τόπο ή σε ολόκληρο τον πλανήτη. Ο άνθρωπος αποτελεί μέρος της. Πολλές φορές αντί του όρου «βιοποικιλότητα» χρησιμοποιείται ο όρος «φύση».

Οι ανθρώπινες κοινωνίες και η ανθρώπινη οικονομία στηρίζονται σε όσα παρέχει η βιοποικιλότητα μέσω των οικοσυστημάτων της. Οικοσυστημικές υπηρεσίες είναι για παράδειγμα η παραγωγή τροφίμων, καυσίμων, ινών και φαρμάκων, η αντιπλημμυρική προστασία, η ρύθμιση του κλίματος, η παροχή αναψυχής. Τα τελευταία χρόνια, η βιοποικιλότητα, το έδαφος, ο αέρας, το νερό, τα αγαθά και οι υπηρεσίες που τα οικοσυστήματα μάς παρέχουν ονομάζονται και «φυσικό κεφάλαιο».

Η αξία της βιοποικιλότητας είναι τεράστια. Έχει εκτιμηθεί ότι μία στις έξι θέσεις εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση εξαρτάται σε κάποιον βαθμό από τη φύση. Η αξία των υπηρεσιών επικονίασης από τα έντομα στην ΕΕ εκτιμάται σε 15 δις. ευρώ ετησίως. Το οικονομικό όφελος από το δίκτυο Natura 2000 μέσω υπηρεσιών όπως η δέσμευση του διοξειδίου του άνθρακα, ο μετριασμός των πλημμυρών, ο καθαρισμός των υδάτων, η επικοινωνία και η προστασία των ψαριών εκτιμάται σε 200-300 δις. ευρώ ετησίως.

Ωστόσο, ο τρέχων ρυθμός εξαφάνισης των ειδών είναι κατά πολύ υψηλότερος από τον φυσιολογικό. Οι παλαιοντολόγοι έχουν περιγράψει πέντε περιστατικά μαζικής εξαφάνισης ειδών τα περασμένα 550 εκατομμύρια χρόνια. Από την αρχή του αιώνα, οι επιστήμονες άρχισαν να χρησιμοποιούν τον όρο «έκτη μαζική εξαφάνιση» για να περιγράψουν τον σημερινό ακραίο βαθμό απώλειας της βιοποικιλότητας από την ανθρώπινη δραστηριότητα.

* Η Δρ Ελένη Τρύφων είναι βιολόγος, Ειδικός Επιστήμονας στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, αποσπασμένη ως Εθνικός Εμπειρογνώμονας στον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος.

Symphodus ocellatus (φωτ. Άρης Βιδάλης)

Στρατηγικό πλαίσιο αναφοράς

Το 2010, κατά τη 10η παγκόσμια σύνοδο για την βιολογική ποικιλότητα στη Ναγκόγια της Ιαπωνίας υιοθετήθηκε το Στρατηγικό Σχέδιο για την Βιοποικιλότητα 2011-2020, το οποίο περιέχει 20 στόχους, γνωστούς ως και «στόχους Aichi» από την ομώνυμη περιφέρεια της Ιαπωνίας που έγινε η σύνοδος. Οι στόχοι αποτέλεσαν για μια δεκαετία το πλαίσιο αναφοράς για τις δράσεις όλων των κρατών και των οργανισμών που ασχολούνται με την προστασία της βιοποικιλότητας. Βασικός σκοπός του Στρατηγικού Σχεδίου ήταν να επιτευχθεί ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας μέχρι το 2020.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα, υιοθέτησε το 2011 τη Στρατηγική για την Βιοποικιλότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ορίζοντα το 2020. Η Κοινοτική Στρατηγική περιλαμβάνει 6 στόχους που πλαισιώνονται από 20 δράσεις και έχουν σκοπό την «ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας και της υποβάθμισης των οικοσυστημικών υπηρεσιών στην ΕΕ μέχρι το 2020 και αποκατάστασή τους στον βαθμό του εφικτού, με παράλληλη ενίσχυση της συμβολής της ΕΕ στην αποτροπή της απώλειας βιοποικιλότητας παγκοσμίως».

Η πορεία της εφαρμογής της Κοινοτικής Στρατηγικής αξιολογήθηκε το 2015 με βάση στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από τα κράτη μέλη. Εκτιμήθηκε ότι ο βασικός στόχος δεν έχει παρουσιάσει καμία σημαντική πρόοδο, αξιολόγηση που δυστυχώς συμφωνεί με τους παγκόσμιους δείκτες (Πίνακας 1). Κάποιοι τομείς εμφάνισαν μικρή πρόοδο, αυτό όμως που καταδείχθηκε περίτρανα είναι η ανάγκη για περισσότερη προσπάθεια και δράση. Θετικά αποτελέσματα αφορούσαν κυρίως το τοπικό επίπεδο. Θα πρέπει όμως οι προσπάθειες να αναπτυχθούν σε μεγαλύτερη κλίμακα, ώστε να

έχουν μετρήσιμο αντίκτυπο στις συνολικές αρνητικές τάσεις.

Προετοιμασία για τη νέα αξιολόγηση

Το 2020 αναμένεται η νέα αξιολόγηση της εφαρμογής των στρατηγικών για τη βιοποικιλότητα σε διεθνές αλλά και σε κοινοτικό επίπεδο. Η παγκόσμια συζήτηση θα διεξαχθεί κατά τη 15η Σύνοδο των Συμβαλλομένων Μερών της Σύμβασης Βιολογικής Ποικιλότητας στην Κίνα.

Δυστυχώς η αξιολόγηση δεν αναμένεται να είναι θετική. Τα στοιχεία και οι σχετικοί δείκτες δεν είναι αισιόδοξα. Ήδη εκτιμάται ότι δεν θα έχει πραγματοποιηθεί σημαντική πρόοδος και οι περισσότεροι στόχοι δεν θα έχουν επιτευχθεί ούτε σε παγκόσμιο ούτε σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η απώλεια ενδιαιτημάτων (ιδίως λόγω της άναρχης αστικής εξάπλωσης, της εντατικοποίησης της γεωργίας, της εγκατάλειψης γαιών και της εντατικής διαχείρισης δασών), η ρύπανση, η υπερεκμετάλλευση (ιδίως στην αλιεία), τα χωροκατακτητικά ξενικά είδη και η κλιματική αλλαγή εξακολουθούν να ασκούν πιέσεις που προκαλούν απώλεια ειδών και οικοτόπων και έχουν ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση των οικοσυστημάτων και τη μείωση της αντοχής τους. Επιπλέον, ο καταναλωτικός τρόπος ζωής στην Ευρωπαϊκή Ένωση συντελεί στο μεγάλο οικολογικό αποτύπωμα της ηπείρου μας.

Οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης που στοχεύουν στην προστασία της βιοποικιλότητας θέτουν τους βασικούς άξονες δράσης. Νομικά εργαλεία και στρατηγικές για τη φύση (η Οδηγία των Οικοτόπων και η Οδηγία για τα πουλιά, που προδιαγράφουν μεταξύ άλλων τη δημιουργία του Δικτύου Natura 2000, ο κανονισμός για τα χωροκατακτητικά ξενικά είδη, η στρατηγική της ΕΕ για τις πράσινες υποδομές) έχουν σωστές προδιαγραφές

αλλά δεν εφαρμόζονται επαρκώς. Τα πλαίσια πολιτικής για τον παραγωγικό τομέα (η κοινή αλιευτική πολιτική, η κοινή γεωργική πολιτική) προσφέρουν ευκαιρίες αλλά πρέπει να βελτιωθούν σημαντικά σε ό,τι αφορά στην ενσωμάτωση διατάξεων για την προστασία της βιοποικιλότητας. Περαιτέρω, η ανεπαρκής χρηματοδότηση αποτελεί βασικό παράγοντα για την αδυναμία επίτευξης του στόχου του 2020 για τη βιοποικιλότητα.

Μετά το 2020

Η αποτυχία επίτευξης των παγκόσμιων στόχων θεωρείται σχεδόν δεδομένη. Και δεν είναι η πρώτη φορά. Ο στόχος της επίτευξης σημαντικής μείωσης του ρυθμού απώλειας της βιοποικιλότητας που είχε τεθεί για το 2010 επίσης δεν επιτεύχθηκε.

Η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (και αντίστοιχα η Ευρωπαϊκή Ένωση) προετοιμάζονται πλέον για το πλαίσιο που θα εφαρμοστεί μετά το 2020. Ήδη από το 2015 τα Ηνωμένα Έθνη υιοθέτησαν την Ατζέντα για την αειφόρο ανάπτυξη έως το 2030. Η Ατζέντα περιλαμβάνει 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDG) οι οποίοι καλούν όλες τις χώρες σε επείγουσα δράση μέσα σε μια παγκόσμια εταιρική σχέση.

Η μελλοντική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα (η παγκόσμια αλλά και η ενωσιακή) θα πρέπει να είναι περισσότερο τολμηρή, φιλόδοξη, στοχευμένη, να εναρμονίζεται με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης και να συνοδεύεται από δεσμεύσεις για την ανάληψη δράσεων. Διαφορετικά, ίσως πολύ σύντομα, η απώλεια της βιοποικιλότητας και η υποβάθμιση των οικοσυστημικών υπηρεσιών θα έχουν τόσο σημαντικές επιπτώσεις, που οι ανθρώπινες ανάγκες δεν θα μπορούν πλέον να υποστηριχτούν. Πρέπει να δράσουμε τώρα, πριν είναι πλέον αργά.

Βιβλιογραφία - Χρήσιμοι σύνδεσμοι

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011. Η ασφάλεια ζωής μας, το φυσικό μας κεφάλαιο: στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2020. Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών

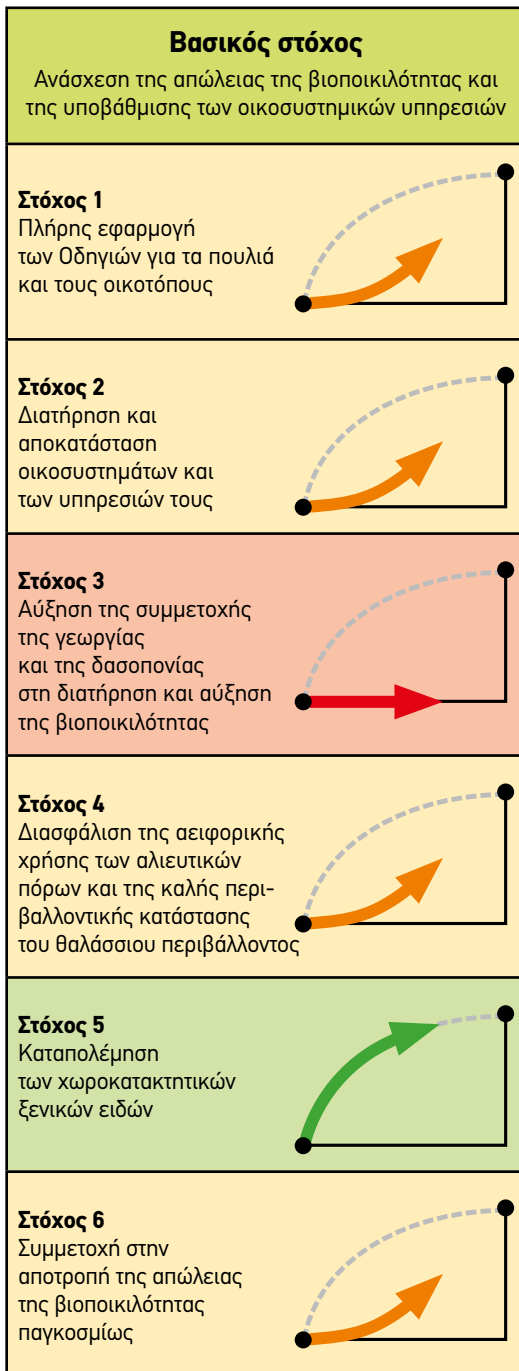
Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015. Ενδιάμεση επανεξέταση της στρατηγικής της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα έως το 2020. Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο.

Convention on Biological Diversity, 2010. The Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020 and the Aichi Biodiversity Targets. Decision adopted by the conference of the parties to the convention on biological diversity at its tenth meeting. UNEP/CBD/COP/DEC/X/2

Convention on Biological Diversity, 2018. Updated assessment of progress towards selected Aichi Biodiversity Targets and options to accelerate progress. CBD/COP/DEC/14/1.

Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα: www.cbd.int/

Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης: <http://sustainabledevelopment.un.org>
Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Φύση και Βιοποικιλότητα: <http://ec.europa.eu/environment/nature/>

Πίνακας 1. Οι στόχοι της Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα της ΕΕ έως το 2020 και η ενδιάμεση αξιολόγησή τους

Οι πυρκαγιές δημιουργούν αποδοτικούς κυνηγότοπους για διάφορα είδη αρπακτικών πουλιών της Αυστραλίας.

Ανοίγουμε ένα παράθυρο στον κόσμο

Πουλιά-εμρηπστές;

Στις λαϊκές παραδόσεις των Αβορίγιων Αυστραλών συναντά κανείς πλήθος από αναφορές για πουλιά που μεταφέρουν φωτιά και, μάλιστα, μερικές παραδοσιακές τελετουργίες τους απεικονίζουν τη συγκεκριμένη αυτή συμπεριφορά των πουλιών! Τι συμβαίνει άραγε;

Οι ορνιθολόγοι, βέβαια, αναζήτησαν την αλήθεια πίσω από τους μύθους. Και πράγματι, παρατήρησαν πως ένα πλήθος πουλιών, από τρία τουλάχιστον είδη αρπακτικών, συναθροίζεται τακτικά κοντά στις παρυφές των πυρκαγιών για να κυνηγήσουν τα μικρά θηλαστικά, τις σαύρες και τα άλλα ερπετά, τα μικροπούλια και τα έντομα που προσπαθούν να ξεφύγουν από τις φλόγες. Όμως, δεν περιορίζονται σε αυτό... Έχοντας εμπειραθεί ότι μπορούν να αξιοποιούν τη φωτιά προς όφελός τους, χρησιμοποιούν κλαδιά αναμμένα για να εξαπλώσουν την πυρκαγιά και να τρομάξουν περισσότερα θηράματα!

Ποια είναι αυτά τα είδη; Πρόκειται για τον Τσίφτη (*Milvus migrans*), είδος που κατατάσσεται στα κρισίμως κινδυνεύοντα στην Ελλάδα, τον Αλιάστορα με τη σφηνοειδή ουρά (*Haliastur sphenurus*), είδος συγγενικό του Διπλοσάινου, ιθαγενές σε Αυστραλία, Νέα Καληδονία και Νέα Γουινέα, και τον Καστανοπετρίτη (*Falco berigora*), ιθαγενές είδος της

Αυστραλίας και της Νέας Γουινέας.

Ο Bob Gosford, ο ορνιθολόγος που τέθηκε επικεφαλής της ερευνητικής ομάδας, και ο Mark Bonta, γεωγράφος του Πανεπιστημίου της Αλτούνα στην Αϊόβα των ΗΠΑ, γράφουν χαρακτηριστικά στην αναφορά τους: «Γύρω από ένα ενεργό μέτωπο πυρκαγιάς τα πουλιά παίρνουν με το ράμφος ή με τους γαμψώνυχες ένα αναμμένο κλαράκι, συνήθως όχι πολύ μεγαλύτερο από ένα δάχτυλο ανθρώπου, και το μεταφέρουν σε μια άκαυτη περιοχή με χόρτα ή με χαμηλούς θάμνους, όπου το ρίχνουν για να ξεκινήσει μία νέα φωτιά. Δεν είναι πάντοτε επιτυχής η προσπάθεια, ωστόσο μερικές φορές οδηγεί σε ανάφλεξη. Κάποτε μία προσπάθεια αρκεί. Συχνά, όμως, τα πουλιά επαναλαμβάνουν την ενέργειά τους αυτή έως ότου δουν το επιθυμητό αποτέλεσμα. Τα πουλιά είτε επιχειρούν μόνα τους είτε αρκετά μαζί. Ακριβώς αυτή η συμπεριφορά τους, γνωστή εδώ και αιώνες στους Αβορίγιες, απεικονίζεται στις ιερές τελετές Λορκόν και Γουαμπουντουρούβα (*Loṛḱon, Waḅuduruwa*) των τοπικών πληθυσμών στη Βόρεια Επικράτεια της Αυστραλίας». Οι Αβορίγιες θεωρούν το γεγονός ως μέρος της φυσικής τάξης των πραγμάτων.

«Είναι ένα συναρπαστικό φαινόμενο», σχολιάζει ο Alex Kacelnik ερευνητής του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης στη Μ. Βρετανία, ειδικός στη

Αηιάστωρ [*Haliastur sphenurus*]

Κοάλα [*Phascolarctos cinereus*]

μελέτη ζώων που χρησιμοποιούν εργαλεία. «Πολλά είδη μπορεί να έχουν μάθει είτε να αντιδρούν διαφεύγοντας από μία φυσική πυρκαγιά είτε να την εκμεταλλεύονται για να κυνηγήσουν. Όμως, τα αρπακτικά αυτά είδη παρουσιάζουν μια μορφή ελέγχου της πυρκαγιάς. Δημιουργούν καινοτόμες λύσεις στο πρόβλημα αναζήτησης τροφής. Η δεξιοτήτά τους αυτή μπορεί να μεταλαμπαδευτεί σε πληθυσμούς πουλιών άλλων περιοχών και να αρχίσει να αντιγράφεται από τα νεαρά άτομα».

Η ανεξέλεγκτη αποψίλωση των δασών αποτελεί μέγιστο κίνδυνο για τα κοάλα

Οι πυρκαγιές στο τροπικό δάσος του Αμαζονίου έστρεψαν την παγκόσμια προσοχή στην τεράστια δυσμενή επίπτωση που έχει για τον πλανήτη η αποψίλωση των δασών. Μία από τις επιπτώσεις αυτές είναι η απώλεια των οικοτόπων.

Λόγω ακριβώς της αποψίλωσης, ένα πολύ αγαπητό είδος ζώου, εμβληματικό της Αυστραλίας, το κοάλα (**Φασκόλαρκτος ο στακτόχρους** – *Phascolarctos cinereus*), κινδυνεύει εδώ και μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι πληθυσμοί του, κατά τα τελευταία έτη, παρουσιάζουν ανησυχητική μείωση. Μόνο στην Πολιτεία Κουίνσλαντ, στο βορειοανατολικό άκρο της Αυστραλίας, 5.000 κοάλα έχασαν τη ζωή τους μεταξύ των ετών 2012 και 2016. Από αυτά, τα 4.700 (ποσοστό 94%) πέθαναν λόγω αποψίλωσης των δασικών εκτάσεων για να επεκταθούν αγροτικές και οικιστικές περιοχές...

Παρά τη σαφή μείωση των πληθυσμών του κοάλα και παρ' όλες τις πιέσεις του WWF Αυστραλίας, η χώρα δεν χαρακτήρισε το είδος ως απειλούμενο. Το WWF μάλιστα πιστεύει πως με σωστό σχεδιασμό η πίεση στους οικοτόπους του κοάλα θα μπορούσε να έχει αποφευχθεί ακόμα και στην παρατηρούμενη αύξηση του πληθυσμού του Μπρισμπέιν, πρωτεύουσας της Πολιτείας. Ο οικολόγος του Ντέιβιντ Παλλ (David Paull) αναφέρει ότι η αδύναμη κρατική, ομοσπονδιακή και τοπική νομοθεσία αφήνουν «παράθυρα» για την υπερβολική και ανεξέλεγκτη αποψίλωση των δα-

σών. Σύμφωνα με άρθρο στην εφημερίδα *Γκάρντιαν* της Αυστραλίας, από το 1990 έως το 2016 τουλάχιστον 9,6 εκατομμύρια εκτάρια οικοτόπων του κοάλα αποψιλώθηκαν από τις μπουλντόζες όχι μόνο στο Κουίνσλαντ αλλά και στην Πολιτεία της Νέας Νότιας Ουαλίας.

Αποτιμώντας την κατάσταση αυτή, το WWF Αυστραλίας διεξάγει εκστρατεία ενημέρωσης αλλά και συλλογής υπογραφών, με σκοπό να πιέσει την κεντρική κυβέρνηση της Αυστραλίας να λάβει αυστηρά μέτρα προστασίας των κοάλα.

Για την απόδοση

Σμαράγδα Αδαμαντιάδου, Βιολόγος

Στοιχεία βιβλιογραφίας

Ημερήσιο ηλεκτρονικό περιοδικό *Focusing on Wildlife*

Δικτυακός οδηγός One Green Planet (<https://onegreenplanet.org>) 6/11/2019)

Περιοδικό *Cosmos* (12/01/2018)

Εκτιμάται ότι περισσότερα από 350 κοάλα έχασαν τη ζωή τους κατά τις πυρκαγιές που κατέκαψαν περιοχές στη Νέα Νότια Ουαλία τον Νοέμβριο 2019. Ένα, όμως, είχε την τύχη να γλιτώσει χάρη στην τόλη μιας γυναικάς, που διακινδύνεψε τη ζωή της για να το σώσει!

«Είναι σα να δουλεύεις πάνω σ' ένα λιβάδι» Εγκαίνια νέων γραφείων ΕΕΠΦ

Μάρω Παπαδιόχου* – φωτογραφίες Ματούλα Συρίγου

Την Τετάρτη 11 Δεκεμβρίου το απόγευμα, ο Πρόεδρος και τα μέλη του ΔΣ υποδέχτηκαν τα μέλη, τους συνεργάτες, τις φίλες και τους φίλους της ΕΕΠΦ για να γιορτάσουν μαζί με το προσωπικό και τους εθελοντές τα «καλορίζικα» των ανακαινισμένων γραφείων.

Ήταν μια πολύ ευχάριστη αλλά και ταυτόχρονα συγκινητική βραδιά γιατί κοντά μας βρέθηκαν άνθρωποι που εργάστηκαν και υποστήριξαν την Εταιρία για πάρα πολλά χρόνια, η κ. Μιλένα Αντίπα, σύζυγος του, επί τριάντα πέντε χρόνια Γενικού Γραμματέα, αείμνηστου Βύρωνα Αντίπα, ο κ. Γιώργος Σφήκας, επίτιμος Πρόεδρος της ΕΕΠΦ, η κ. Αλίκη Βαβούρη, από τα παλαιότερα στελέχη και ψυχή της Εταιρίας, και πολλοί άλλοι, οι οποίοι είχαν πολλές αναμνήσεις να μοιραστούν από τότε που άνοιξαν τα γραφεία στην οδό Νίκης 20 πριν από δεκαοκτώ χρόνια. Για πολλούς το θέαμα που

αντίκρισαν ήταν πραγματικά μια μεγάλη έκπληξη, καθώς η αλλαγή ήταν ριζική και το τελικό αποτέλεσμα εντυπωσιακό.

Όμως, ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή, όταν έναν χρόνο πριν, στη Γενική Συνέλευση, αποφασίσθηκε η ανακαίνιση των γραφείων. Η συνεχής πρόοδος της Εταιρίας τα τελευταία χρόνια οδήγησε σε αύξηση του προσωπικού και επομένως σε μεγαλύτερες ανάγκες για χώρο. Στο κτίριο δεν είχαν γίνει παρεμβάσεις από το 2002 και η αύξηση των θέσεων εργασίας χωρίς να υπάρχει σχετική πρόβλεψη, με τις σταδιακές προσθήκες σε έπιπλα και εξοπλισμό και την έλλειψη δομημένης καλωδίωσης είχαν σαν αποτέλεσμα μια εικόνα ανομοιομορφίας και αταξίας, που, σε συνδυασμό με την έλλειψη χώρου, δυσκόλευε την εργασιακή καθημερινότητα των στελεχών. Επιπλέον, ο κίνδυνος βλαβών και ζημιών λόγω παλαιότητας ήταν αυξημένος.

Ως εκ τούτου, κρίθηκε αναγκαία, εκτός των

* Η Μάρω Παπαδιόχου είναι η Γενική Διευθύντρια της ΕΕΠΦ.

Λίγο πριν τη νέα μορφή... (φωτ. Άρης Βιδάλης)

Και μια άποψη από τα εγκαίνια των γραφείων το 2002 (φωτ. Άρης Βιδάλης)

οικοδομικών εργασιών, η κα-
θαίρεση της τοιχοποιίας και η
τοποθέτηση γυάλινων διαχωρι-
στικών, η καινούργια ηλεκτρική
και υδραυλική εγκατάσταση, ενώ
εγκαταστάθηκε δομημένη καλω-
δίωση, πετυχαίνοντας οικονομία
και απλοποίηση των συνδέσε-
ων, ώστε να υπάρχει δυνατό-
τητα μελλοντικών επεκτάσεων.
Για μείωση του περιβαλλοντι-
κού αποτυπώματος της Εταιρί-
ας αντικαταστάθηκαν τα παλιές
τεχνολογίας ενεργοβόρα κλιματι-
στικά με σύγχρονα μηχανήματα,
που χρησιμοποιούν το οικολογι-
κό ψυκτικό υγρό R32, καθώς και
τα παλιά ενεργοβόρα φωτιστικά
με φιλικές προς το περιβάλλον
λάμπες led, που δεν περιέχουν
βαρέα μέταλλα αλλά και μειώ-
νουν κατά 90% την κατανάλωση
ηλεκτρικού ρεύματος.

Όλοι γνωρίζουμε πόσα πράγ-
ματα συσσωρεύονται με την πά-
ροδο του χρόνου σε έναν χώρο.
Και η εκκένωση των γραφείων
για τις ανάγκες της ανακαίνισης
χρειάστηκε πολύ καλή οργάνω-
ση και δουλειά. Αφού προσεκτι-
κά αποθηκεύσαμε κάθε τι πολύ-
τιμο και χρήσιμο, στη συνέχεια,
κάνοντας πράξη τις ανθρωπινες
αξίες που μεταφέρουμε μέσω
των πέντε εκπαιδευτικών μας
προγραμμάτων στα παιδιά και

τους νέους της χώρας μας για το περιβάλλον, ελαχιστοποιήσαμε τα απορρίμματα με τον καλύτερο τρόπο. Δωρίσαμε έπιπλα και εξοπλισμό στη μη κερδοσκοπική οργάνωση ΡΕΤΟ, η οποία, κάνοντας αναβαθμιστική ανακύκλωση (upcycle), δίνει σε περιθωριοποιημένους ανθρώπους, ιδίως τοξικομανείς, τη δυνατότητα επανένταξής τους στο κοινωνικό περιβάλλον. Δωρίσαμε επίσης κορνίζες με αφίσες από τις δράσεις της Εταιρίας σε σχολεία-μέλη των εκπαιδευτικών δικτύων μας. Πετάξαμε στους αντίστοιχους κάδους όλα τα κατάλληλα για ανακύκλωση υλικά (χαρτί, ηλεκτρολογικό υλικό, μπαταρίες κ.λπ.) και για να αποχαιρετήσουμε τον χώρο με τη μορφή που τον ξέραμε τόσα χρόνια, πριν παραδώσουμε τα άδεια πλέον γραφεία στους τεχνικούς, οργανώσαμε μια μικρή γιορτή.

Με τις αρχιτεκτονικές λύσεις που έδωσε η ανάδοχος κατασκευαστική εταιρία δημιουργήθηκε χώρος για 19 θέσεις εργασίας, 10θέσιο τραπέζι συνεδριάσεων, χώρος αναμονής, βοηθητικοί χώροι (κουζίνα και WC), καθώς και ευρύχωρη είσοδος. Το γραφείο με τα γυάλινα διαχωριστικά που τοποθετήθηκαν μοιάζει πολύ μεγαλύτερο και ευρύχωρο, ενώ με την οικονομική αλλά και οικολογική επιλο-

φωτ. Ματούλα Συρίγου

γή του πατώματος linoleum στη συγκεκριμένη πράσινη απόχρωση, πραγματικά, όπως χαρακτηριστικά είπε μια φίλη της Εταιρίας, σε κάνει να νιώθεις σαν να δουλεύεις πάνω σ' ένα λιβάδι.

Η επιτυχία του εγχειρήματος, πέραν της προσεκτικής μελέτης που είχε γίνει και των επιλογών που έγιναν με απόλυτα οικονομικά και τεχνικά κριτήρια, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην άψογη

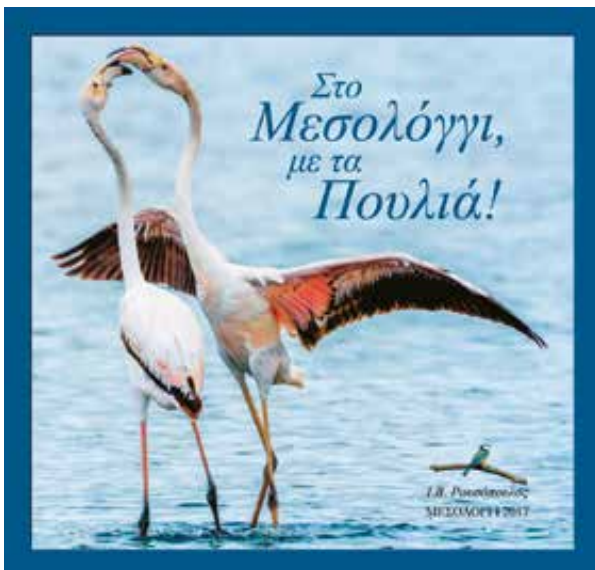
συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων μερών, της κατασκευαστικής εταιρίας Reaktor, των ειδικών συνεργατών, των ενοίκων και συνιδιοκτητών της πολυκατοικίας, αλλά κυρίως του προσωπικού σε όλα τα στάδια των εργασιών: Προετοιμασία και εκκένωση του χώρου, εργασία από το σπίτι, τακτοποίηση και εγκατάσταση στα καινούργια γραφεία. Να σημειώσουμε ότι η

Εταιρία παρέμεινε σε λειτουργία όλο αυτό το διάστημα των δύο μηνών, Σεπτέμβριο και Οκτώβριο, που γίνονταν οι εργασίες.

Όσοι από εσάς μας τιμήσατε με την παρουσία σας τη βραδιά των εγκαινίων αλλά και όσοι μας επισκεφθείτε στο μέλλον πιστεύω θα συμφωνήσετε ότι η ανακαίνιση ήταν αναγκαία και το αποτέλεσμα δικαίωσε το ΔΣ, που πήρε την απόφαση. Εμείς, που πλέον εργαζόμαστε σε έναν χώρο φωτεινό, ευχάριστο, έναν χώρο μοντέρνο και λειτουργικό, το διαπιστώνουμε κάθε μέρα.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όσους συνεισέφεραν με τον κόπο τους και τη δουλειά τους, αλλά και σε όσους υποστήριξαν την Εταιρία οικονομικά με τη δωρεά τους. Ιδιαίτερως να ευχαριστήσουμε τον Πρόεδρό μας κ. Νίκο Πέτρου για τις φωτογραφίες του που διακοσμούν τα γραφεία μας και για την ιδέα του για το πράσινο πάτωμα. ■

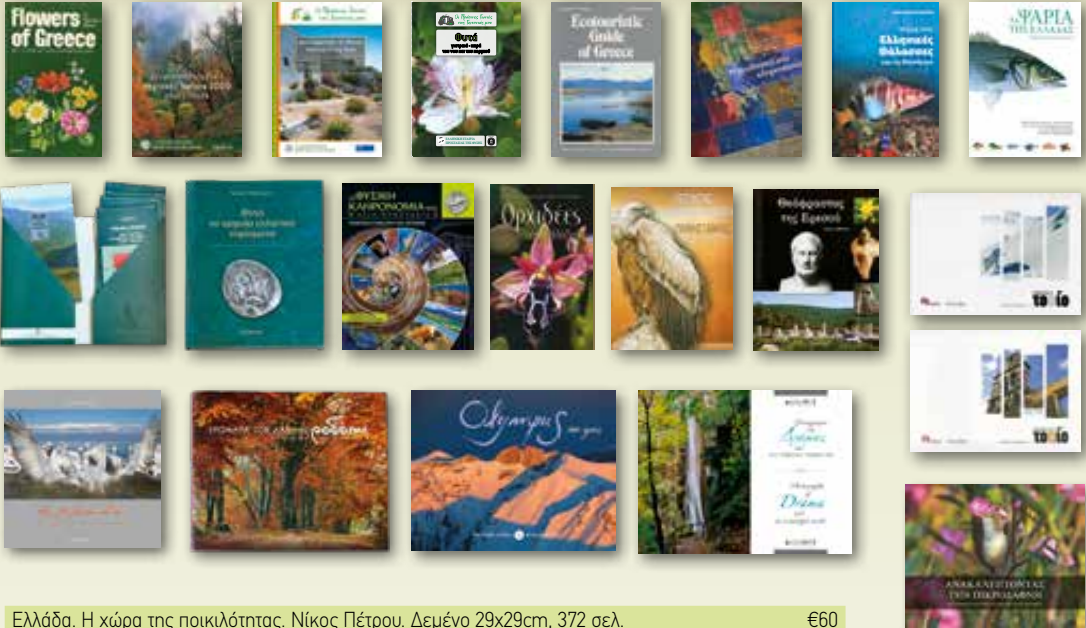
Στο Μεσολόγγι με τα Πουλιά!

Το βιβλίο διατίθεται και από το πωλητήριο της ΕΕΠΦ. Εκδόσεις: I.B. Ρουσόπουλος. Μεσολόγγι 2017.

Το βιβλίο του Γιάννη Ρουσόπουλου *Στο Μεσολόγγι με τα Πουλιά!* είναι ένα μικρών διαστάσεων καλαίσθητο λεύκωμα αφιερωμένο στα πουλιά του Μεσολογγίου και της ευρύτερης περιοχής. Οι εξαιρετικές φωτογραφίες μας δείχνουν τον ορνιθολογικό πλούτο του Μεσολογγίου και τα ιδιαίτερα τοπία της λιμνοθάλασσας, και μας ξεναγούν σε μία ευρύτερη περιοχή, που εκτείνεται μέχρι την εμβληματική Βαράσσοβα, τον ιστορικό Αράκυνθο, τις Εχινάδες νήσους και σε όλη την επικράτεια του Δήμου Μεσολογγίου. Οι φωτογραφίες υποστηρίζονται από πολύ ενδιαφέροντα κείμενα για τα πουλιά, τις συνήθειες και τα ενδιαφέροντά τους, με πληροφορίες από την εμπειρία και την επιτόπια έρευνα του συγγραφέα, ειπωμένες με τρόπο αβίαστο, που κερδίζει τον αναγνώστη. Ο Γιάννης Ρουσόπουλος, περιβαλλοντολόγος και ορνιθολόγος, έχει μία σχέση 30 ετών με την περιοχή του Μεσολογγίου, την οποία έχει μελετήσει σε βάθος και γνωρίζει όσο λίγοι.

Μίλτος Γκλέτσος

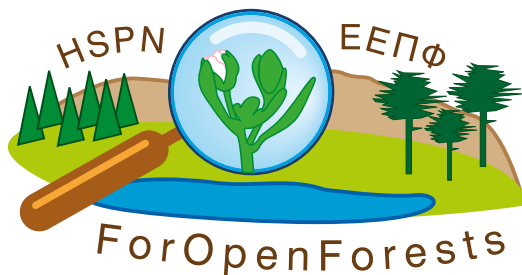
Ελλάδα. Η χώρα της ποικιλότητας. Νίκος Πέτρου. Δεμένο 29x29cm, 372 σελ.	€60
Διατίθεται ξεχωριστά σε ελληνική και σε αγγλική έκδοση.	(για τα μέλη €55)
Δοδιά, Νίκος Πέτρου	€12
Κερκίνη, Νίκος Πέτρου	€12
Χρώματα του Δάσους ΡΟΔΟΠΗ, Νίκος Πέτρου - Κώστας Βιδάκης, 342 σελ.	€60
Ορχιδέες Της Ελλάδας, Νίκος Πέτρου - Μαρία Πέτρου - Μάριος Γιαννακούλιας, 320 σελ.	€60
Φωτογραφίες της Δράμας και του υπέροχου κόσμου της, Άρης Θεοδωρίδης, Κώστας Βιδάκης, Νίκος Πέτρου, 240 σελ.	€45
Στα μονοπάτια της μέλισσας, Κυθηραϊκός Σύνδεσμος Αθηνών, 447 σελ.	€30
Όλυμπος 100 χρόνια. Πηνελόπη Ματσούκα, 123 σελ.	€25
Διατίθεται ξεχωριστά σε ελληνική και σε αγγλική έκδοση.	
Πετώντας πάνω από το Αιγαίο. Γιάννης Γαβαλάς	€18
Οδηγός των πουλιών της Ηρακλείας και των γύρω νησίδων	
100 Ενδημικά φυτά της Ελλάδας, Σωτήρης Αλεξίου (στα αγγλικά)	€20
Αναζητώντας το τοπίο, Γιώργος Πολίτης	€16
Μεταμορφώνοντας το τοπίο, Γιώργος Πολίτης	€16
Η Φυσική Κληρονομιά μας, Αξία - Προστασία, Πρακτικά Συνεδρίου και Λεύκωμα, 160 σελ.	€25
Στο Μεσολόγγι, με τα Πουλιά! Γιάννης Ρουσόπουλος, 192 σελ.	€15
Φυτά σε αρχαία ελληνικά νομίσματα, Hellmut Baumann, 80 σελ., δεμένο	€20
Οι προστατευόμενες περιοχές Natura 2000 στην Ελλάδα, Γιώργος Σφήκας, 200 σελ.	€25
Οδηγοί Πρεσπών, Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, βιβλίο + 4 κάρτες	€22
Η ζωή στις ελληνικές θάλασσες και τη Μεσόγειο, 248 σελ.	€22
Τα Ψάρια της Ελλάδας, Δαυίδ Δημήτρης Κουτσογιαννόπουλος	€20
Γεωλογική Κληρονομιά, Καλειδοσκόπιο, 102 σελ. + cd	€17
Ο Θησαυρός του Γιωργή, Κώστας Μάγος, 47 σελ.	€15
Ανακαλύπτοντας την Πικροδάφνη (για μέλη της ΕΕΠΦ και δημότες Αγίου Δημητρίου ειδική τιμή €7)	€12
Ecotouristic Guide of Greece, George Sfikas & Grigoris Tsounis	€10
Flowers of Greece, George Sfikas	€10
Φυτά, Γιατρεία, Χαρά του νου και του κορμιού, 48 σελ.	€6
Διατηρώντας τη φύση, διατηρείς τη ζωή, Βασικές έννοιες βιολογίας - οικολογίας, Μελετώ τα φυτά, Σπερματόφυτα, Μαρία Ρουσομοστακάκη, 56 σελ.	€6
Το ποτάμι που σταμάτησε να κυλά. Χρυσάνθη Τσιαπαλή	€5,50
Θεόφραστος της Ερεσού, Suzanne Amigues, 56 σελ.	€10

Εκτός από τα βιβλία, από τα γραφεία μας μπορείτε επίσης να προμηθευτείτε μια σειρά οικολογικών προϊόντων **γραφικής ύλης** για παιδιά και μεγάλους, **ευκετηρίες κάρτες** με εξαιρετες φωτογραφίες με θέμα πουλιά, πεταλούδες, φυτά και μανιτάρια (€5), καθώς και το σήμα της Εταιρίας, με το έμβλημα της, τον **Κρητικό Αίγαγο** (€5 απλό ή €10 σε ασήμ).

LIFE11 NAT/GR/1014

Στο διάστημα που προηγήθηκε, η ομάδα του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών συνέχισε την παρακολούθηση των φυτοκοινωνιών στα εποχικά λιμνία της Οίτης και του Καλλίδρομου. Μετά την ολοκλήρωση των περιφράξεων όλων των εποχικών λιμνίων, οι ειδικοί καταλήγουν σε χρήσιμα και εφαρμόσιμα συμπεράσματα για τη βόσκηση.

Η ομάδα του Πανεπιστημίου Αθηνών οργάνωσε εξαήμερο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, από τις 29 Ιουλίου μέχρι τις 2 Αυγούστου. Σκοπός του σεμιναρίου ήταν να μεταφερθεί η τεχνογνωσία για την παρακολούθηση των οικοτόπων και ειδών σε στελέχη του Δασαρχείου, των Δασικών Υπηρεσιών και του Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Οίτης, Κοιλιάδας Σπερχείου & Μαλιακού Κόλπου. Το πρόγραμμα περιελάμβανε τρεις ημέρες θεωρητική κατάρτιση και τρεις ημέρες πρακτική άσκηση στο πεδίο, και συγκεκριμένα στην Οίτη. Το ίδιο

πρόγραμμα θα επαναληφθεί στο όρος Καλλίδρομο το φθινόπωρο.

Μια ακόμη πολύ σημαντική καταγραφή ήρθε να προστεθεί στις πολλές που έχουν γίνει στη διάρκεια υλοποίησης του έργου. Τα εποχικά λιμνία, εκτός της σπάνιας και ενδημικής χλωρίδας που βρίσκεται σε αυτά, αποτελούν και ενδιαίτημα άλλων σπάνιων ειδών της πανίδας, όπως ο Μαυροπελαργός *Ciconia nigra*. Πιο συγκεκριμένα, την Πέμπτη 5 Σεπτεμβρίου, κατά την επίσκεψή μας στη λίμνη Νευρόπολη στο όρος Καλλίδρομο είχαμε την ευκαιρία να θαυμάσουμε 7 άτομα του σπάνιου αυτού είδους. Όπως για όλα τα μεταναστευτικά είδη, είναι η εποχή για να ξεκινήσουν το μακρινό ταξίδι τους προς την Αφρική.

Όσον αφορά τα έργα για τη διαχείριση των επισκεπτών, τα οποία υλοποιούνται από την Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας αυτό το διάστημα, οι εργασίες έχουν ολοκληρωθεί και όλες οι ενημερωτικές για τους επισκέπτες πι-

νακίδες έχουν τοποθετηθεί. Θετικά σχόλια λαμβάνουμε για την ολοκλήρωση των δύο περιπατητικών μονοπατιών που έχουν σχεδιαστεί και υλοποιηθεί από το έργο.

Τη Δευτέρα 16 Σεπτεμβρίου 2019 το έργο συμμετείχε σε εκδήλωση δικτύωσης έργων LIFE που υλοποιούνται στην Ελλάδα και στην Ιταλία. Πάνω από 40 συνολικά στελέχη, μεταξύ των οποίων περιβαλλοντολόγοι, δασολόγοι, βιολόγοι, κτηνίατροι, γεωπόνοι, υπεύθυνοι επικοινωνίας και δράσεων ενημέρωσης από την Ελλάδα και την Ιταλία είχαν την ευκαιρία να παρουσιάσουν τα περιβαλλοντικά έργα που υλοποιούν ή έχουν υλοποιήσει σε 7 έργα LIFE συγχρηματοδοτούμενα από ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους. Το έργο παρουσιάστηκε στη συνάντηση από την κα Ζήνα Γεωργούλια της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας. Το πρόγραμμα της δικτύωσης περιελάμβανε και επίσκεψη στην περιοχή υλοποίησης του έργου LIFE PRIMED, Palo Laziale, όπου τα στελέχη της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας είχαν τη δυνατότητα να ανταλλάξουν απόψεις σχετικά με την προστασία των εποχικών λιμνίων με ειδικούς από την Ιταλία.

Χρήστος Γεωργιάδης

Άποψη του κάμπου του Σπερχείου (φωτ. Άρης Βιδάλης)

Το έργο συγχρηματοδοτείται από το χρηματοδοτικό μέσο LIFE της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ευχαριστούμε θερμά τη VODAFONE, υποστηρικτή του έργου LIFE11 NAT/GR/1014, «ForOpenForests».

LIFE17 NAT/GR/000511

Στο διάστημα που προηγήθηκε πραγματοποιήθηκε παρακολούθηση των υφιστάμενων εποχικών λιμνίων αλλά και έρευνα για νέες θέσεις. Η ομάδα βοτανικών της ΕΕΠΦ, υπό την καθοδήγηση του Κώστα Βιδάκη, συνεχίζει να μελετά τις νέες θέσεις παρουσίας του οικοτόπου προτεραιότητας 3170* (εποχικά μεσογειακά λιμνία) στην ανατολική πλευρά του Νέστου. Υπήρξαν επαφές με το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας ώστε να προστεθεί στη λίστα των οικοτόπων της περιοχής Natura 2000.

Τον Ιούλιο, συνεργάτες του Πανεπιστημίου Sapienza, ειδικοί στη χλωρίδα και τις φυτοκοινωνίες των εποχικών λιμνίων, επισκέφθηκαν και αξιολόγησαν όλες τις γνωστές θέσεις εποχικών λιμνίων. Μετά από αυτή την επίσκεψη επιβεβαιώθηκε η παρουσία του οικοτόπου προτεραιότητας «Μεσογειακά εποχικά λιμνία – 3170*» και στη θέση Λάζαρος, στην ανατολική όχθη του ποταμού Νέστου.

Τη Δευτέρα 16 Σεπτεμβρίου 2019 οργανώθηκε εκδήλωση δικτύωσης μεταξύ έργων LIFE που υλοποιούνται στην Ελλάδα και στην Ιταλία. Πάνω από 40 συνολικά στελέχη, όπως περιβαλλοντολόγοι, δασολόγοι, βιολόγοι, κτηνίατροι, γεωπόνοι, καθώς και υπεύθυνοι επικοινωνίας και δράσεων Ενήμερωσης από την Ελλάδα και την Ιταλία, παρουσίασαν τα περιβαλλοντικά έργα που υλο-

ποιούν ή έχουν υλοποιήσει σε 7 έργα LIFE, τα οποία συγχρηματοδοτούνται από ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους. Το έργο παρουσιάστηκε στη συνάντηση από τον κύριο Vito Emanuele Cambria, ο οποίος ήταν και υπεύθυνος για την οργάνωση της συνάντησης. Το πρόγραμμα της δικτύωσης περιελάμβανε και επίσκεψη στην περιοχή υλοποίησης του έργου Palo Laziale, κι εκεί οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να ανταλλάξουν απόψεις σχετικά με την προστασία των εποχικών λιμνίων.

Τον Σεπτέμβριο τοποθετήθηκαν δύο μετεωρολογικοί σταθμοί στην ανατολική όχθη του Νέστου. Ο πρώτος σταθμός τοποθετήθηκε στο εποχικό λιμνίο στη θέση Λάζαρος και θα καταγράφει μετεωρολογικά δεδομένα που επεξεργάζονται ειδικοί του ΕΛΓΟ-ΔΗΜΗΤΡΑ στην Ελλάδα και της ARSIAL στην Ιταλία. Ο δεύτερος σταθμός τοποθετήθηκε στο παρόχθιο δάσος σε κοντινή απόσταση από τον πρώτο, και

θα καταγράφει δεδομένα κάτω από την κόμη των δέντρων. Η επεξεργασία των δεδομένων αυτών θα συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση των επιδράσεων των κλιματικών αλλαγών στους οικοτόπους προτεραιότητας στόχων του έργου.

Οι ενημερωτικές πινακίδες του έργου τυπώθηκαν στα αγγλικά και στα ιταλικά και έχουν τοποθετηθεί στην ιταλική περιοχή του έργου. Σύντομα θα γίνει η τοποθέτησή τους και στην περιοχή του Νέστου (ελληνικά και αγγλικά).

Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του έργου, η οποία λειτουργεί στα αγγλικά στη διεύθυνση www.lifeprimed.eu. Γίνεται προετοιμασία ώστε να είναι διαθέσιμη σύντομα στα ελληνικά και τα ιταλικά. Το έργο έχει επίσης σημαντική παρουσία στα κοινωνικά δίκτυα, με λογαριασμούς στα Facebook και Instagram.

Χρήστος Γεωργιάδης

Το έργο συγχρηματοδοτείται από το χρηματοδοτικό μέσο LIFE της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

LIFE14/GIE/GR/000026

Η υλοποίηση του έργου LIFE της Εταιρίας μας, με κωδικό LIFE14/GIE/GR/000026 και ακρωνύμιο LIFE Natura Themis, προχωράει κανονικά και σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα.

Η λειτουργία της εφαρμογής συνεχίζεται και λαμβάνουμε καταγγελίες, ενώ συνεχώς αυξάνονται οι χρήστες. Η ομάδα του έργου προώθησε τις καταγγελίες που έλαβε στις αρμόδιες αρχές της Κρήτης. Για όλες τις καταγγελίες που στείλαμε λάβαμε απάντηση από τις αρμόδιες αρχές της Κρήτης ότι θα τις εξετάσουν.

Επίσκεψη δικτύωσης του Εθνικού Σημείου Επαφής LIFE Κύπρου στο έργο LIFE Natura Themis πραγματοποιήθηκε το διήμερο 4 και 5 Ιουλίου 2019. Το Εθνικό Σημείο Επαφής LIFE είναι δομή του Υπουργείου Περιβάλλοντος Κύπρου με αποστολή την υποστήριξη και παροχή τεχνογνωσίας σε φορείς και υπηρεσίες που επιθυμούν να υποβάλουν και να υλοποιήσουν προγράμματα χρηματοδοτούμενα από το χρηματοδοτικό εργαλείο LIFE. Το Τμήμα Περιβάλλοντος του κυπριακού Υπουργείου υλοποιεί ως επικεφαλής δικαιούχος το έργο «Cyprus Capacity Building for LIFE – Cyclamen» LIFE14 CAP/CY/000006. Στόχος του έργου αυτού είναι η ενδυνάμωση και η ενίσχυση του Κυπρι-

ακού Εθνικού Σημείου Επαφής του Προγράμματος για το Περιβάλλον και τη Δράση για το Κλίμα – LIFE, για την αποτελεσματικότερη συμμετοχή της Κύπρου στο Πρόγραμμα και την αύξηση της απορρόφησης κονδυλίων μέσω επιτυχών προτάσεων. Στο πλαίσιο των δράσεων δικτύωσης των έργων LIFE οργανώθηκε ταξίδι στην Κρήτη προκειμένου οι Κύπριοι συνάδελφοι να γνωρίσουν από κοντά τα έργα που υλοποιούνται από υπηρεσίες και φορείς του νησιού.

Το Πανεπιστήμιο Κρήτης-Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης, ο Πολιτιστικός και Λαογραφικός Σύλλογος Μοχού «Η Πρόοδος» και το Κοινωνικο-οικο-πολιτιστικό Δίκτυο Χερσονήσου (Κ.ΟΙ.ΠΟ.ΔΙ. Χερσονήσου) συνδιοργάνωσαν ημερίδα με θέμα «Δικαίωμα και ευθύνη για το περιβάλλον» την Παρασκευή 19 Ιουλίου 2019. Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στο Πνευματικό Κέντρο Αγίου Γεωργίου Ενορίας Μοχού. Κατά τη διάρκεια της ημερίδας συζητήθηκαν θέματα όπως η περιβαλλοντική νομοθεσία και η εφαρμογή της Οδηγίας για την Περιβαλλοντική Ευθύνη, οι οικοσυστημικές υπηρεσίες και η διοικητική διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών του Δικτύου NATURA 2000 στην Κρήτη, η επίδραση και οι επιπτώσεις

της απουσίας χωρικού σχεδίου για την αγροτική γη, η περιβαλλοντική προστασία σε περιόδους οικονομικής κρίσης και άλλα συναφή θέματα, ενώ υπήρξε χρόνος για ερωτήσεις και συζήτηση με τους συμμετέχοντες.

Για 3η συνεχή χρονιά το Πρόγραμμα LIFE NATURA THEMIS και συγκεκριμένα το Παρατηρητήριο Περιβαλλοντικού Δικαίου Δυτικής Κρήτης στήριξαν το Θερινό Σχολείο Περιβαλλοντικής Δημοσιογραφίας που διοργανώνεται κάθε χρόνο στα Χανιά από το Ινστιτούτο Επαγγελματικού Τύπου και το Τμήμα Δημοσιογραφίας & ΜΜΕ του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Συγκεκριμένα, η κλιματική αλλαγή και οι φυσικές καταστροφές βρέθηκαν στο επίκεντρο της ανοικτής εσπερίδας που διοργανώθηκε στο Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Πλατανιά στο πλαίσιο του Θερινού Σχολείου. Η δικηγόρος και συνεργάτιδα του Παρατηρητηρίου Περιβαλλοντικού Δικαίου Δυτικής Κρήτης κα Εύη Τζινευράκη αναφέρθηκε με εισήγησή της στις αποζημιώσεις από τις φυσικές καταστροφές στην Ελλάδα, ενώ η συντονίστρια του Παρατηρητηρίου κα Μαρία Μανιαδάκη αναφέρθηκε στο Πρωτόκολλο του Κίото και στη Συμφωνία των Παρισίων για την κλιματική αλλαγή.

Το Πανεπιστήμιο Κρήτης-Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης και ο Πολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Αγίας Μαρίας «Τα Θεοδωρού», σε

Το έργο συγχρηματοδοτείται από το χρηματοδοτικό μέσο LIFE της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

μια προσπάθεια ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των κατοίκων και επισκεπτών της ευρύτερης περιοχής της Αγίας Μαρίνας, διοργάνωσαν εκδήλωση ενημέρωσης με τίτλο «Περιοχές NATURA 2000. Φύση και άνθρωπος: Μαζί ή απέναντι;».

Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε τη Δευτέρα 12 Αυγούστου 2019 στο Χαζέριο Πολιτιστικό Κέντρο της Αγίας Μαρίνας Χανίων με στόχο τη γνωριμία του κοινού με τις προστατευόμενες περιοχές NATURA 2000, τη βιοποικιλότητα και τα προστατευό-

μενα είδη της χλωρίδας και πανίδας της περιοχής, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις πολιτών και φορέων στην προστασία και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος.

Πραγματοποιήθηκε τη Δευτέρα 16 Σεπτεμβρίου 2019 εκδήλωση δικτύωσης μεταξύ έργων LIFE που υλοποιούνται στην Ελλάδα και στην Ιταλία. Πάνω από 40 συνολικά στελέχη, περιβαλλοντολόγοι, δασολόγοι, βιολόγοι, κτηνίατροι, γεωπόνοι, υπεύθυνοι επικοινωνίας και δράσεων ενημέρωσης από την Ελλάδα και

την Ιταλία, μπόρεσαν να παρουσιάσουν τα περιβαλλοντικά έργα που υλοποιούν ή έχουν υλοποιήσει σε 7 έργα LIFE, με συγχρηματοδότηση από ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους.

Τον συντονισμό της διοργάνωσης της συνάντησης είχε, από ιταλικής πλευράς, ο κος Vito Emanuele Cambria στο πλαίσιο του έργου LIFE PRIMED, σε συνεργασία με στελέχη του τμήματος Βιολογίας Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου Sapienza της Ρώμης.

Χρήστος Γεωργιάδης

Η κολυμβητική περίοδος του 2019 έληξε με την πλειονότητα των ακτών, μαρινών και σκαφών να πληρούν τα αυστηρά κριτήρια του προγράμματος Γαλάζια Σημαία. Οι επισκέψεις έγιναν ως επί το πλείστον απροειδοποίητα, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η αποτελεσματική εφαρμογή των κριτηρίων.

Οι αξιολογητές της ΕΕΠΦ και του διεθνούς γραφείου διαπίστωσαν ελλείψεις που αφορούσαν την παροχή υπηρεσιών προς τους λουόμενους και επισκέπτες, την καθαριότητα, την ορθή πληροφόρηση, την ασφάλεια λουομένων και επισκεπτών, καθώς και δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος. Παράλληλα, η γραμματεία του Προγράμματος δέχθηκε καταγγελίες οι οποίες αξιολογήθηκαν και διε-

ρηνήθηκαν ώστε να διατηρηθεί η απαιτούμενη ποιότητα στις βραβευμένες ακτές. Οι ελλείψεις σε κάποιες περιπτώσεις ήταν μικρές και διορθώθηκαν άμεσα, σε άλλες ήταν πιο σημαντικές και οδήγησαν έως και στην αφαίρεση του βραβείου της Γαλάζιας Σημαίας. Δεκαεπτά (17) ακτές έχασαν φέτος τη βράβευση, καθώς δεν πληρούσαν τα υποχρεωτικά κριτήρια του Προγράμματος. Οι ακτές αποσύρθηκαν από τον εθνικό και διεθνή κατάλογο των βραβεύσεων για το 2019. Να σημειώσουμε όμως ότι η ποιότητα των υδάτων στις συγκεκριμένες ακτές συνεχίζει να είναι εξαιρετική.

Σημαντικός είναι ωστόσο ο αριθμός των ακτών αλλά και μαρινών που αποτελούν παράδειγμα προς μίμηση όχι μόνο σε εθνικό αλλά και σε διεθνές επί-

ΓΑΛΑΖΙΑ ΣΗΜΑΙΑ

πεδο, δεδομένου ότι έφτασαν σε αξιόπεινο σημείο πληρότητας των κριτηρίων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι χρόνο με τον χρόνο αυξάνεται ο αριθμός των βραβευμένων με Γαλάζια Σημαία ακτών, που δια-

Το Πρόγραμμα απευθύνεται σε Δήμους και συνεργαζόμενους ιδιώτες φορείς που διαχειρίζονται οργανωμένες ακτές και μαρίνες σε 50 χώρες. Εθνικός χειριστής του Προγράμματος στην Ελλάδα είναι η ΕΕΠΦ. Για να απονεμηθεί η «Γαλάζια Σημαία», απαιτούνται καθαρή θάλασσα και ακτή, άρτια οργάνωση και καλές υπηρεσίες, ασφάλεια λουομένων και επισκεπτών, περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και προστασία της ακτής και του παράκτιου χώρου.

θέτουν πρόσβαση για τα ΑΜΕΑ μέσα στο νερό, κάτι που δείχνει το σταθερό ενδιαφέρον των διαχειριστών για συνεχή βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών, δεδομένου ότι η πρόσβαση στο νερό δεν αποτελεί υποχρεωτικό κριτήριο του Προγράμματος.

Οι νέες αιτήσεις υποψηφιότητας για την κολυμβητική περίοδο του 2020 ετοιμάζονται και σύντομα θα αποσταλούν στους διαχειριστές, με καταληκτική ημερομηνία τη 13η Δεκεμβρίου του 2019. Σύμφωνα με τις διαδικασίες του Προγράμματος, οι αιτήσεις, μετά τον απαιτούμενο προ-έλεγχο από τα στελέχη της ΕΕΠΦ, θα προωθηθούν στα μέλη της Εθνικής Επιτροπής Κρίσεων, που θα συνεδριάσει στα τέλη Ιανουαρίου του 2020. Η εισήγηση των μελών της Εθνικής Επιτροπής Κρίσεων με τις προτεινόμενες βραβεύσεις θα προωθηθεί στη Διεθνή Επιτροπή Κρίσεων για την τελική απόφαση των ακτών, μαρινών και τουριστι-

κών σκαφών που θα βραβευθούν με τη Γαλάζια Σημαία το 2020.

Ετήσια συνάντηση εθνικών χειριστών προγράμματος Γαλάζια Σημαία 2019

Κάθε χρόνο, οι εθνικοί χειριστές του Προγράμματος Γαλάζια Σημαία από όλο τον κόσμο συναντιούνται για να συζητήσουν και να ανταλλάξουν ιδέες σχετικά με τη στρατηγική, τα τεχνικά ζητήματα, τις καλές πρακτικές και άλλα θέματα. Η φετινή συνάντηση πραγματοποιήθηκε στις 8 και 9 Οκτωβρίου στο Μπλάκπουλ (Blackpool) της Αγγλίας με διοργανωτή την οργάνωση Keep Britain Tidy, τον εθνικό χειριστή του Προγράμματος στην Αγγλία. Συμμετείχαν περισσότεροι από 50 εκπρόσωποι, από 39 χώρες.

Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε στο Imperial Hotel, ένα ξενοδοχείο του 19ου αιώνα, που θυμίζει την πολυτέλεια και τη γοητεία της βικτοριανής ακμής του διάσημου θέρετρου, με όλες τις

ανέσεις της σύγχρονης ζωής. Στη συνάντηση παρουσιάστηκαν νέες ιδέες για τη συνεχή βελτίωση του Προγράμματος στο μέλλον. Μία από αυτές, το νέο «μέλος» που προστέθηκε στην οικογένεια του Προγράμματος, ο Terry η χελώνα, μια χειροποίητη κούκλα που δημιουργήθηκε από παλιές Γαλάζιες Σημαίες και σκοπός της είναι να ταξιδέψει σε όλο τον κόσμο με στόχο την ευαισθητοποίηση του κοινού και την καταπολέμηση της ρύπανσης από πλαστικά. Το ταξίδι του θα ξεκινήσει από τη Νότιο Αφρική, όπου τώρα διανύουν την κολυμβητική τους περίοδο, και θα επισκεφθεί αρκετές χώρες μέσα στο 2020, με πιθανό προορισμό και τη χώρα μας!

Κάθε χρόνο, η χώρα στην οποία πραγματοποιείται η συνάντηση παρουσιάζει κάποιες καλές πρακτικές που εφαρμόζονται εκεί. Φέτος, είχαμε τη χαρά να παρακολουθήσουμε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα το οποίο υλοποιούν οι ναυαγοσώστες σε ακτές που συμμετέχουν στο Πρόγραμμα για θέματα ασφαλείας και προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Μέρος του προγράμματος παρουσιάστηκε σε μαθητές Δημοτικού σχολείου της περιοχής που ήρθαν στη συνάντηση. Τα παιδιά έμαθαν με βιωματικό τρόπο για τους κινδύνους που μπορεί να παρουσιαστούν στην ακτή, τα σημεία που πρέπει να προσέξουν αλλά και πώς να αντιμετωπίσουν δυσμενείς καταστάσεις στις οποίες μπορεί να βρεθούν.

Για μια ακόμη φορά, η συνάντηση ήταν ιδιαίτερα εποικοδομητική. Το πολύ καλό κλίμα συνεργασίας μεταξύ των συμμετεχόντων και η ζεστή φιλοξενία των διοργανωτών συνέθεσαν μια συνέντευξη πλούσια σε εμπειρίες και ευχαρίστες στιγμές! Το ραντεβού ανανεώθηκε για την επόμενη χρονιά, στην Πορτογαλία. .

Δαρεία-Νεφέλη Βουρδουμπά
Υπεύθυνη Συντονισμού
Προγράμματος Γαλάζια Σημαία

Οργανώσεις και φορείς μέλη του Δικτύου Συνεργασίας για το Θαλάσσιο Περιβάλλον, που υποστηρίζει το Κοινωνικό Φιλάνθρωπο Ίδρυμα Αθανάσιου Κ. Λασκαρίδη, κινητοποιήθηκαν από την Ομάδα Καθαρισμών του Δικτύου και έλαβαν μέρος σε συμβολικό καθαρισμό του υδροβιότοπου της Βραυρώνας, στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Εθελοντικού Καθαρισμού Ακτών 2019.

Την Παρασκευή 18 Οκτωβρίου εθελοντές, στελέχη και μέλη του ΔΣ της ΕΕΠΦ, συμμετείχαν στη δράση αυτή, που συγκεντρώσε συνολικά περισσότερους από 50 εθελοντές, εκπροσώπους διαφόρων οργανώσεων και φορέων, οι οποίοι καθάρισαν από κοινού τον υδροβιότοπο της Βραυρώνας δίνοντας το μήνυμα της ευρείας συνεργασίας για την αποτελεσματική προστασία του παράκτιου περιβάλλοντος της χώρας μας. Τη διεθνή διάσταση σε αυτή την προσπάθεια έδωσε η συμμετοχή 15 Αμερικανών σπουδαστών του Διεθνούς Κέντρου Ελληνικών και Μεσογειακών Σπουδών αλλά και της διευθύντριας της Αυστραλιανής Ένωσης Προστασίας Θαλάσσιου Περιβάλλοντος – AUSMERA, Julie Nash.

Ο καθαρισμός πραγματοποιήθηκε εκεί μετά από πρόταση του Φορέα Διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου Σχινιά - Μαραθώνα, Υμηττού και ΝΑ Αττικής και της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας, καθώς η συγκεκριμένη περιοχή συγκεντρώνει

Καθαρισμός υδροτόπου Βραυρώνας

πολλά απορρίμματα. Στον καθαρισμό της Βραυρώνας συμμετείχαν εκπρόσωποι από τους: Κοινωνικό Φιλάνθρωπο Ίδρυμα Αθανάσιου Κ. Λασκαρίδη, Πρόγραμμα BlueCycle του Κοινωνικού Φιλάνθρωπου Ίδρυματος Αικατερίνης Λασκαρίδη, Ινστιτούτο Ομάδα για τον Κόσμο, HELMERA, ΕΕΑΑ, Let's do it Greece και The People's Trust. Στη δράση συμμετείχαν και μέλη του Συνδέσμου Βιομηχανιών Πλαστικών Ελλάδος, καθώς και εθελοντές τοπικών περιβαλλοντικών συλλόγων.

Στη συλλογή των απορριμμάτων χρησιμοποιήθηκαν επαναχρησιμοποιήσιμα υλικά (γάντια, σάκοι) ενώ τους 15 γεμάτους με απορρίμματα σάκους συνέλεξε η Ελληνική Εταιρεία Αξιοποίησης Ανακύκλωσης (ΕΕΑΑ), με σκοπό τον διαχωρισμό και την επαναξιοποίηση ανακυκλώσιμων υλικών. Συνολικά συγκεντρώθη-

καν 200 kg απορριμμάτων, από τα οποία τα 84kg ήταν διάφορα πλαστικά, τα 17 kg σίδερα, τα 6kg σακούλες νάιλον και τα 3 kg αλουμίνιο.

Την ίδια ημέρα, παράλληλες δράσεις καθαρισμού ακτών ανά την Ελλάδα πραγματοποιήσαν και άλλα μέλη του Δικτύου Συνεργασίας για το Θαλάσσιο Περιβάλλον και πιο συγκεκριμένα, το Ίδρυμα Λαμπράκη στη Ραφήνα με τη συμμετοχή 300 μαθητών Α'βάθμιας και Β'βάθμιας εκπαίδευσης από τα: 17ο Γυμνάσιο Περιστερίου, 3ο Γυμνάσιο Αιγάλεω, 2ο ΕΠΙΑΔ Ιλίου και 1ο Δημοτικό Σχολείο Ραφήνας, το Medasset και το Ελληνικό Κέντρο Θαλασσιών Ερευνών σε Γλυφάδα και Ανάβυσσο, το i-Sea στη Θεσσαλονίκη και το Εργαστήριο Θαλάσσιας Γεωλογίας και Φυσικής Ωκεανογραφίας του Παν/μίου Πατρών στην Αχαΐα.

Green Key

Το 2019 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μία από τις πιο αποδοτικές χρονιές για το διεθνές πρόγραμμα Green Key.

Με 81 νέες συμμετοχές, φτάνουμε τις 403 βραβευμένες τουριστικές επιχειρήσεις για φέτος. Η Ελλάδα συνεχίζει να κατέχει την 3η θέση διεθνώς ανάμεσα στις 66, πλέον, χώρες που συμμετέχουν στο πρόγραμμα.

Για άλλη μια χρονιά βασικός παράγοντας στην επιτυχία του προγράμματος είναι η συχνή επαφή με τους επαγγελματίες του κλάδου και τους κλαδικούς φορείς του τουρισμού, όπως το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (ΞΕΕ), η Πανελλήνια Ομοσπονδία Ξενοδόχων (ΠΟΞ),

ο Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), η Ομοσπονδία Τουριστικών Πρακτόρων Ελλάδας (FEDHATTA), η Πανελλήνια Ομοσπονδία Διευθυντών Ξενοδοχείων Ελλάδος (ΠΟΔΙΞ) και οι κατά τόπους Ενώσεις Ξενοδόχων.

Το 2019, το Green Key έλαβε μέρος στις ακόλουθες εκθέσεις και σεμινάρια:

Τουριστικές εκθέσεις

■ 8-11 Φεβρουαρίου, HORECA: στο πλαίσιο της Γενικής Συνέλευσης του ΞΕΕ

■ 13 Φεβρουαρίου, 3o Forum για τα Μικρά Καταλύματα της Ελλάδας, που πραγματοποιήθηκε στο ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία.

■ 8-10 Νοεμβρίου, Philoxenia International Tourism Exhibition: Έκθεση που δίνει τη δυνατότητα στους επαγγελματίες του κλάδου να προβάλλουν τις επιχειρήσεις τους, αλλά και στην αυτοδιοίκηση να παρουσιάσει τις ομορφιές των ελληνικών προορισμών. Πραγματοποιείται στη Θεσσαλονίκη.

■ 14-16 Νοεμβρίου, Green Panorama: Έκθεση με θέμα τον εναλλακτικό τουρισμό και τη γαστρονομία της Ελλάδας

■ 15-18 Νοεμβρίου, 100% Hotel Show: Έκθεση που δίνει έμφαση στις σύγχρονες ανάγκες των ξενοδόχων, το 100% Hotel Show αναπτύσσει και παρουσιάζει νέες, εξειδικευμένες εκθεσιακές ενότητες, με λύσεις τεχνολογίας για ξενοδοχεία, προϊόντα και υπηρεσίες στον τομέα του Housekeeping

■ 23-25 Νοεμβρίου, XENIA: Έκθεση στοχευμένη αποκλειστικά στους ξενοδόχους και τους επαγγελματίες του ευρύτερου ξενοδοχειακού κλάδου

Εκπαιδευτικά σεμινάρια

■ 25 και 26 Φεβρουαρίου: Παρουσίαση του προγράμματος στην Ένωση Ξενοδόχων Ρεθύμνου

■ 12 Νοεμβρίου: Συμμετοχή και παρουσίαση των οικο-

λογικών σημάτων ποιότητας Green Key και Γαλάζια Σημεία στο πλαίσιο του Σεμιναρίου «ConsumelessMED», που πραγματοποιήθηκε στο Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος.

■ 12 Νοεμβρίου: Ομιλία μας σε σεμινάριο για τον εναλλακτικό τουρισμό, με διοργανωτή το Travel Media Application.

■ 30 Νοεμβρίου: Παρουσίαση του προγράμματος και συμμετοχή σε πάνελ στη Σχολή Μωραΐτη στο πλαίσιο του ΣΑΣΜ Forum 2019, του Συλλόγου Αποφοίτων Σχολής Μωραΐτη, με θέμα «Βιώσιμη ανάπτυξη και Ελληνικός Τουρισμός».

Για 3η συνεχόμενη χρονιά εκπρόσωποι του προγράμματος Green Key συμμετείχαν ως μέλη των Κριτικών Επιτροπών δύο έγκριτων Εθνικών Τουριστικών Βραβείσεων, όπως τα Greek Hospitality Awards 2019 (18 Ιανουαρίου) και τα Tourism Awards 2019 (9 Απριλίου).

Μέλημά μας είναι οι τουριστικές επιχειρήσεις μέσω του Green Key να συμμετέχουν έμπρακτα στις δράσεις βιώσιμης ανάπτυξης στη βιομηχανία του τουρισμού, προστατεύοντας το περιβάλλον, μειώνοντας το ενεργειακό της αποτύπωμα, μειώνοντας τη σπατάλη των φυσικών πόρων και βελτιώνοντας τις περιβαλλοντικές συνθήκες σε τοπικό επίπεδο και σε παγκόσμια κλίμακα.

Νατάσσα Αντωνοπούλου

Υπεύθυνη Συντονισμού

του Προγράμματος

Ματούλα Συρίγου

Γραμματέα του Προγράμματος

Παρουσίαση του προγράμματος, καθώς και τον πλήρη κατάλογο των ξενοδοχειακών μονάδων που βραβεύονται με το σήμα οικολογικής ποιότητας Green Key θα βρείτε και στον ιστοχώρο του προγράμματος στη διεύθυνση <http://www.greenkey.gr>

Δράσεις σχολείων για την κλιματική αλλαγή

Αγαπητές/οί εκπαιδευτικοί, Σας ευχόμαστε μια καλή και δημιουργική σχολική χρονιά.

Με την επιστολή αυτή απευθυνόμαστε σε όλους τους εκπαιδευτικούς που συμμετέχουν στα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης της ΕΕΠΦ και είναι ενεργοί και ευαισθητοποιημένοι στα περιβαλλοντικά ζητήματα. Απευθυνόμαστε σε όλους εσάς που κάνετε πράξη όλο τον χρόνο την περιβαλλοντική εκπαίδευση.

Στις 20 και 27 Σεπτεμβρίου γίνονται σε όλο τον κόσμο δράσεις σχετικές με την κλιματική αλλαγή. Οι κινητοποιήσεις και οι δράσεις των μαθητών ξεκίνησαν από την Γκρέτα Τούνμπεργκ. Το όνομα της 16χρονης Γκρέτα είναι συνώνυμο με το παγκόσμιο κίνημα των σχολικών απεργιών, που ξεκίνησε πριν από έναν χρόνο κατά της κλιματικής αλλαγής. Η Γκρέτα πήρε την πρωτοβουλία μετά από μια συζήτηση που έκαναν στο σχολείο της για την κλιματική αλλαγή. Είχε πει τότε χαρακτηριστικά: «Κάποιοι αφήνουν τα πράγματα να περάσουν. Εγώ δεν μπορώ να το κάνω. Στο σχολείο μάς έδειξαν μια ταινία για τα πλαστικά στους ωκεανούς, τις πολικές αρκούδες που λιμοκτονούσαν κ.λπ. Από τότε οι εικόνες αυτές δεν έφευγαν από το μυαλό μου και αποφάσισα να αναλάβω δράση». Η ευκαιρία που ζητούσε η Γκρέτα δόθηκε μετά τις καταστροφικές πυρκαγιές πέρσι το καλοκαίρι στη Σουηδία, που κατέστρεψαν τεράστιες εκτάσεις ως την Αρκτική. Στις 20 Αυγούστου 2018 στάθηκε μόνη της μπροστά στο κοινοβούλιο και διαμαρτυρήθηκε για την κλιματική αλλαγή. Η απεργία της συνεχίστηκε κάθε Παρασκευή πρωί και το παράδειγμα της έφτασε σε κάθε γωνιά της Γης μέσα από το κίνημα «Fridays for Future» (Παρα-

σκευές για το μέλλον).

Το παράδειγμα της Γκρέτα μας συγκλονίζει όλους για την αποφασιστικότητα, τη μαχητικότητα αλλά και για το ότι με τις πράξεις της ενέπνευσε εκατομμύρια μαθητές να κινητοποιηθούν σε όλο τον κόσμο. Η ΕΕΠΦ μέσα από τα πέντε προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης περνάει τα μηνύματα αυτά στην κατεύθυνση της εκπαίδευσης για την αειφορία.

Εκατοντάδες χιλιάδες μαθητές και εκπαιδευτικοί σε όλο τον κόσμο δουλεύουν αθόρυβα αλλά ουσιαστικά για να αλλάξει το κλίμα κυριολεκτικά αλλά και μεταφορικά, γιατί «Σκεφτόμαστε παγκόσμια και δρούμε τοπικά». Η Γκρέτα, μιλώντας στην τελευταία συνεδρίαση της Επιτροπής Περιβάλλοντος, απευθυνόμενη στους ευρωβουλευτές και τους ηγέτες του κόσμου είπε: «Θέλω να δράσετε όπως θα δρούσατε αν είχε πάρει φωτιά το σπίτι σας. Αν είχαμε καταλάβει ότι το σπίτι μας καίγεται, ότι σε λίγο δεν θα έχουμε σπίτι, δεν θα κάναμε τρεις έκτακτες συνόδους για το Brexit και καμία για την καταστροφή του πλανήτη, δεν θα συνεχίζαμε να κάνουμε ταξίδια με υπερηχητικά αεροσκάφη και δεν θα συζητούσαμε για

το πώς οι μεγάλοι όμιλοι θα αυξήσουν τα κέρδη τους...». Ενώνουμε κι εμείς τη φωνή μας με τη φωνή της Γκρέτα και συνυπογράφουμε το υστερόγραφο της. «Το μέλλον είναι πλέον στα χέρια σας. Χρειάζεται θάρρος, χρειάζεται αποφασιστικότητα για να κάνουμε αυτό που πρέπει. Κάντε το. Σας ικετεύω, μην απογοητεύσετε εμένα και τους συμμαθητές μου, που βγαίνουμε στον δρόμο ζητώντας να μας ακούσετε».

Στο πλαίσιο αυτό ενδεικτικά αναφέρονται πιο κάτω οι δράσεις των σχολείων:

1ο Δημοτικό Σχολείο N. Ιωνίας

Συμμετέχουμε στην εβδομάδα δράσεων για την κλιματική αλλαγή (20-27 Σεπτεμβρίου 2019) με αφίσες ενημέρωσης, τις οποίες δημιουργήσαμε και τοποθετήσαμε έξω από το σχολείο. Οι αφίσες έγιναν στο πλαίσιο της δραστηριότητας που πραγματοποιήσαμε στην τάξη, χρησιμοποιώντας το εκπαιδευτικό υλικό της WWF «Κλιματική αλλαγή: προβλήματα & λύσεις (7-9 ετών)». Περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να δείτε στο ηλεκτρονικό περιοδικό της τάξης μας *Βάζουμε Στόχο!*: <https://schoolpress.sch.gr/1dimnioniaatt/?p=588>.

Μελετήσαμε μικρές καθημερινές συνήθειες που μπορούμε να υιοθετήσουμε και θα βοηθήσουν έτσι στην κλιματική σταθερότητα του πλανήτη κατασκευάζοντας και παίζοντας το επιδαπέδιο παιχνίδι «Το μαγικό 24ωρό μου», το οποίο περιλαμβάνει απλές πρακτικές για τη μείωση του οικολογικού μας αποτυπώματος.

Δημοτικό Σχολής Χατζήβεν

Την Παρασκευή 20 Σεπτεμβρίου η Σχολή Χατζήβεν συμμετείχε στην κίνηση Friday for the Future. Οι μαθητές και, που αγκαλιάζουν πάντα με ενθουσιασμό τις δράσεις μας για το περιβάλλον, έδειξαν για άλλη μια φορά πως το μέλλον του πλανήτη μας βρίσκεται σε καλά χέρια. Οι δράσεις ήταν πολλές. Τα παιδιά έκαναν τη δική τους έρευνα για το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, δημιούργησαν αφίσες με χρήσιμα μηνύματα, αποτύπωσαν με ζωγραφική καλές συνήθειες για το περιβάλλον, έφτιαξαν τα δικά τους επιτραπέζια παιχνίδια με θετικές και αρνητικές εντολές για το περιβάλλον, σχολίασαν πραγματικές εικόνες με σκοπό να αφυπνίσουν τον κόσμο, αλλά και μετέφεραν πολλές χρήσιμες συμβουλές στο σπίτι τους. Αυτή η ξεχωριστή Παρασκευή αφιερωμένη στο περιβάλλον πέρασε. Ο στόχος μας όμως συνεχίζεται. Όχι μόνο κάθε Παρασκευή, αλ-

λά καθημερινά. Συνεχίζουμε να κάνουμε ό,τι περνά από το χέρι μας. Σύνθημά μας «Αλλάξτε συνήθειες ή αλλάξτε πλανήτη».

4ο Δημοτικό Σχολείο Παιανίας

Οι μαθητές και μαθήτριες της Ε' και ΣΤ' τάξης δημιούργησαν αφίσες μέσα από τις οποίες εκφράζουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται την κλιματική αλλαγή.

Δημοτικό Σχολείο Χέρσου Κιλκίς

Την 27η Σεπτεμβρίου διοργανώσαμε δράσεις ενημέρωσης για το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής σε όλες τις τάξεις: παραμύθια για τη μόλυνση του περιβάλλοντος και βίντεο (Α+Β), ζωγραφιές, ενημέρωση και βίντεο (Γ+Δ) και κείμενα για την κλιματική αλλαγή (Ε+ΣΤ).

2ο Δημοτικό Σχολείο Πόλεως Ρόδου

Την Παρασκευή 27/9/2019 τα τμήματα Ε' 2 και ΣΤ' 2 του 2ου Δημοτικού Σχολείου Πόλεως Ρόδου, πραγματοποίησαν επίσκεψη-διαμαρτυρία στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής στην οδό Δημοκρατίας στη Ρόδο. Εκεί, αφού καθάρισαν το πάρκο από τα σκουπίδια, μοίρασαν στους επισκέπτες του πάρκου και στους περαστικούς φυλλάδια και σελιδοδείκτες, που κατασκεύασαν τα ίδια τα παιδιά και στα οποία έγραψαν μηνύματα

για το περιβάλλον με σκοπό να ευαισθητοποιήσουν τους πολίτες της Ρόδου. Το σύνθημά μας είναι «Σκέφτομαι παγκόσμια, δρω τοπικά». Οι κάτοικοι της Ρόδου, μετά το αρχικό ξάφνιασμα από την κινητοποίηση των μαθητών, έδιναν συγχρητηρία στα παιδιά για την πρωτοβουλία τους και τα ενθάρρυναν να συνεχίσουν το έργο τους, υποσχόμενοι ότι θα γίνουν αρωγοί της προσπάθειας.

Δημοτικό Σχολείο Αστυπάλαιας

Η Α' και Β' τάξη του Δημοτικού Σχολείου Αστυπάλαιας, μετά από συζήτηση στην τάξη και μελέτη σχετικού με την κλιματική αλλαγή ηλεκτρονικού υλικού, παρουσίασε στην αυλή του σχολείου το ομαδικό παιχνίδι «Ενεργειακά Στεφάνια».

Νηπιαγωγείο Κληματιάς Ιωαννίνων

Το Νηπιαγωγείο Κληματιάς σε συνεργασία με το συστεγασμένο Δημοτικό Σχολείο, στο πλαίσιο συμμετοχής του στο πρόγραμμα των Οικολογικών Σχολείων και της ευρύτερης ενασχόλησής του με την προσέγγιση των 17 στόχων βιώσιμης ανάπτυξης, εστιάζοντας στον 13ο στόχο που αφορά τη δράση για την κλιματική αλλαγή, πραγματοποίησε εθελοντικό καθαρισμό στο δασύλλιο του μεταβυζαντινού πάρκου Κληματιάς την Παρασκευή 27 Σεπτεμβρίου 2019.

Διεθνής Αποστολή στην Πορτογαλία

Δύο μαθητές από το 1ο ΓΕΛ Τρικάλων και το Γυμνάσιο Γαυρίου Άνδρου είχαν την ευκαιρία να εκπροσωπήσουν τη χώρα μας στη Διεθνή Αποστολή που διοργανώθηκε στην Πορτογαλία και να συνεργαστούν με μαθητές από τη Μάλτα, την Τουρκία και την Πορτογαλία για την παραγωγή κοινών άρθρων, φωτογραφιών και βίντεο, στο πλαίσιο του διεθνούς διαγωνισμού του δικτύου. Οι μαθητές μοιράζονται την εμπειρία τους μαζί μας.

«Λίγο καιρό μετά το τέλος αυτής της υπέροχης εμπειρίας, μπορώ να κοιτάξω πίσω και να πω με ενθουσιασμό πως πραγματικά αυτό το ταξίδι άξιζε τον κόπο. Είχα την τιμή να επιλεγθώ από την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, να ταξιδέψω ως την άλλη άκρη της Ευρώπης και να μείνω για μία εβδομάδα με παιδιά από όλο τον κόσμο σε μια μικρή πόλη μόλις λίγες ώρες μακριά από τη Λισαβόνα της Πορτογαλίας.

Στο πλαίσιο της Διεθνούς Περιβαλλοντικής Αποστολής στην Πορτογαλία για Νέους Δημοσιογράφους (YRE International Cork Mission Coruche 2019) κατάφερα να ενημερωθώ σε βάθος για καιρία περιβαλλοντικά προβλήματα, να δουλέψω σαν πραγματικός δημοσιογράφος, αλλά και να αλληλεπιδρώ με διαφορετικούς ανθρώπους και μοναδικές κουλτούρες.

Αυτή η εμπειρία με ώθησε στο να σέβομαι ακόμα περισσότερο τη φύση γύρω μου και μου έδωσε τα φώτα και τις γνώσεις για την ανάπτυξη μιας εναλλακτικής επιχειρηματικότητας, πιο

Νέοι Δημοσιογράφοι για το περιβάλλον

Facebook του Προγράμματος: <https://www.facebook.com/YREgreece>

φιλικής προς το περιβάλλον αλλά ταυτόχρονα βιώσιμης και εξελίξιμης. Μου έμαθε πώς να διαχειρίζομαι φυσικούς πόρους και πώς να παράγω προϊόντα με την ελάχιστη δυνατή περιβαλλοντική επιβάρυνση. Πώς λειτουργεί σωστά ένα οικοσύστημα προκειμένου να επιβιώσει στο μέλλον και πώς ο άνθρωπος μπορεί να “συνεργάζεται” με τα ζώα για την ταχύτερη και καλύτερη ποιοτική δημιουργία όλων αυτών των σπουδαίων αγαθών που μας χαρίζει απλόχερα η φύση. Όλα αυτά εντάχθηκαν στις απαιτήσεις της δουλειάς του δημοσιογράφου. Με βάση τα προαναφερθέντα έπρεπε να συντάσσουμε άρθρα, όπως επίσης και ένα ολοκληρωμένο φωτογραφικό ρεπορτάζ μετά από σφαιρική ανάλυση των δεδομένων μας. Οφείλαμε να λειτουργούμε με γνώμονα τη δημοσιογραφική δεοντολογία, παρουσιάζοντας με αντικειμενικότητα τις ειδήσεις που συνθέταμε.

Όλη αυτή η δουλειά βεβαίως δεν έγινε ατομικά αλλά μέσα από τη δημιουργία πολυπολιτισμικών ομάδων, μιας και σχεδόν το κάθε μέλος ερχόταν από διαφορε-

τική γωνιά της Ευρώπης. Έμαθα να δουλεύω συνεργατικά και να αποδέχομαι την άποψη των γύρω μου, με στόχο το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Ο καθένας εμπλούτιζε τα κείμενα και τις παρουσιάσεις με τα μοναδικά στοιχεία του χαρακτήρα του. Έχοντας φτάσει λοιπόν στο τέλος της εβδομάδας κληθήκαμε να κάνουμε μία ανοιχτή παρουσίαση τόσο στα Πορτογαλικά όσο και στα Αγγλικά, προκειμένου να ενημερώσουμε τους πολίτες του Coruche σχετικά με το έργο μας και τις εμπειρίες μας από τη διαμονή και τις δράσεις μας εκεί.

Τα συναισθήματά μου πολλά αλλά μόνο ευχάριστα. Σχεδόν ανίκανη να τα χωρέσω μέσα σε λέξεις, μπορώ να πω πως ακόμα δεν έχω καταφέρει να συνειδητοποιήσω τόσο γρήγορα δημιουργήσαμε τόσο δυνατούς δεσμούς φιλίας, που θα μείνουν για πάντα. Ένιωσα σαν να βρισκόμουν ανάμεσα σε ανθρώπους που ήδη γνώριζα. Δεν θα ξεχάσω ποτέ το χαμόγελο όλων κατά τη διάρκεια αυτής της εβδομάδας, που μαρτυρούσε πόσο πολύ απολάμβαναν το “περιβαλλοντικό ταξίδι” μας. Είμαι ευγνώμων που είχα

Το Δίκτυο απευθύνεται σε Δημοτικά (Ε΄ και Στ΄ τάξη), Γυμνάσια και Λύκεια, όπου ομάδες μαθητών, σε συνεργασία με άλλα σχολεία στην Ελλάδα και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες χειρίζονται ως δημοσιογράφοι κάποιο κοινό πρόβλημα του περιβάλλοντος, με εργαλείο επικοινωνίας το Internet.

την ευκαιρία να βρεθώ ανάμεσα σε αυτούς τους καταπληκτικούς ανθρώπους, που με δίδαξαν τόσα πολλά και μοιράστηκαν μαζί μου τη δική τους κουλτούρα αλλά αγάπησαν και τη δική μου. ΑΒΑΕ και Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης σας ευχαριστώ γι' αυτήν τη διεθνή αγκαλιά. Η αποστολή στην Πορτογαλία θα μου μείνει αξέχαστη!»

E.B.M.

Γυμνάσιο Γαυρίου Άνδρου

«Την εβδομάδα από 1 έως 7 Απριλίου 2019 είχα την τιμή να συμμετάσχω σε διεθνή αποστολή στο Cozuche της Πορτογαλίας, η οποία διοργανώθηκε από την Οργάνωση ΑΒΑΕ της Πορτογαλίας, στο πλαίσιο του προγράμματος “Νέοι Δημοσιογρά-

φοι για το Περιβάλλον”.

Κατά τη διάρκεια της αποστολής, οι συμμετέχοντες (νέοι από την Πορτογαλία, τη Μάλτα, την Τουρκία και την Ελλάδα) είχαμε την ευκαιρία να διαπραγματευτούμε θέματα που σχετίζονται με το οικοσύστημα, την τοπική αειφορία και κυρίως την αειφορία που συνεπάγονται οι τοπικές οικονομικές δραστηριότητες. Ιδιαίτερη θέση στο σύνολο των δράσεων μας κατείχε η παραγωγή, η μεταποίηση και το εμπόριο του φελλού, δραστηριότητες που ευδοκμούν και πρωταγωνιστούν στη συγκεκριμένη περιοχή της Πορτογαλίας.

Μέσω των καθημερινών μας επισκέψεων στη διάρκεια της εβδομάδας, είχαμε την ευκαιρία να διερευνήσουμε τη δράση

τοπικών επιχειρήσεων και θεσμών, αλλά και να αποτιμήσουμε το τυχόν οικολογικό αποτύπωμά της. Τα αποτελέσματα της ερευνητικής διαδικασίας, η οποία εξομοίωνε συνθήκες δημοσιογραφικού ρεπορτάζ, αποτυπώνονταν στο τέλος της ημέρας μέσα από φωτο-παρουσιάσεις και άρθρα που συντάσσαμε συνεργατικά με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας. Στο τέλος της αποστολής, και αφού είχαμε συγκεντρώσει ένα πλούσιο δημοσιογραφικό υλικό, βρεθήκαμε στην ευχάριστη θέση να παρουσιάσουμε το έργο μας στην τοπική κοινότητα του Cozuche.

Κλείνοντας, οι εμπειρίες που αποκόμισα από το συγκεκριμένο ταξίδι αναμφίβολα θα μου μείνουν αξέχαστες. Η στενή και συνεχής συνεργασία με τους άλλους συμμετέχοντες αλλά και η φιλική ατμόσφαιρα που πολύ γρήγορα προέκυψε είχαν ως αποτέλεσμα να αναπτυχθούν ισχυροί δεσμοί ανάμεσά μας και οι μέρες να περάσουν πολύ ευχάριστα. Προσωπικά, εκτίμησα ιδιαίτερα όλους τους διαφορετικούς πολιτισμούς που συνάντησα και ειδικά σε σχέση με την Πορτογαλία ανακάλυψα έναν πολύ ζεστό, ευδιάθετο και φιλόξενο λαό. Εύχομαι κάποια στιγμή στο μέλλον τα μέλη της αποστολής να ξανασυναντηθούμε και να βιώσουμε στιγμές εξίσου όμορφες και ξεχωριστές με την τελευταία φορά».

Γ.Ν.

1ο ΓΕΛ Τρικάλων

Η Εκπαιδευτική Δανειστική Βαλίτσα

Η δημιουργία Εκπαιδευτικής Δανειστικής Βαλίτσας προέκυψε ως αναγκαιότητα στο πλαίσιο της λειτουργίας του Δικτύου ΠΕ Φύση Χωρίς Σκουπίδια της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης, προκειμένου να αποτελέσει ένα βοήθημα στην προσπάθεια για την αντιμετώπιση του προβλήματος των απορριμμάτων και γενικότερα στη διαμόρφωση πολιτών με περιβαλλοντική ευαισθησία και υπευθυνότητα.

Απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς μέλη του Δικτύου στο πλαίσιο της υποστήριξης δράσεων ευαισθητοποίησης για το Περιβάλλον και την Αειφορία σε θέματα σχετικά με τη μείωση των απορριμμάτων, την επανάχρηση, την ανακύκλωση αλλά και τις ανθρωπίνες αξίες, όπως ο σεβασμός στο περιβάλλον, η αλληλεγγύη, η υπεύθυνη κατανάλωση, δίνοντας έμφαση στην ανάγκη περιορισμού της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και της εξάντλησης των φυσικών πόρων.

Η Βαλίτσα παρέχει πληροφορίες που στοχεύουν στην:

Πρόκληση ενδιαφέροντος σε σχέση με τα απόβλητα, τον περι-

Για τη δημιουργία της Βαλίτσας συνεργάστηκαν τα μέλη της Συντονιστικής Επιτροπής του Δικτύου (με αλφαβητική σειρά):

Ντίνου Ιωάννα, Παπαζήση Χριστίνα, Ρουσομουστακάκη Μαρία, Σιόλα Παναγιώτα, Τριανταφύλλου Σταυρούλα, Τσίγκου Αλεξάνδρα και η Θεοδωρίκα Χριστίνα, υπεύθυνη συντονισμού για το Δίκτυο ΠΕ «Φύση χωρίς Σκουπίδια»

Επιμέλεια βαλίτσας :
Ρουσομουστακάκη Μαρία

Γραφίστας σήματος:
Βιδάλης Άρης

Χορηγός του Δικτύου Φύση χωρίς Σκουπίδια είναι η **ALPHA BANK**, η οποία ευχαριστούμε θερμά.

Φύση χωρίς Σκουπίδια

ρισμό της σπατάλης υλικών και ενέργειας.

Ευαισθητοποίηση των μαθητών, της οικογένειας και της τοπικής κοινωνίας σχετικά με το περιβάλλον και την προστασία του από το μεγάλο πρόβλημα των απορριμμάτων, και ενημέρωση σε ό,τι αφορά τον δικό τους ρόλο στην αντιμετώπιση του προβλήματος.

Αξιοποίηση των άχρηστων και χρησιμοποιημένων υλικών για την κατασκευή χρηστικών ή διακοσμητικών αντικειμένων.

Αναθεώρηση του τρόπου αντιμετώπισης υλικών που δεν μας είναι χρήσιμα ή απαραίτητα (απορρίμματα, σκουπίδια).

Ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ σχολείου, οικογένειας και τοπικής κοινωνίας αλλά και σχολείων μεταξύ τους.

Πέρα από το γνωστικό επίπεδο, η Βαλίτσα επικεντρώνεται στην ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριών, στην απόκτηση στάσεων και δεξιοτήτων ζωής, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο πεδίο της συμμετοχής και δράσης.

Η υλοποίηση του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού υλικού δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς τη χορηγία της ALPHA BANK, η οποία επί σειρά ετών στηρίζει και προάγει δράσεις του Φύση χω-

ρίς Σκουπίδια που στόχο έχουν την κοινωνική συνεισφορά και υπευθυνότητα στη διαχείριση των απορριμμάτων.

Το υλικό παρήχθη χάρη στη συλλογική δουλειά εθελοντών της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης και αποδεικνύει ότι η συνεργασία του δημόσιου, ιδιωτικού τομέα, ΜΚΟ και εθελοντών μπορεί να συμβάλει τα μέγιστα στη δημιουργία περιβαλλοντικά υπεύθυνων και ενεργών πολιτών.

Τους ευχαριστούμε θερμά. Επίσης, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον εκπαιδευτικό κόσμο, ο οποίος όλα αυτά τα χρόνια πλαισιώνει το Δίκτυο και τις δράσεις του, επιδεικνύοντας ιδιαίτερη ευαισθησία στα θέματα της διαχείρισης των απορριμμάτων. Ελπίζουμε το υλικό αυτό να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο για επέκταση των δράσεών τους και των πρωτοβουλιών τους στο μεγάλο περιβαλλοντικό και κοινωνικό πρόβλημα των απορριμμάτων.

Μαρία Ρουσομουστακάκη

Μαρία Ρουσομουστακάκη

Έργο A to A: Οι αρχαιολογικοί χώροι ως καταφύγια σπάνιων ενδημικών φυτών

Το Έργο Ancient Cities for Endemic Flora, From Apollo to Athena - «A to A» αποτελεί κομμάτι των Έργων και Προγραμμάτων Προστασίας της Φύσης της ΕΕΠΦ. Υλοποιείται στο πλαίσιο του προγράμματος Civil Society Dialogue between EU countries and Turkey - V, Grant Scheme (CSD-V), υπό τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας και συντονίζεται από τον Σύλλογο για την Προστασία της Βιοποικιλότητας και των Αυτοφύων Ορχιδεών της Αττάλειας CAOB (Τουρκία).

Το Έργο «A to A» έχει ως αντικείμενο την προστασία των σπάνιων ειδών χλωρίδας που φύονται σε αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας και της Τουρκίας. Οι αρχαιολογικοί χώροι, λόγω της περιορισμένης ανθρώπινης παρουσίας και της σχετικής προστασίας τους, ευνοούν την ιδιαίτερη χλωρίδα. Κάποια από τα φυτά μάλιστα που φιλοξενούν είναι σπάνια και απειλούμενα, άλλα είναι ενδημικά και επιβιώνουν μόνο σε αυτές τις περιοχές. Στην Ελλάδα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η *Micromeria acropolitana*, ένα είδος που φυτρώνει στον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης και πουθενά αλλού στον κόσμο. Αντίστοιχα, στην Τουρκία φύεται το είδος *Orobanche sideana*, το οποίο φυτρώνει στην περιοχή του ναού του Απόλλωνα της αρχαίας Σίδης στην επαρχία Αττάλειας της Τουρκίας.

Κατά το περασμένο χρονικό διάστημα, και πιο συγκεκριμένα τον Σεπτέμβριο, η ΕΕΠΦ οργάνωσε επίσκεψη εργασίας, όπου στελέχη της CAOB, βιολόγοι, αρχαιολόγοι, ξεναγοί και φοιτητές περιηγήθηκαν στους αρχαιολογικούς χώρους της Ακρόπολης, της Βραυρώνας και του Σουνίου, καθώς επίσης και στον Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Σχινιά - Μαραθώνα, Υμηττού και Ανατολικής Αττικής. Τον Οκτώβριο μέλη της ΕΕΠΦ συμμετείχαν στον Μαραθώνιο της Καλλιπόλης στην Τουρκία. Τον Νοέμβριο στελέχη της ΕΕΠΦ μαζί με συνεργάτες από την Αττάλεια έτρεξαν στον Μαραθώνιο της Αθήνας. Τέλος, έχουν πραγματοποιηθεί διάφορες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους για τη φωτογράφιση σπάνιων και ενδημικών φυτών.

Χαρά Αγόογλου

**Έργο YUNUS:
Έλληνες και Τούρκοι
εκπαιδευτικοί συνεργάζονται
για τρία απειλούμενα είδη**

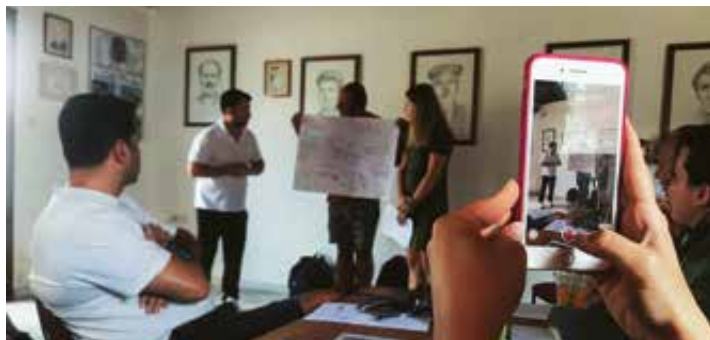
Το Έργο YUNUS, Theoretical Approaches And Practical Implementations In Environmental Education, αποτελεί κομμάτι των Έργων και Προγραμμάτων Προστασίας της Φύσης της ΕΕ-ΠΦ. Υλοποιείται στο πλαίσιο του Προγράμματος Civil Society Dialogue between EU countries and Turkey – V, Grant Scheme (CSD-V), υπό τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα, απευθυνόμενο σε οργανώσεις και φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας, προωθεί τον κοινωνικό διάλογο ανάμεσά τους και αποσκοπεί στη μεταξύ τους ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών.

Το Έργο YUNUS, με τη συνεργασία της ομόλογης τουρκικής οργάνωσης TURCEV, περιλαμβάνει τη δημιουργία κοινών προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα και στην Τουρκία, αποσκοπώντας στη μεταφορά τεχνογνωσίας, καλών πρακτικών και εμπειρίας από την εφαρμογή πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην εκπαίδευση. Επίσης, κατά τη διάρκεια του έργου θα δημιουργηθούν τρεις ταινίες που θα παρέχουν στους εκπαιδευτικούς τις απαραίτητες πληροφορίες και γνώσεις για την εφαρμογή των προγραμμάτων στην τάξη, ενώ επιπρόσθετα θα κατασκευαστεί σχετική διαδραστική εφαρμογή για smart συσκευές.

Μεταξύ 10-15 Ιουλίου 2019, στο πλαίσιο του θερινού σχολείου

του έργου της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης YUNUS, συναντήθηκαν δεκατέσσερις εκπαιδευτικοί από Ελλάδα και Τουρκία. Αντικείμενο του Θερινού Σχολείου ήταν η δημιουργία κοινών προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε Ελλάδα και Τουρκία αναφορικά με τρία εμβληματικά είδη πανίδας, τα οποία απαντώνται και στις δύο χώρες: τη Μεσογειακή Φώκια, τη Θαλάσσια Χελώνα και τον Λευκοπελαργό. Τόπος διεξαγωγής του Θερινού Σχολείου ήταν η Αλόνησος, κέντρο του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Αλοννήσου-Βορείων Σποράδων, της μεγαλύτερης προστατευόμενης θαλάσσιας περιοχής στην Ευρώπη και πρώτου θαλάσσιου πάρκου στην Ελλάδα, που ιδρύθηκε κυρίως για την προστασία της Μεσογειακής Φώκιας. Το Θερινό Σχολείο οργάνωσε η ΕΕΠΦ, που υλοποιεί το έργο σε συνεργασία με την ομόλογή της οργάνωση TURCEV. Εκτός αυτού, στο πλαίσιο του έργου, θα πραγματοποιηθεί επίσκεψη μελέτης σε Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, με σκοπό τη διάδοση του θεσμού προς την Τουρκία, καθώς ο συγκεκριμένος θεσμός δεν αποτελεί μέρος της εκεί εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Κάτι τέτοιο είναι σημαντικό, καθώς ο θεσμός των ΚΠΕ είναι καταχωρημένος από την UNESCO ως παράδειγμα καλής πρακτικής σε σχέση με σχολικά εκπαιδευτικά προγράμματα που ενσωματώνουν την ΠΕ/ΕΑΑ.

Χαρά Αγόγλου

Συμβολική δενδροφύτευση για τα 170 χρόνια της Freudenberg

Την Κυριακή 17 Νοεμβρίου η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης διοργάνωσε συμβολική δενδροφύτευση 170 δέντρων για τον εορτασμό των 170 χρόνων του Ομίλου Freudenberg, μητρικής εταιρίας των γνωστών σε εμάς Vileda και Wettex.

Ο όμιλος Freudenberg επέλεξε να γιορτάσει με αυτό τον τρόπο τη συγκεκριμένη επέτειο σε όλο τον κόσμο, δείχνοντας την προσήλωσή του στα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και αειφορίας.

Για τη δράση μας, η Διεύθυνση Αναδασώσεων Αττικής όρισε την περιοχή «Ιππικός Όμιλος Κηφισιάς», για την οποία υπάρχει εγκεκριμένη μελέτη αναδάσωσης, και υπέδειξε τα κατάλληλα για την περιοχή δέντρα, όπως κουτσουπιές, χαρουπιές, πικροδάφνες και δάφνες Απόλλωνος.

Έτσι, την ημέρα αυτή, η διοίκηση και οι υπάλληλοι της Freudenberg Ελλάδος με τις οικογένειές τους, τα μέλη του ΔΣ και τα στελέχη της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης με πολύ κέφι και ενθουσιασμό αλλά και με αρκετό κόπο φύτεψαν την ανηφορική πλαγιά στην περιοχή του Κοκκιναρά στην Πεντέλη, η οποία έχει ταλαιπωρηθεί από πυρκαγιές.

Τα μικρά παιδιά είχαν την ευκαιρία να παίξουν περιβαλλοντικά παιχνίδια, να βρεθούν στην αττική φύση και να δουν πως ο καθένας αλλά και όλοι μαζί μπορούμε στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και στη διατήρηση της βιοποικιλότητας.

 FREUDENBERG
INNOVATING TOGETHER

 vileda[®]

Καστοριά - Νεστόριο - Γράμμος

Η δίδυμη ιστορική ονομασία Γράμμος-Βίτσι για τους Έλληνες που έζησαν στα μέσα του περασμένου αιώνα φέρνει στη μνήμη μια περίοδο γεμάτη από οδυνηρά βιώματα και γεγονότα, μια ατέλειωτη αδελφοκτονία, όπου ο ένας νίκησε και ο άλλος δεν ηττήθηκε, υπερασπιζόμενοι με πείσμα θανατερό την ιδεολογία τους, αλλά και οι δυο άφησαν στην Ιστορία μια βαθιά πληγή που δεν έχει κλείσει ακόμη. Για όσους μελετούν αυτή την περίοδο της Ιστορίας, μια επίσκεψη στα βουνά που συνέβησαν αυτά τα γεγονότα είναι ένα μόνιμο όνειρο. Άλλοι πάλι, ακόλουθοι αυτοί μιας προηγούμενης περιόδου Ιστορίας, λάτρεψαν τον Παύλο Μελά σαν τον ήρωα που ο θάνατός του σφράγισε τον αγώνα για το μέγαλωμα της πατρίδας με την ελευθέρωση της Μακεδονίας και της Καστοριάς της. Της Καστοριάς που φιλοξενεί τα περίφημα και ονομαστά δείγματα αγιογραφίας και αρχιτεκτονικής της βυζαντινής περιόδου, με κορυφαία δείγματα την Κουμπελίδικη Παναγιά και την άλλη, τη Μαυριώτισσα στην όχθη της λίμνης. Πέρα απ' αυτά δεν υστερεί ούτε σε λαογραφία, αλλά ούτε και σε λαϊκή αρχιτεκτονική. Στην ευλογημένη από τη Φύση αυτή περιοχή που η Ιστορία της αρχίζει από τη νεολιθική εποχή με τους λιμναίους οικισμούς του Δισπηλιού και φτάνει στην τεράστια οικονομική ανάπτυξη που έφερε η γουνοποιία στο ένωμα δυο αιώνων, η Ορεστιάδα λίμνη της, αν και συρρικνώνεται από τα

φερτά υλικά των ποταμιών που την τροφοδοτούν, θα παίξει μεγάλο ρόλο, λειτουργικό, περιβαλλοντικό και οικονομικό. Στη λίμνη αυτή θα επιβιώσουν και θα φιλοξενηθούν πάμπολλα είδη ορνιθοπανίδας και υδρόβιων τα οποία θα δημιουργήσουν έναν περιβαλλοντικό παράδεισο, που με τη σειρά του μεταβάλλεται σε τουριστικό πόλο και τοπόσημο. Όλος αυτός ο τόπος περιτριγυρίζεται από βουνά που τον προστατεύουν αλλά και τον στεφανώνουν μ' ένα πράσινο δασερό στεφάνι το οποίο σε κάθε εποχή αλλάζει χρώμα και μορφή. Δεν πρέπει να παραλείψουμε βέβαια και την τοπική μαγειρική με τις πολλές επιλογές της, που κάθε φορά μας έδωσε καινούργια δύναμη.

Αυτά όλα μαζεμένα στήριξαν ένα υπέροχο πρόγραμμα και μια αξέχαστη εκδρομή η οποία άφησε χαραγματιές στην ψυχή και στη μνήμη όλων μας. Κανείς δεν έμεινε παραπονεμένος, μιας και όλοι

με τα δείγματα σωρευμένου πλούτου της εποχής εκείνης στα περίτεχνα αρχιτεκτονήματα που διασώζονται ακόμη, έστω και ερειπωμένα, ενώ συνεχώς μπαϊνοβγαίνουμε σε εκκλησιές μικρές και μεγάλες, πολύτιμο ιστορικό θησαυρό της Τέχνης. Η ακούραστη Σουλτάνα μας καθοδηγεί να αντιληφθούμε όλα τα κρυμμένα μυστικά αυτής της εκκλησιαστικής εικονογραφίας και την ψυχουσύνθεση, αλλά και ευσέβεια του κάθε δημιουργού ζωγράφου. Σε πολλές μάλιστα υλοποιείται και η ματαιοδοξία των κτητό-

βρήκαν κάτι σημαντικό από τα όσα ζητούσαν. Ακόμη και οι νεότεροι απόλαυσαν το Νεστόριο, τον τόπο όπου εδώ και χρόνια γίνεται η μεγάλη υπαίθρια συναυλία κάτω από το φως των άστρων και μαζεύει έφηβους όλων των ηλικιών από τα πέρατα της χώρας.

Η αρχή της εκδρομής έγινε στα Μετέωρα με τις θύμησες από τη μανιταροσυλλογή που κάναμε σε άλλη εκδρομή, αλλά και τη σπηλιά της Θεόπετρας που επισκεφθήκαμε. Ακολούθησε ο φιδωτός, αλλά λίγο στερεμένος σε νερό Βούρινος και μπήκαμε στη Μακεδονία, όπου και άρχισε ο καταιγισμός εντυπώσεων αλλά και φθινοπωρινών εικόνων. Στο Διοσηλίό μας υποδέχονται οι λιμναίοι κάτοικοι, από τους πρώτους που κατοίκησαν την Ευρώπη και την περιοχή, ξεκινώντας την πολιτιστική διαδρομή της. Το επόμενο πρωί μας ξεναγεί ο Ν. Παναγιωτόπουλος στα καταφύγια των μόνιμων πτερωτών κατοίκων της λίμνης. Πρωί πρωί και μέσα στην καταχνιά οι κορμοράνοι βουτάνε για κάποιο μεζέ, οι πελεκάνοι αναδιπλώνουν τα φτερά τους και οι πάπιες κρώζουν για λίγα ψίχουλα. Οι λιγοστοί επισκέπτες του πρωινού τους ρίχνουν ό,τι τρώνε κι εκείνοι, μην ξέροντας πόσο κακό κάνουν στη διατροφή των νηκτικών αυτών κατοίκων της λίμνης. Και μετά έρχεται η μεγάλη έκπληξη. Σχεδόν δεν προλάβουμε να ολοκληρώσουμε την περιβαλλοντική επίσκεψη και να σου μπροστά μας η Σουλτάνα Ζορπίδου, έτοιμη να μας ξεναγήσει. Αρχίζει ένας μακρύς περίπατος στην καρδιά της πόλης, που τελειώνει στην Μαυριώτισσα, στην άκρη της λίμνης. Μπροστά μας ξετυλίγεται όλη η ιστορία της βυζαντινής αλλά και της παλαιάς Καστοριάς. Ξεκινάμε από την οχύρωση με την οποία ο Ιουστινιανός έζωσε την πόλη ολοτριγυρα για να την εξασφαλίσει, και περπατώντας στα στενά ακούμε τα εργαλεία των παλιών γουναράδων και αναπνέουμε τη μυρωδιά των πετσιών, συναντά-

ρον να εικονογραφούνται σε κάποια εικονογραφία ως πρωταγωνιστές. Στην κορυφή του λαιμού που δημιουργεί η χερσόνησος μέσα στη λίμνη απολαύσαμε σε κάτοψη την εικόνα της πόλης χωρισμένης σε βόρεια (Απόζαρι) και νότια περιοχή (Ντολτό), που έχει ηπιότερο και πιο γλυκό κλίμα από όπου πήρε και το όνομά του. Ένα τοιπουράκι είναι απαραίτητο στη λιακάδα του φθινοπώρου για να πάρουμε ανάσα και να ζήσουμε λίγο την κυριακάτικη αργία των Καστοριανών που βολτάρουν στην όχθη της λίμνης. Ο πηγαιμός στη Μαυριώτισσα συμπληρώθηκε με την επίσκεψη στη σπηλιά του Δράκου, πλούσια σε σταλακτίτες και υπόγειες λίμνες που επικοινωνούν με τη μητρική λίμνη και όπου η θερμοκρασία του περιβάλλοντος παραμένει σταθερή όλο τον χρόνο. Ένα ακόμη σημαντικό σπήλαιο με προϊστορικά ευρήματα και εντυπωσιακούς σταλακτίτες, το οποίο συμπληρώνει τον μεγάλο αριθμό επισκεψιμων σπηλαίων της χώρας μας.

Το φαράγγι της Κορομηλιάς μας περίμενε την επόμενη ημέρα για να μας χαρίσει μια ρομαντική εικόνα της μακεδονικής υπαίθρου. Περπατήσαμε στο πλάι του Λαδοπόταμου, που διαρρέει την ευρύτερη γεωγραφική περιοχή των Κορέσειων, κάτω από τη σκιά των σκληθρών, των ιτιών και των πλατανιών με συνοδεία το κελάρυσμα του νερού και των ήχων των πουλιών και της Φύσης. Το πρώτο τμήμα του, αυτό που γνωρίζουμε, είναι αναγνωρισμένος βιότοπος (Corine) που τον χαρακτηρίζει ιδιαίτερο φυσικό κάλλος. Με τη μέτρια, αλλά συνεχή παροχή του τροφοδοτεί με τις πηγές του στο Πισοδέρι την πόλη της Καστοριάς αλλά παρέχει και ενδιαίτημα σε πολλά είδη πτηνών. Διασχίζουμε τον κάμπο των Κορεσειών για να γνωρίσουμε τον Κρανιώνα, ένα από τα πολλά χωριά της περιοχής. Διατηρείται ατόφιο, με έντονα όμως τα σημάδια της εγκατάλειψης και της ροής του χρόνου αλλά και της κοινωνικής εγκατάλειψης. Σπί-

τια φτιαγμένα με πλίθους από λάσπη και άχυρο, μονώροφα ή δώροφα, φτιαγμένα με σοφία και μεράκι από τον λαϊκό αρχιτέκτονα, θυμίζουν εικόνες ταινιών του Αγγελόπουλου προκαλώντας θλίψη για τη σημερινή τους κατάσταση. Ένα ακόμη στοιχείο της ντόπιας παράδοσης και της λαϊκής τέχνης σε λίγα χρόνια θα εξαφανιστεί.

Συνεχίζουμε για το εθνικό προσκύνημα στο σπίτι που σκοτώθηκε ο Παύλος Μελάς το οποίο σήμερα έχει μετατραπεί σε ομώνυμο Μουσείο, αλλά χωρίς να χάνει την αρχιτεκτονική και χρηστική εικόνα του τυπικού δώροφου σπιτιού της περιοχής. Από την επιμελήτρια του Μουσείου ακούμε την τραγική θανή του ήρωα στις αρχές του αιώνα από τούρκικα βόλια. Η φόρτιση είναι μεγάλη, αλλά έχουμε συνέχεια. Στο Μακροχώρι μας περιμένει τσίπουρο και μεζές της περιοχής. Γρήγορα όμως γίνεται και ουρά για να αγοραστούν τα περίφημα ντόπια φασόλια.

Ο γυρισμός κλείνει με μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα παρατήρηση ορνιθοπανίδας στο σούρουπο που πέφτει από την πλευρά του Ναυτικού Ομίλου Καστοριάς την ώρα που όλα τα πτηνά του ουρανού πάνε για ύπνο.

Η ημέρα της εθνικής επετείου μας βρίσκεται στον δρόμο για τον οικισμό της Αγίας Άννας με το διατηρητέο συγκρότημα της Τσούκας, που κρέμεται σκαρφαλωμένο πάνω από έναν παραπόταμο του Αλιάκμονα. Η ονομασία που δόθηκε, Μετέωρα της Μακεδονίας, αποτυπώνει απόλυτα την εικόνα του χώρου. Συνεχίζουμε για την πύλη του Γράμμου, το Νεστόριο, περιοχή όπου κάθε χρόνο γίνεται το πασίγνωστο μουσικό River Party. Η ανάβαση προς το Πάρκο Εθνικής Συμφιλίωσης (ΠΕΣ) αρχίζει μέσα σ' έναν φανταστικό δασότοπο όπου οργιάζουν τα φθινοπωρινά χρώματα των φυλλωμάτων.

Στα Διβάδια Κοτύλης μας περιμένει ο επιμελητής του ΠΕΣ Ραϋμόνδος Αλβανός για να μας προσανατολίσει στις κορυφές του Γράμμου που μας περιβάλλουν και να μας ταξιδέψει στα απόκρυφα της αδελφοκτόνου συμπλοκής. Δύσκολο το αφήγημα αλλά οι πολλές γνώσεις του τον βοηθούν να ισορροπεί στο σκοινί των ιστορικών αμφιβολιών και αντιθέσεων, έτσι ώστε η επιτυχημένη και εκτεταμένη παρουσίαση του να μη δημιουργήσει αντιδράσεις. Ένα σύντομο κολασιό με τοπικές πίτες από τον Συνεταιρισμό Γυναικών Νεστορίου είναι αρκετό για να ξεκινήσουμε το ανηφορικό μονοπάτι μέσα στο λοχερό δάσος και να ανεβούμε σε κορυφή όπου θα δούμε τον ιστορικό γκρεμό του Χάρου. Το φως του ήλιου που πάει για τη δύση χορεύει μέσα στα πολύχρωμα φθινοπωρινά φύλλα πάνω απ' τις κορυφές των δέντρων. Το βραδινό φαγητό, όπου θα μαζευτούμε όλοι μαζί κουρασμένοι αλλά πάντα κεφάτοι, ορίζει το τέλος της καστοριανής επίσκεψης. Το πέρασμα από την Πύλη Τρικάλων την επόμενη ημέρα ορίζει και τον αποχαιρετισμό μας στη Νότια Πίνδο, αλλά και στη Μακεδονία μας. Μια πενήντημερη εκδρομή διάρκεσε ένα λεπτό, αλλά θα μείνει για πάντα στη μνήμη μας.

Γιάννης Σπανιδάκης
(κείμενο και φωτογραφίες)

Ευχαριστούμε θερμά την εταιρία Aegean για την υποστήριξη της.

Πρόγραμμα Εκδρομών - Ομιλιών

Για οποιαδήποτε πληροφορία, διευκρίνιση, συμμετοχή ή ακύρωση, εκτός των καθορισμένων ημερομηνιών δήλωσης συμμετοχής των μονοήμερων εκδρομών, παρακαλούμε τηλεφωνείτε κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες 10.00-12.00

Σάββατο 8 Φεβρουαρίου	Κοπή πίτας των εκδρομών της ΕΕΠΦ. Πεζοπορία στο Δάσος Μοσοποδίου και επίσκεψη στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Θήβας & στα Κονάκια των Σαρακατσαναίων για όσους δεν πεζοπορήσουν. Κοπή της πίτας στο Συνεδριακό Κέντρο Θήβας με συνοδεία ποτού & μεζέ. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκη ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τετάρτη 8 Ιανουαρίου στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944(εσπ. 8), ώρες: 10:00-13:00 και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10:00-12:00.
Δευτέρα 10 Φεβρουαρίου	Ομιλία με θέμα: « Κλιματική αλλαγή ή κλιματική κρίση; Πού είμαστε σήμερα; » Ομιλήτης: Νίκος Πέτρου , Πρόεδρος ΕΕΠΦ Στις 19:00 στην Αίθουσα Εκδηλώσεων του Συλλόγου των Αθηναίων , Κέκροπος 10, Πλάκα
Σάββατο 22 Φεβρουαρίου	Κτήμα Συγγρού - Ινστιτούτο Γεωπονικών Επιστήμων (ΙΓΕ) & Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας - Κέντρο Γαία. Αρχηγός: Γιάννης Σπαντιδάκης . ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τετάρτη 22 Ιανουαρίου στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944(εσπ. 8), ώρες: 10:00-13:00 και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10:00-12:00.
Σάββατο 7 Μαρτίου	Mainalou Trail - Από τον Καρδαρά στην Αλωνίσαινα. Πεζοπορική εκδρομή. Όσοι δεν πεζοπορήσουν θα περιηγηθούν στην περιοχή του Καταφυγίου, της Βυτίνας και της Αλωνίσαινας. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκη . ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Παρασκευή 7 Φεβρουαρίου στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944(εσπ. 8), ώρες: 10:00-13:00 και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10:00-12:00.
Δευτέρα 16 Μαρτίου	Ομιλία με θέμα: « Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ή βιοοικολογία; Ένα πραγματικό δίλημμα; ». Ομιλήτης: Ιόλη Χριστοπούλου & Νίκος Μάντζαρης , The Green Tank. Στις 19:00 στην Αίθουσα Εκδηλώσεων του Συλλόγου των Αθηναίων , Κέκροπος 10, Πλάκα.
Σάββατο 21 Μαρτίου	Εθνικός Κήπος - Επίσκεψη & Ξεναγήση. Περιήγηση στον Εθνικό Κήπο της Αθήνας με Ξεναγό στην ιστορία, τη κληροδία και την πανίδα του την Προϊσταμένη Πρασίνου κα Κατερίνα Αγοραστού. Επίσκεψη στον αρχαιολογικό χώρο του Λυκείου Αριστοτέλους και στους κήπους του Βυζαντινού & Χριστιανικού Μουσείου. Αρχηγός: Ντον Μάθιους & Γιάννης Σπαντιδάκης . ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Παρασκευή 21 Φεβρουαρίου στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944(εσπ. 8), ώρες: 10:00-13:00 και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10:00-12:00.
Σάββατο 4 Απριλίου	Κτήμα Τατοΐου. Επίσκεψη και ξεναγήση από τον Πρόεδρο του Συλλόγου Φίλων Κτήματος Τατοΐου, Βασίλη Κουτσοβλή στην ιστορία του Κτήματος. Πεζοπορία σε δασικούς δρόμους και μονοπάτια της περιοχής. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκη . ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τετάρτη 4 Μαρτίου στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944(εσπ. 8), ώρες: 10:00-13:00 και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10:00-12:00.
Τετάρτη 8 Απριλίου	Ομιλία με θέμα: « Θερμές περιοχές (hotspots) της Ελλάδας για την ποικιλότητα φυτών και παραδείγματα επίδρασης κλιματικής αλλαγής στην Κρήτη και την Πελοπόννησο. » Ομιλήτης: Παναγιώτης Δημόπουλος , Καθηγητής Βιολογίας στο Πανεπιστήμιο Πατρών. Στις 19:00 στην Αίθουσα Εκδηλώσεων του Συλλόγου των Αθηναίων , Κέκροπος 10, Πλάκα.
Σάββατο 25 Απριλίου	Δάσος Ραπεντώσας - Πεντέλη. Πεζοπορία στο Δάσος της Ραπεντώσας στην Πεντέλη έως τον καταρράκτη και το φράγμα της. Πικνίκ και επίσκεψη στη γενοτική Farma Moo. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκη . ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Τετάρτη 26 Μαρτίου στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944(εσπ. 8), ώρες: 10:00-13:00 και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10:00-12:00.
Σάββατο 9 Μαΐου	Λίμνη Μπελέτσι-Σφενδάλη - Κτήμα Οινότρια Γη & Μουσείο Οίνου Κώστα Λαζαρίδη. Αρχηγός: Μαριάννα Δεδάκη . ▶ Δηλώσεις συμμετοχής από Πέμπτη 9 Απριλίου στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 3224944(εσπ. 8), ώρες: 10:00-13:00 και κάθε Τετάρτη & Παρασκευή, ώρες: 10:00-12:00.

Το πρόγραμμα υπόκειται σε αλλαγές! Παρακαλούμε να ενημερώνεστε από την ιστοσελίδα της ΕΕΠΦ και το ηλεκτρονικό σας ταχυδρομείο.
<https://www.eepf.gr/el/ekdromes-ekdhlwseis/ekdromes-programma-ekdromon>

▶ Τα μέλη και οι φίλοι της ΕΕΠΦ μπορούν να εγγραφούν στις εκδρομές, ανεξαρτήτως του χρόνου δημοσίευσης των προγραμμάτων, έναν μήνα πριν από την εκάστοτε ημερομηνία εκδρομής με δήλωσή τους για τις μονοήμερες εκδρομές στην ΕΕΠΦ, τηλ. 210 322 4944 και για τις πολήμερες στο ταξιδιωτικό γραφείο ΜΕΜΝΩΝ TRAVEL, τηλ. 210 324 0036 & 210 324 5604, ώρες 9:00-17:00.

▶ Από την κατάσταση αναμονής που δημιουργείται μετά τη συμπλήρωση των θέσεων, προηγούνται τα μέλη της ΕΕΠΦ.

▶ Στις μονοήμερες εκδρομές οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να δηλώσουν έως 4 άτομα.

▶ Στις πολήμερες εκδρομές οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να δηλώσουν 1 άτομο για μονόκλινο δωμάτιο, έως 2 άτομα για δίκλινο και έως 3 άτομα για τρίκλινο δωμάτιο.

▶ Η εξόφληση του τιμήματος των μονοήμερων εκδρομών γίνεται το αργότερο 15 ημέρες πριν την αναχώρηση στους ταπειζώσις λογαριασμούς της ΕΕΠΦ, που αναφέρονται στην ιστοσελίδα και την τελευταία σελίδα του περιοδικού «Η φύση».

▶ Για την επικύρωση της κράτησης των πολήμερων εκδρομών η ελάχιστη προκαταβολή προσδιορίζεται σε 20€/διανυκτέρευση και κατατίθεται εντός 5 ημερών από την έναρξη των δηλώσεων.

▶ Η εξόφληση του τιμήματος των πολήμερων εκδρομών γίνεται το αργότερο 15 ημέρες πριν την αναχώρηση στο ΜΕΜΝΩΝ TRAVEL.

ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΧΡΗΜΑΤΩΝ ΣΤΙΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ:

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΡ. ΛΟΓ/ΣΜΟΥ 155/345655-26 (ΓΟΥΝΑΡΑΣ Δ. - ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥ.) IBAN: **GR5401 101 5500 0001 5534 5655 26**

ALPHA BANK ΑΡ. ΛΟΓ/ΣΜΟΥ 101 00 23 10 213310 (ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥ.) IBAN: **GR82 0140 1010 1010 0231 0213 310**

ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΑΡ. ΛΟΓ/ΣΜΟΥ 6249-010-101-689 (ΓΟΥΝΑΡΑΣ Δ. - ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥ.) IBAN: **GR96 0171 2490 0062 4901 0101 689**

▶ Σε περίπτωση ακύρωσης 15 ημέρες προ της αναχώρησης γίνεται παρακράτηση της προκαταβολής και 14 έως 0 ημέρες γίνεται παρακράτηση της συνολικής αξίας συμμετοχής, εκτός αν η θέση καλυφθεί σε εύλογο χρόνο από τυχόν λίστα αναμονής. Για τα μέλη μας που, για οποιονδήποτε λόγο, συμμετέχουν στις μονοήμερες εκδρομές με δικό τους μέσο, θα ορίζεται κατά περίπτωση ποσό συμμετοχής για την κάλυψη των γραμματειακών εξόδων και των παρεχόμενων εξυπηρετήσεων.

▶ Τα μέλη & οι φίλοι, που συμμετέχουν σε εκδρομές που περιλαμβάνουν πεζοπορία, ιδίως με κάποιο βαθμό δυσκολίας, οφείλουν να σταθμίζουν τις δυνάμεις τους και να απέχουν οικειοθελώς από αυτήν. Για λόγους ασφάλειας, ο υπεύθυνος αρχηγός έχει το δικαίωμα και την υποχρέωση να κρίνει και να αποτρέψει τη συμμετοχή σε πεζοπορία ατόμων που δεν διαθέτουν την αναγκαία δυνατότητα, ή δεν έχουν τον εκάστοτε κατάλληλο ρουακισμό και εξοπλισμό.

Εγγραφές - Συνδρομές

Οι τιμές των συνδρομών στην Εταιρία μας διαμορφώνονται ως εξής:

Τακτικό μέλος € 25

Νέος (έως 24 ετών) . . . € 5 *

Μέλος εξωτερικού . . . € 50

Εκπαιδευτικός € 5 **

Αρωγό μέλος (οργανισμός, επιχείρηση) € 1.000

*: με αποστολή του περιοδικού μέσω email
**: Ισχύει για εκπαιδευτικούς που υλοποιούν προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην ΕΕΠΦ και με αποστολή του περιοδικού μέσω email.

Νέα μέλη: Αν η θεματολογία και η ποιότητα του περιοδικού μας σας ικανοποιήσει και θέλετε να βοηθήσετε την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης στο έργο της, **γίνετε σήμερα μέλος ή γράψτε κάποιον γνωστό σας.** Για την εγγραφή είναι **απαραίτητη** η συμπλήρωση της παρακάτω αίτησης, η αποστολή της στα γραφεία μας καθώς και η **πληρωμή της συνδρομής.** Θα λαμβάνετε τότε δωρεάν το περιοδικό κάθε τρίμηνο και θα έχετε έκπτωση στις εκδρομές και σε ορισμένες εκδόσεις μας.

Θέλω να εγγραφώ μέλος της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης

Τακτικό μέλος Νέος (έως 24) Εκπαιδευτικός Μέλος εξωτερικού Αρωγό μέλος

Όνομα: Επώνυμο:

ΑΦΜ Επάγγελμα / Ιδιότητα:

Διεύθυνση:

T.K.: Πόλη: Χώρα:

Τηλέφωνο κατοικίας: Τηλέφωνο εργασίας:

Κινητό τηλέφωνο: E-mail:

Σας στέλνω τη συνδρομή μου με:

ALPHA BANK λογ/σμός GR63 0140 1200 1200 0200 2011 678 Κατάθεση Πάγια Εντολή

EUROBANK λογ/σμός GR50 0260 0030 0000 6020 0910 148 Κατάθεση Πάγια Εντολή

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ λογ/σμός GR56 0110 1040 0000 1042 9666 620 Κατάθεση Πάγια Εντολή

ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ λογ/σμός GR78 0172 0490 0050 4907 2975 500 Κατάθεση Πάγια Εντολή

Στην περίπτωση που επιλέξετε την πάγια εντολή θα πρέπει να συμπληρώσετε το έντυπο Πάγιας Εντολής Σταθερού Ποσού σε οποιοδήποτε κατάσταση των παραπάνω τραπεζών, σημειώνοντας το ονοματεπώνυμό σας στην «Απιολογία».

Τραπεζική επιταγή στο όνομα της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης

Ταχυδρομική επιταγή Πιστωτική/χρεωστική κάρτα (στα γραφεία της Εταιρίας)

Μπορείτε να κάνετε την αίτηση και online στη διεύθυνση: <https://www.eepf.gr/el/gjine-melos>

Παλαιά μέλη: Μπορείτε κι εσείς να εξοφλήσετε τη συνδρομή σας με έναν από τους παραπάνω τρόπους. Θα σας εξυπηρετούσε, ίσως, να χρησιμοποιήσετε τη μέθοδο της Πάγιας Εντολής. Ειδοποιήστε μας αν κάποια στοιχεία σας έχουν αλλάξει.

Σημείωση: Η ημερομηνία οφειλής της συνδρομής των μελών αναγράφεται σε κάθε ετικέτα αποστολής του περιοδικού. Παρακαλούμε σημειώστε τη.

Δωρεές

Δεχόμαστε ευχαρίστως δωρεές που ενισχύουν τις διάφορες δραστηριότητες της ΕΕΠΦ. Μπορείτε να καταθέσετε τη δωρεά σας στους τραπεζικούς λογαριασμούς που εμφανίζονται παραπάνω **ειδοποιώντας μας**, ή να μας τη στείλετε με όποιο τρόπο επιθυμείτε. Σε κάθε περίπτωση θα σας δοθεί το νόμιμο παραστατικό, για φορολογική χρήση.

Για το διάστημα Ιουλίου – Δεκεμβρίου 2019 δεχθήκαμε τις παρακάτω δωρεές:

Δωρεές υπέρ Σκοπών της Εταιρίας: Αλίκη Έμκε 25€, Παναγιώτης Μαγκώνης/Ασφάλεια Αστικής Ευθύνης γραφείων ΕΕΠΦ 134,56€, Μπάγκειος Επιτροπή, για την Προσφυγή στο ΣτΕ «Ρεύμα Πικροδάφνης» 1.000€, Δημήτρης Σιδέρης 200€

Δωρεές υπέρ Ανακαίνισης των Γραφείων της ΕΕΠΦ: Ελισάβετ Γιουρούκου 100€, Κλειώ Δασκαλάκη 200€, Μαριάννα Δεδάκη 50€, Ελισάβετ Καμπάνη 100€, Κέλλυ Καστριανάκη 25€, Ντον Μάθιους 200€, Μάρω Παπαδιόχου 100€, Ιωάννης Πεχλιβανίδης 200€, Νίκος Πέτρου 582,80€ σε είδος, Ιλεάνα Σιώρη 100€, Λένα Χατζηβασιλείου 50€

Δωρεές υπέρ Προγράμματος Κυθίων - «Το ταξίδι για την αναγέννηση των Κυθίων ξεκίνησε...»: Θεόδωρος Δέμης 50€, Ίδρυμα Αθ. Λασκαρίδη 5.000€, Χρήστος Κατσαρός 233€, Αικατερίνη, Νικόλαος και Σωτήρης Μαγουλάς 100€

Ευχαριστούμε θερμά τους δωρητές.

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ**
Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

ΠΙΣΤΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Την. Γραφείο
Κ.Ε.Μ.Π.Α.
Αριθμός Δεσφών
2126

ΕΝΤΥΠΟ
ΚΛΕΙΣΤΟ
ΑΡ. ΔΕΛΙΑΣ
1164/97
Κ.Ε.Μ.Π.Α.

Στηγμότυπο από τα εγκαίνια των γραφείων της Εταιρίας μας μετά την ανακαίνισή τους.